

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM 1. KADEME BİRİNCİ SINIF MATEMATİK
- TÜRKÇE VE HAYAT BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDAKİ
İLLÜSTRASYONLARIN GRAFİKSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ŞULE ARSLAN

Ağustos - 2008

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 1. KADEME BİRİNCİ SINIF MATEMATİK
- TÜRKÇE VE HAYAT BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDAKİ
İLLÜSTRASYONLARIN GRAFİKSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Şule ARSLAN

Danışman
Prof. Erol ÖZDEN

Bolu - 2008

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Şule ARSLAN'A ait ilköğretim 1. kademe birinci sınıf “Matematik, Türkçe ve Hayat Bilgisi” ders kitaplarındaki illüstrasyonların grafiksel açıdan incelenmesi adlı çalışma jürimiz tarafından Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir. 17.10.2008.

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Erol ÖZDEN

Üye : Yrd. Doç. Serap YASA

Üye : Yrd. Doç. Ahmet YIKMIŞ

Prof. Dr. Uğur ESER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ABSTRACT

GRAPHIC DESIGN ANALYSIS OF ILLUSTRATIONS THAT ARE IN THE COURSE BOOKS OF NATURAL SCIENCE & SOCIAL STUDIES AND IN MATHEMATICS-TURKISH AT 1st LEVEL - 1st YEAR PRIMARY SCHOOLS ,

Şule ARSLAN

Master Degree Thesis

Institute of Social Science, Department of Fine Arts Education,

Thesis Adviser: Prof. Erol ÖZDEN

September 2008, xvi + 112 Pages

The goal of this research is to analyse graphic design of illustrations that are in the course books of natural science & social studies and in mathematics-turkish at 1st level - 1st year primary schools.

15 1st level primary school teachers from 4 different schools which are in the centre region of Bolu took part in this research during 2007-2008 study year.

In this research, field studies have been done, interviews have been done with primary school teachers who are picked from different schools and consultants are used to prepare questionnaire that is used in the interviews.

An approval has been given by Prof. Erol Özden and Assistant Prof. Ahmet Yıkılmış while preparing questionnaire and determining validity-reliability of this questionnaire that is used to collect data.

T tests are used to analyse the collected data and graphic design of the questionnaire.

According to the results of the interviews and questionnaires that are done with different teachers who were picked from different schools;

1. Pictures that are in the school books for children have a big effect,
2. Pictures for children are partly suitable for primary school programmes,
3. Graphical layouts of the pictures are not adequate,
4. Pictures have bad quality press and do not have enough explanations for each,
5. There is lack of numbering,
6. Some of the pictures does not fulfil the purpose of the text,
7. Picture-text relations are partly well-thought in terms of aesthetic,
8. Shapes, graphics and maps that form the layouts of the pages affect the learning level of children.

Keywords: Illustration, Graphics, Design

ÖZET

İLKÖĞRETİM 1. KADEME BİRİNCİ SINIF MATEMATİK - TÜRKÇE VE HAYAT BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDAKİ İLLÜSTRASYONLARIN GRAFİKSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

Şule ARSLAN

Yüksek Lisans Tezi

Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Erol ÖZDEN

Eylül 2008, xv + 112 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 1. kademe birinci sınıf “Matematik, Türkçe ve Hayat Bilgisi” ders kitaplarındaki illüstrasyonların grafiksel açıdan incelenmesidir.

Bu araştırmaya 2007–2008 eğitim-öğretim yılında Bolu İli Merkez İlçede bulunan 4 ilköğretim okulunun 1. kademesinde görev yapan toplam 15 birinci sınıf, sınıf öğretmeni katılmıştır.

Araştırmada, konu ile ilgili alan taraması yapılarak, farklı okullardan seçilmiş birinci sınıf öğretmenleriyle görüşülmüş ve bu görüşmelerde uzman görüşlerinden yararlanılarak oluşturulmuş anketler kullanılmıştır.

Veri toplama aracı olarak kullanılan anket sorularının hazırlanmasında ve geçerliliğinin-güvenilirliğinin tespit edilmesinde Prof. Erol Özden ve Yrd. Doç. Ahmet Yıkılmış’ dan onay alınmıştır.

Toplanan verilerin çözümlenmesinde, anket sorularının grafikselleştirilmesinde, “T” testi kullanılmıştır.

Farklı okullardan seçilmiş, farklı sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşme ve anket uygulamaları sonucunda elde edilen bulgulara göre;

1. Ders kitaplarındaki çocuk resimlerinin çok etkili olduğu,
2. Çocuk resimlerinin ilköğretim programına “kısmen” uygun olduğu,
3. Resimlerin grafiksel düzenlemesinin çokta yeterli olmadığı,
4. Resimlerin baskı kalitesinin iyi olmadığı ve altlarında anlaşılır açıklamanın yeterli bulunmadığı,
5. Numaralandırmanın eksik olduğu,
6. Resimlerin bazılarının metnin amacına uygun olmadığı,
7. Sayfa içinde metin, resim ilişkisindeki estetik değerlerin “kısmen” uygun olduğu,
8. Sayfada kullanılan şekil, grafik ve haritaların öğrencilerin öğrenme düzeyini etkilediği bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İllüstrasyon, Grafik, Tasarım.

Eşime, Kızıma ve Aileme

TEŞEKKÜR

Uzun süren bu araştırmanın kararından, planlamasına ve yazımına kadar her aşamada bana yardımcı olan, yönlendiren, teşvik eden ve her türlü kaynağı sağlayan ayrıca gösterdiği sabır ve güvenden dolayı tez danışmanım Prof. Erol ÖZDEN' E sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Değerli görüşleriyle tezime katkıda bulunan İlknur PALAS AKTAŞ' A, araştırmamın istatistiksel hesaplamalarında, yardımlarıyla yol gösteren saygıdeğer meslektaşım Demet KORAY' A, tezimin düzenlenmesinde yardımını esirgemeyen Fatih KOÇ' A, çeviriler aşamasında çok uzaklarda da olsa hep yanımda olan kardeşim Aydın MERT' E ve ailemizden biri olan Özgür Ceren BAĞATAR' A sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ayrıca yüksek lisansım boyunca yanımda olan, desteğini esirgemeyen eşime, hareketliliği ile sürekli çevremde dolaşan kızıma ve bütün eğitim hayatım boyunca bana güvenen, destek olan aileme sonsuz teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	iii
ÖZET	v
İTHAF	vii
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	ix
TABLO VE DİZİN	xiii
 BÖLÜM I	 1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	3
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Sayıtlar	5
1.6. Sınırlılıklar	5
1.7. Tanımlar	6
 BÖLÜM II	 7
İLGİLİ LİTERATÜR	7
2.1. Grafik Sanatlar ve İllüstrasyon	7
2.1.1. Grafik Sanatlar (Tasarım) Nedir?	7

2.1.2. Türkiye’de Grafik Sanatların Gelişimi.....	15
2.1.3. İllüstrasyonun Tanımı ve Tarihçesi.....	17
2.1.4. İllüstrasyonun Kullanım Alanları ve Uygulama Teknikleri	23
2.1.4.1. Suluboya.....	24
2.1.4.2. Guaj Boya	25
2.1.4.3. Pastel Boya.....	26
2.1.4.4. Kolaj Tekniği.....	27
2.1.4.5. Püskürtme.....	27
2.2. Ders Kitaplarının Önemi	27
2.2.1. Ders Kitaplarının İşlevleri ve Tasarımı Nasıl Olmalıdır?	27
2.2.2. Ders Kitaplarının Çocuğun Dünyasındaki Yeri.....	32
2.2.3. Ders Kitaplarının Öğretimdeki Yeri ve Önemi.....	34
2.2.4. Ders Kitabı Tasarımındaki Görsel (GRAFİKSEL) Düzenleme	37
2.3. İlköğretim I.Kademe 1.Sınıf Öğrencilerinin (6-7 YAŞ) Gelişimi ve Öğrenemeye Etkisi	39
2.3.1. Bedensel Gelişim	39
2.3.2. Duygusal Gelişim.....	40
2.3.3. Zihinsel Gelişim.....	40
2.3.4. Sosyal Gelişim	41
2.4. Ders Kitabı İllüstrasyonlarının Tasarım İlkeleri.....	42
2.4.1. Ders Kitaplarının Tasarımında Kullanılan İllüstrasyonların Nitelikleri ve ÇocuğunYaratıcı ve Estetik Kimlik Kazanmasına Etkisi	42
2.4.2. Türkiye’de Ders Kitaplarının Tasarımında İllüstrasyon Ögesinin Kullanım Sorunları ve Öğrencilerin Öğrenme Düzeyine Etkisi	45
2.5. Ders Kitapları Tasarımı	48
2.5.1. İlköğretim I.Kademe Birinci Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Ders Kitabının Biçimsel Yönden İncelenmesi.....	48

2.5.2. İlköğretim I.Kademe Birinci Sınıf Öğrencilerinin Matematik Ders Kitabının Biçimsel Yönden İncelenmesi	50
2.5.3. İlköğretim I.Kademe Birinci Sınıf Öğrencilerinin Hayat Bilgisi Ders Kitabının Biçimsel Yönden İncelenmesi	50
BÖLÜM III.....	53
YÖNTEM.....	53
3.1. Araştırmanın Modeli	53
3.2. Evren ve Örneklem.....	53
3.2.1. Evren.....	53
3.2.2. Örneklem.....	54
3.3. Verilerin Toplanması.....	54
3.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	55
BÖLÜM IV	57
BULGULAR VE YORUM.....	57
4.1. Araştırma Sorusu 1.....	57
4.2. Araştırma Sorusu 2.....	57
4.3. Araştırma Sorusu 3.....	58
4.4. Araştırma Sorusu 4.....	58
4.5. Araştırma Sorusu 5.....	59
4.6. Araştırma Sorusu 6.....	59
4.7. Araştırma Sorusu 7.....	60
4.8. Araştırma Sorusu 8.....	60
4.9. Araştırma Sorusu 9.....	61
4.10. Araştırma Sorusu 10.....	61
4.11. Araştırma Sorusu 11.....	62
4.12. Araştırma Sorusu 12.....	62

BOLÜM V.....	65
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	65
5.1.Sonuçlar	65
5.2.Öneriler	66
KAYNAKLAR	68
EKLER.....	73
Ek 1: İllüstrasyon Örnekleri	74
Ek 2: 2007-2008 Eğitim-Öğretim Yılı İlköğretim 1. Kademe 1. Sınıflarda Okutulan MEB Yayınları “Türkçe-Matematik-Hayat Bilgisi” Ders Kitaplarından İllüstrasyon Örnekleri	88
Ek 3: Anket	109
Ek 4: Araştırma İzni.....	111
Ek 5: Özgeçmiş.....	112

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Çocuk resimlerinin etkili olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri	57
Tablo 2. Kullanılan resimler ilköğretim programına uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri	57
Tablo 3. Resimlerin çocuğa uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri	58
Tablo 4. Resimlerin grafiksel düzenlenmesinin yapılp yapılmadığına ilişkin öğretmen görüşleri	58
Tablo 5. Resimlerin baskı kalitesinin yapılp yapılmadığına ilişkin öğretmen görüşleri.....	59
Tablo 6. Altlarında anlaşılır açıklama olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri...	59
Tablo 7. Numaralandırılmasıyla ilgili öğretmen görüşleri.....	60
Tablo 8. Yapılan resimlerin metne uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri.....	60
Tablo 9. Amaca uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri	61
Tablo 10. Sayfa içinde yerleştirilirken estetik olarak düzenlenip düzenlenmediğine ilişkin öğretmen görüşleri.....	61
Tablo 11. Şekillerin, grafiklerin, haritaların öğrencilerin düzeyine uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri	62
Tablo 12. Resimlerin konu anlatımına uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri.....	62

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. İhap Hulusi’ ye ait “Alfabe” kitabı kapağı	74
Resim 2. İhap Hulusi’ ye ait “Okuma Kitabı” kapağı	75
Resim 3. Öznur Kalender’ e ait illüstrasyon	76
Resim 4. Öznur Kalender’ e ait illüstrasyon	77
Resim 5. Öznur Kalender’ e ait illüstrasyon	78
Resim 6. Öznur Kalender’ e ait illüstrasyon	79
Resim 7. Mürşide İçmeli’ye ait MEB’ E yapılmış kitap illüstrasyonu.....	80
Resim 8. Mürşide İçmeli’ye ait MEB’ E yapılmış kitap illüstrasyonu.....	81
Resim 9. Mürşide İçmeli’ye ait MEB’ E yapılmış kitap illüstrasyonu.....	82
Resim 10. Mürşide İçmeli’ye ait MEB’ E yapılmış kitap illüstrasyonu.....	83
Resim 11. Mürşide İçmeli’ye ait MEB’ E yapılmış kitap illüstrasyonu.....	84
Resim 12. Mürşide İçmeli’ye ait MEB’ E yapılmış kitap illüstrasyonu.....	85
Resim 13. Mürşide İçmeli’ye ait MEB’ E yapılmış kitap illüstrasyonu.....	86
Resim 14. Mürşide İçmeli’ye ait MEB’ E yapılmış kitap illüstrasyonu.....	87
Resim 15. Türkçe ders kitabı kapağı.....	89
Resim 16. Türkçe ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	90
Resim 17. Türkçe ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	91

Resim 18. Türkçe ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	92
Resim 19. Türkçe ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	93
Resim 20. Türkçe ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	94
Resim 21. Türkçe ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	95
Resim 22. Matematik ders kitabı kapağı.....	96
Resim 23. Matematik ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	97
Resim 24. Matematik ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	98
Resim 25. Matematik ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	99
Resim 26. Matematik ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	100
Resim 27. Matematik ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	101
Resim 28. Hayat Bilgisi ders kitabı kapağı.....	102
Resim 29. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	103
Resim 30. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	104
Resim 31. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	105
Resim 32. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	106
Resim 33. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi	107
Resim 34. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi.....	108

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Eğitim ailede başlar. Bilinçli bir anne çocuğuna daha dünyaya gelmeden eğitim vermeye başlar ve çocuğun doğumuyla eğitim devam eder. Çocuğun kişisel ve ruhsal gelişiminin temel kaynaklarından biri olan eğitim, ailede başlar ve okul hayatı ile birlikte çevreden alınan eğitime dönüşür.

Okul hayatı ile birlikte eğitim ortamında kullanılan araç gereçlerden kitaplar da öğrencinin derse katılımını cesaretlendirecek biçimde tasarlanmalıdır. Ergin Erginer' e (2000: 73) göre;

1. Tüm eğitim araçları öğrenciyi derse katılımı için cesaretlendirecek biçimde tasarlanmaktadır.
2. Çoğu eğitim araçları sınıftaki öğrencileri gerçek hayata yaklaştırır ya da gerçek hayatı sınıfa getirir.
3. Resimler, filmler ve öteki tüm eğitim araçları sözcüklerle yapılan anlatımların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur.
4. Eğitim araçları öğrencinin, öğrenme ortamında birden çok duyu organını işe koşmasına yol açmaktadır (Erginer, 2000: 73-74).

Kitaplar çocuğun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli bir araçtır. Gelişim süreci içinde çocuk, kendine özgü bir kişiliğe sahiptir ve yetişkin insandan tek farkı, hala zihinsel ve bedensel anlamda gelişiyor olmasıdır. Bu nedenle çocuk

kitaplarının hazırlanmasında, çocuğun içinde bulunduğu büyüme olgusunun ve gelişimindeki farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekir.

Ders kitabını eline alan öğrencinin ilk karşılaştığı yer kitabın kapağıdır. Kitabın kapağındaki resim, çocuğun kitaba karşı ilk izlenimi olacaktır. Bu nedenle içeriğindeki resimler kadar, kapağındaki düzenlemede çok önemlidir.

Yazmayı ve yazdıklarını basit yöntemlerle çoğaltma yolunu keşfeden insan, iletişimin yepyeni bir kulvarını keşfetti. Binlerce yıllık bu evrim günümüzde grafik tasarımı veya görsel iletişim tasarımı adı verilen bir mesleğin temellerini oluşturmuştur (Uçar,2004). Resimlerle zenginleşen ve kolay anlaşılır hale gelen kitapla çocuğun hayal gücü genişler ve geçmişini öğrenip, geleceğine yön verir.

Grafik tasarım, uygulama alanı ne olursa olsun, dinamik bir anlatım gerektirir. Bu dinamizmin itici gücü, iletişimdir. Sözel ve görsel bilgilerin insanlar arasındaki akışı olarak tanımlayabileceğimiz iletişim, grafik tasarımın var olma nedenidir.

İletişim organları, sözel ve görsel mesajlarını etkili ve çekici hale getirmek için grafik tasarımcılarla işbirliğine girerler. İyi bir tasarım, değerli bir yatırımdır. Çünkü günümüz insanının bütün hayati etkinlikleri, grafik imgelerle iletişim kurabilme yeteneğine bağlıdır (Becer,1996: 13).

Etkili iletişimin sırrı Becer'e (1996: 34) göre; tasarımcının hedef kitleleriyle ilgili birçok şeyi bilmesini gerektirir. Mesela farklı ilgi alanları olan, yalnızca okul gibi bir ortamda bir araya gelmiş ortak amaçları ve hedefleri olan bir öğrenci topluluğuna seslenme durumunda olduğunun bilincinde olmalıdır. O halde tasarım, bir problemin çözümü demektir. Grafik tasarım problemleri genellikle iki boyutlu yüzeyler üzerinde çözülür (Becer, 1996: 34).

Kitap resimleme ya da tasarımı, grafik sanatların çalışma alanıdır ve eğitim amaçlı kullanılan kitapların grafik sanatlarda ayrı bir önemi vardır.

Her kitabın, kendine özgü özellikleri ve buna bağlı olarak farklı etkileri olmalıdır. Özellikle eğitici kitaplarda, illüstrasyonlar ve grafik unsurlar gün geçtikçe daha fazla egemen olmaya başlamıştır. Günümüzde görüntü, yazının önüne geçmeye başlamıştır. Önceleri imgeler metni görselleştirdi. Günümüzde ise metinler imgeleri belirli bir kültür, ahlak ve imgeleme yükleyip açıklayan unsurlara dönüşmüştür (Becer,1996: 135).

Tasarımcı için önemli olan hedef kitlenin, yani 7 yaş çocuklarının üç boyutlu dünyadan iki boyutlu dünyaya geçerken; ilk karşılaşacağı ders kitaplarında, yazı destekli resimlerin hayatı boyunca unutamayacağı değerler olarak kalmasını sağlamaktır.

Ders kitaplarındaki illüstrasyonların grafiksel düzenlemesinin yetersizliği, çocuğun gelecekteki okuma alışkanlığını bile etkilemesi açısından çok önemlidir.

Araştıran, inceleyen, irdeleyen, “OKUYAN” bir toplum olmamız dileğimle...

1.2. Problem Cümlesi

İlköğretim 1. kademe 1. sınıf “Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi” ders kitaplarındaki illüstrasyonların öğretmen görüşleri ve anket uygulamaları sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, grafik özellikleri açısından durumu nedir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 1. kademe 1. sınıf “Matematik, Türkçe ve Hayat Bilgisi” ders kitaplarındaki illüstrasyonların grafiksel açıdan uygunluk durumunun incelenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1-Çocuk resimlerinin etkili olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

2- Kullanılan resimlerin ilköğretim programına uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

3- Resimlerin çocuğa uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

4-Resimlerin grafiksel düzenlenmesinin yapılıp yapılmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

5-Resimlerin baskı kalitesinin yerinde olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

6-Altlarında anlaşılır açıklama olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

7-Numaralandırılmasının yapılıp yapılmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

8-Yapılan resimlerin metne uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

9-Amaca uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

10-Sayfa içinde yerleştirilirken estetik olarak düzenlenip düzenlenmediğine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

11-Şekillerin, grafiklerin, haritaların öğrencilerin düzeyine uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

12-Resimlerin konu anlatımına uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Ders kitaplarının niteliği, kullanılabilirliği ve görsel bakımdan zenginliği önemlidir. Özellikle 0-7 yaş grubu çocuk kitaplarında kullanılan illüstrasyonların daha ilgi çekici ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı olması gerekmektedir.

Özellikle 1. ve 2. sınıf ders kitaplarında kullanılan yazılar nasıl çocuk psikolojisine uygun hale getiriliyorsa, illüstrasyonlar da bu psikolojiye uygun olmalıdır.

Ders kitaplarının hazırlanmasında salt ticari kaygılar değil, geleceğimizi teslim edeceğimiz çocuklarımızın kazanacağı değerler de düşünülmelidir. Bu değerler öne çıkarılırsa ve en önemlisi alanın uzmanları, eğitim ve gelişim psikologları, dilbilimciler, illüstratörler, grafik tasarımcılar, eğitim teknologları ve uygulayıcıların bulunduğu geniş bir ekiple çalışılıp, öğretim programlarına ve eğitim - öğretim ilkelerine uygun bir kitap hazırlanırsa sorunlar kesinlikle en aza inecektir. Ama öncelikle tarafların bu sorunları ortadan kaldırmaya inanması gerekmektedir (Pektaş, 2001).

1.5. Sayıtlılar

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ve uygulanan ankette içten ve objektif oldukları varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma da,

1. Verilerin toplanması 2007- 2008 Eğitim Öğretim yılının Bahar dönemiyle sınırlıdır.
2. Bolu ili merkez ilçede tesadüfı yöntemle seçilen 4 okulun 1. sınıf, sınıf öğretmenlerinin “Matematik, Hayat Bilgisi, Türkçe” ders kitapları hakkındaki görüşleriyle, yayınlanmamış tezler ve literatür verileri ile sınırlıdır.
3. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1. kademe 1. sınıflarda okutulmak üzere yayınlanmış “Matematik, Hayat Bilgisi, Türkçe” ders kitapları ile sınırlıdır.

Öğretmen kılavuz kitabı öğrenci çalışma kitabı araştırma kapsamına dahil edilmemiştir.

1.7. Tanımlar

Grafik Tasarım: Resim ve yazıyı görsel öğeleri kullanarak bir araya getiren hedef kitleye duyurma işlevini üstlenmiş bir sanat dalıdır.

İllüstrasyon (Resimleme): Bir metnin anlamına açıklık getirmek amacıyla, ya da bir düşünceyi görsel anlatımla iletmek için kullanılan resim türüdür.

Tasarım: Bir ürünün ya da durumun düşüncede oluşturulmasından sonraki ona ait biçimsel şemadır.

BÖLÜM II

2. İLGİLİ LİTERATÜR

2. 1. Grafik Sanatlar ve İllüstrasyon

2.1.1. Grafik sanatlar (Tasarım) nedir?

Grafik sanatlar, görsel öğeler ile yazıyı bir arada kullanarak, bir mesajı iletme, bir ürün ya da hizmeti tanıtmak amacıyla oluşturulmuş her türlü tasarımıdır. Grafik tasarımcısı ise, görsel öğeler ve yazıyı hedef kitlenin beğenisine en iyi şekilde sunan kişidir. Afiş, amblem, logo, kitap resimleme, süsleme, broşür, bilgi ve uyarı işaretleri gibi her türlü tasarım grafik sanatların içinde yer alır.

Genç' e (1985: 55) göre; grafik sanatlar, “çizme, boyama, baskı resim ve çeşitli baskı teknikleriyle tasvir etme sanatı olarak tanımlanmaktadır. Ancak tarihsel süreç içinde, bu terimin işaret ettiği kavramlar sürekli bir biçimde değişmiştir. Geleneksel olarak çizgi ile yapılan muhtelif şekil ve resimlere ya da eşyayı çizgi ve şekillerle göstermeye grafik denilmektedir (Genç, 1985: 55).

Tepecik' e (2002: 17) göre; günümüzde uluslar arası anlatım biçiminde grafik sözcüğü ortak bir ifade de kullanılmaktadır, dolayısıyla tanımda tüm insanların aynı yorumu çıkaracağı biçimde netleşmiştir. Bu yorum; grafik sözcüğünün yazmak, çizmek, görüntülemek ve çoğaltmak, anlamına geldiğini ifade etmektedir (Tepecik, 2002: 17).

Grafik sanatların amacı, bir iletişim dili olan sanatı kullanarak, estetik kaygıları göz önünde bulundurarak, yapılan bir işi baskı için hazır hale getirmektir. En önemli amaçlarından biri de bilginin hedef kitleye uygun kolay anlaşılır

olmasıdır. Grafik tasarım problemleri genellikle iki boyutlu yüzeyler üzerinde çözülür. Görsel Sanatlarda, görüntü sanatları da (buna grafik tasarımcılar da dahil) hemen hemen aynı ortak dili kullanırlar. Bir tasarımda yalnızca uygulama yöntemlerinin kullanılması yeterli değildir. Aynı zamanda, hedef kitlenin özellikleri göz önünde bulundurularak mesajın doğru iletilmesi gerekir.

Bir mesaj aktarılırken, maddi, psikolojik ve fiziksel sınırlamalar da dikkate alınmalıdır. Bir tasarım ne kadar çekici olursa olsun, verilmesi istenen mesajı iletmiyorsa hiçbir değer taşımaz (Becer, 2005).

Grafik sanatlar, sürekli olarak kendi kendini üreten yaratıcı ve yapıcı düşünme süreçlerinin sonucunda boy veren sanatlardır. Bu tür sanatlarda başarının yolu, güçlü bir buluş yeteneği, özel bir renk ve biçim duyarlılığı, sistemli bir araştırma ve gözlem alışkanlığından geçer. Titiz ve dikkatli çalışma, tekniğe egemenlik, kullanılan gereçlerle birlikte düşünme, çoğaltma tekniğine uygun tasarım, grafik iletişim ve baskı resim sanatlarının ön koşuludur. Dr. Edward de Bono, klasik düşünmenin mantıksal ve “orthodox”, yaratıcı düşünmeninse “opportunistic” ve özgür, üretken ve devingen bir düşünme süreci olduğunu ileri sürer (Genç, 1985: 55).

Ketenci’ e (2006: 279) göre; iletişim, grafik tasarımın hayati unsurudur. Aslında grafik tasarımı bu denli ilginç, önemli, dinamik ve çağdaş kılanda, iletişime yönelik en etkin öğelerinden biri olmasındandır. Tasarımcı güncel bir bilgiyi yenilenmiş, çağdaş bir beğeni anlayışında ve yine çağdaş, güncel araç ve malzemelerle sunmak zorundadır. Bu nedenle de grafik tasarımcı, yeni eğilimleri, teknolojik buluş ve yenilikleri ve yaşadığı dönemde tartışılan sanatsal, felsefi, politik, sosyolojik v.b. gibi sorunları ve örneklem çözümlerini izlemelidir. Grafik tasarımcıyı ayrıcalıklı kılan; estetik, güvenli, yenilikçi ve kişiye özgü, farklı bir yaklaşım biçimi bulabilmesidir (Ketenci ve Bilgili, 2006: 279).

Grafik tasarımcı, çalışmalarında kendine has bir orijinallik, yenilik olması için kendi kanunlarını oluşturur. Bu durumda devreye yaratıcılık girmektedir. Yaratıcılık tasarımın vazgeçilmez unsurudur. Yaratıcılık tasarımcıya özel bir şey değildir aslında. Az çok herkes de yaratıcılık vardır ama sanatta yaratıcılık, sanatın

kullandığı ortak dilleri, kendi amaçları doğrultusunda kullanabilmektir. Yaratıcılıkta varolandan yola çıkılarak yeni fikirler ve tasarımlar ortaya çıkartılır. Yaratıcı fikirlerle oluşturulan çalışmanın tasarım olabilmesi için işlevsellik yükümlülüğünü taşıması gerekir. Duygu ve sezgileriyle yola çıkan tasarımcı, elde edeceği sonucu önceden bilemeyebilir, kullandığı malzemeler ve yaratma esnasında oluşan yeni fikirler, ortaya çıkacak sonucu etkileyebilir hatta tamamen değiştirebilir. Tasarımın bu özelliği sanat eserinin oluşumuyla da bağdaştırılabilir. Sonuçta tasarımı yapılan çalışma her ne kadar işlevselliği olan bir çalışma da olsa, kendi içinde tasarımcının sanat eseridir.

Yaratıcı tasarımcı aynı zamanda kendi amaçlarını da şekillendirebilmektedir. Düşünce özgün biçimde aktarılmakta, bunun içinde gene sanatın temel elemanlarından yararlanılmaktadır. Tasarımlarımızı amaca uygun olarak biçimlendirebilmek, grafik biçim ifadeleri olan nokta, çizgi, şekil, biçim, doku, renk gibi elemanları uyumlu ve ustaca kullanmamıza bağlıdır (Odabaşı, 2002: 20).

Grafik tasarımcısı, tasarımında ifade etmek istediklerini biçimlendirirken, tasarım öğelerini kullanır.

Tasarım öğeleri şu şekilde sıralanabilir. Çizgi, renk, ton, kroma, valör (değer), doku, leke, form, biçim, ışık-gölge, boşluk-doluluk, yön. Aşağıda bu tasarım öğelerinden kısaca bahsedilmiştir.

Çizgi: Tüm tasarım alanlarında kullanılan çizgi, en basit ve yaygın anlamıyla noktaların birleşmesinden oluşur. Tıpkı maddeyi oluşturan moleküller gibi noktalarda çizgiyi oluşturur. Çizgi, insanlar üzerinde somut nesneler ifade eder. Çünkü kâğıt üzerine çizilen bütün resimlerin dışında çizgi ile yapılmış konturlar vardır.

Grafik tasarımda birlik ve dengenin temel unsuru çizgidir. Çizgi tasarımı dengesini düzenlemeye veya var olan dengeyi anlamlı olarak bozmaya yarar. Çizginin kendi içindeki kalın, ince, uzun, kısa, kırık, düz ve buna benzer biçimleri ile gözde bıraktığı etki, bir tasarımı temelden etkilemektedir. Doğada bulunan her varlık,

tasarım açısından bir çizgi olarak ele alınırsa, nesnenin ayıklama, sadeleştirme ve stilizasyon gibi tasarım elemanlarını üstlenmek çizginin görevleri arasındadır. Tasarımcılar, çizginin bu görevi üzerinde ısrarla durmak zorundadır. Çünkü bireyin sahip olduğu; neşe, hüznün, güzellik, kırgınlık, kararsızlık ve buna benzer duygular çizgiyle anlatılır. Çizgiye hâkim olan ve çizgiyle iletişim kurabilen tasarımcı, bu soyut dili çözebilmiş demektir (Tepecik, 2002; Seylan, 2005).

Çizgi nesneyi belirleyen kenar çizgilerin algılanması olarak nitelendirilebildiği gibi, sınırlama olarak da ifade edilebilir. İki boyutlu yüzeyler üzerine yapılan resimler bir bütün olarak algılansa da aslında tasarımı çizgilerden oluşmuştur. Çizgi diğer elemanlarla (renk, doku, hareket v.b.) birleştikten sonra bir bütün olarak algılanır. Dokuyu oluşturan çizgidir. Bir dokunun oluşabilmesi için binden fazla milyonlarca çizginin paralel, kesişen, yatay ya da dikey şekilde bir araya gelmesi gerekir. Çizgi bir renkle birleşince o renge açık-koyu değer katabileceği gibi, hacimsellikte kazandırabilir.

Çizginin yüzeydeki ritmik hareketi ve formal yapıya katkısı için çizgisel yeteneğin güçlü olması gerekir. Böyle bir başarı, izleyen üzerinde derin bir haz duygusu uyandırır. Tek düze, değişmeyen ya da hareketlenmeyen çizgi bu etkiyi yaratmaz. Usta bir tasarımcının elinde çizgi, hem hareketi hem de kütleyi verebilir. Hareketin ifadesi yalnız hareket halindeki eşyaları göstermek değil, çizginin kendi başına bir hareket kazanmasıdır (Yolcu, 2004).

Çizgiler, uzun-kısa, kalın-ince v.b. ölçüsel durumlarına ve bulundukları yerlere göre farklı anlamlar ifade ederler. Tasarımcı, çizginin durumuna göre ne ifade edebildiğini bilen kişi olmalı ve çizgiyle ilgili mesajını doğru iletmelidir.

Tasarımdaki düz çizgiler anlatım olarak sağlamlık, sakinlik ve süreklilik, yatay çizgi; durgunluk, dikey çizgi; saygınlık, hayat, hareketlilik, diyagonal çizgi; canlılık, kıvrımlı çizgi; zarafet, eğri ve helezonik çizgiler ise dinamizm ve enerjiyi temsil eder (Becer, 2005; Tepecik, 2002).

Renk: Gözün irisinden giren ışınlar retina tabakasına ulaşır. Retina üzerinde görmeye ilgili iki farklı hücre vardır. Koniler ve noktalar. Renkli görme Koni şeklindeki hücrelerde gerçekleşir. Bazı koniler tayfin en sonundaki maviye, bazıları tayfin ortasındaki sarı ve yeşile, bazıları da en sonraki kırmızıya duyarlıdır. Retinadaki noktalar ise ışıklık düzeyini ayarlar. Konilerin uyarılmasıyla beyne çeşitli sinyaller ulaşır ve sonuç olarak belirli renkleri görürüz (Kılıç, 1994: 47).

Beyaz ışık, kristal bir prizmadan geçirilerek kırılarak yansıdığında tayf diye adlandırılan yedi değişik rengi oluşturur. Kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, lacivert ve mordan oluşan renk tayfı gökkuşağı renklerini de oluşturur.

Bu renk tayfına göre; üç ana renk ve bu ana renklerin birleşiminden oluşan üç tanede ara renk vardır. Ana renkler kırmızı, sarı ve mavidir. Kırmızı ve sarının birleşmesinden turuncu, kırmızı ve mavinin birleşmesinden mor ve sarı ve mavinin birleşmesinden ise yeşil oluşur. Renk değerlerine nüans denir.

Rengi oluşturan iki önemli unsur vardır: 1. Işık, 2. Pigment (boya maddesi). 1667 yılında Sir Isaac Newton ışık ışınlarını bir prizmadan geçirerek, rengin ışığın bünyesi içinde yer aldığını kanıtlamıştır. Ama bir rengi somut olarak gösterebilmek için pigmentlere gereksinim vardır. Bütün boya ve mürekkepler; bitkilerden, hayvanlardan ve madenlerden elde edilen yoğunlaştırılmış pigmentlerden üretilmektedir.

Tasarımı meydana getiren en önemli öğelerden biri de çizgiden sonra renktir. Rengin tasarımda ilk göze çarpan unsur olması önemini arttırmaktadır. Bir tasarımcının renklerin insan üzerinde bıraktığı psikolojik etkiyi çok iyi bilmesi gerekir. Çünkü renkler insanlar üzerinde farklı duygular uyandırır. Ama genellikle sıcak renkler insanlar üzerinde uyarıcı, harekete geçirici etkiler uyandırırken, soğuk renkler ise rahatlatıcı ve dinlendirici etkiler uyandırır.

Renkler, kültürel açıdan ele alındıklarında da değişik kavramları çağrıştırırlar: sarı ve özellikle altın sarısı Doğu'da kutsal renk sayılırken, Batı'da ise korkaklığın ve ihanetin simgesi olarak kabul edilir. Ekvator kuşağındaki ülkeler genellikle sıcak ve

canlı renkleri giysilerinde, bayraklarında ve sembollerinde kullanmaktadırlar. Soğuk iklim kuşağında kalan ülkeler ise daha pastel ve gri renkleri tercih ederler (Becer, 2005).

O halde grafik tasarımcısı, renk seçimi yaparken yalnızca hedef kitlenin renk tercihini değil, kültürel çağrışımları da göz önünde bulundurmalıdır.

Ton, Kroma ve Valör (Değer): Rengin üç özelliğinden biri tondur. Ton, herhangi bir rengin siyah ve beyaz ile karıştırılmasıyla elde edilen o rengin değeridir. Ton değerleri ışıqla ilgilidir. Işığın yoğun olduğu yerde rengin beyazla karıştırılması ve renk değerinin düşürülmesi, ışığın az olduğu yerlerde ise rengin siyahla karıştırılarak değerinin yükseltilmesi gerekir. Kroma değerleri de, bir rengin matlık, parlaklık şiddetini (gücünü) belirler.

Valör ise; bir rengin ışıktan gölgeye geçerken almış olduğu ton dereceleri, Buyurgan’a (2001) göre ise; seçilen bir rengin, siyah, beyaz gibi nötr renkler ve diğer bir çok renkle karışımı ile ortaya çıkan ve çok değişik değerlerden oluşan bir renk yelpazesidir.

Doku: Tanım olarak doku; “Mekânı, hacmi, formu, yüzeyleri örgütleyen malzemenin içyapı maddesinin plastik görünüşüdür. Doku, iç’i sınırlayan dış yüzey örgüsüdür”(Atalayer, 1994: 194).

Dokuyu en basit şekilde şöyle tanımlayabiliriz: Doğal ya da sanatçı tarafından oluşturulmuş alanların dış yüzeylerindeki, duyu organlarımızla hissedebildiğimiz görünür kısımlardır. Bu tür dokulara gerçek(doğal) dokular denir. Bir de duyu organlarımızla hissedemediğimiz, yalnızca gördüğümüz ve doku olduğunu hissettiğimiz dokulara da vizüel dokular denir. Gerçek doku etkisi yaptığı ve estetik haz verdiği için grafik tasarımcılar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır.

Tasarım yüzeyinde kullanılan dokular, optik ya da fiziksel olarak duyguları yönlendirici bir işleve sahiptir. Doku, fonksiyonunu ortaya koyduğu zaman görsel etkiyi güçlendirir, huzur verici olur. Uyum ve zıtlıklarla doğa dışı bir güzellik

yarattığı gibi tasarımda da değerli bir elemandır. Yerinde ve doğru kullanıldığında resme duygusallık verir ve canlılık katar (Yolcu, 2004).

Leke: Işığın etkisiyle düz, eğri, kırık yüzeylerde oluşan ton değerlerinin leke olarak algılanmasıdır. Işığın geliş yönüne ve şiddetine göre, lekeler açık-koyu ya da orta değerde olabilir. Bu durum sadece siyah-beyazın değil tüm renklerin ton değerleri için geçerlidir.

Gümrah' a (2000) göre; lekeyi, yüzeyleri herhangi bir malzeme ile örtterek; renk, doku, ışık- gölge, ölçü, geometri, derinlik olarak ifadelendirmenin tekniği olarak da tanımlanabilir. Leke tamamen algısal bir görüngü anlatım ögesidir. Mekânın, uzayın sınırlandırılmasıdır. Malzemesi, maddesi, enerjisi ne olursa olsun, uzayı sınırlayan nesnellik, yüzeyleriyle ve yüzey sınırlarıyla algılanır.

Form, Biçim ve Şekil: Form, uzaydaki nesnenin yüzey olarak sınırlandırılmasıdır. Nesnenin görünen kısmıdır ve bunun için ışık gerekir. Yolcu' ya (2004: 45) göre; form, "Nesnenin varlığını ifade eder".

Biçim, forma göre daha yaratıcıdır. Biçim zihnimizde canlandırdığımız, form ise kesin hatlarıyla belli olandır. Şekil ise formu ve biçimi kapsayan nesnenin iki boyutlu görüntüsüdür.

Tasarımcının görevi, bir mesajın ne türde olursa olsun, anlaşılmasını istediği zaman, bunu mümkün olduğu kadar çok sayıda alıcı üzerinde aynı etkiyi uyandıracak biçimde düzenlemektir. Bu sonuca varabilmesi için biçim psikolojisini iyi bilmesi gerekmektedir (Gümrah, 2000).

Boşluk- Doluluk: Tasarımlarda konunun daha etkili hale gelebilmesi için boşluk- doluluk (konu-mekân) ilişkisinin iyi ayarlanması gerekmektedir. Tasarım yüzeyinin tümü çeşitli şekillerle soluksuz doldurulursa tasarımın etkisi az olur. Konunun daha iyi ortaya çıkabilmesi için gözü dinlendiren boş alanlara ihtiyaç vardır. Bu nedenle kompozisyonda boşluk- doluluk ilişkisi iyi düşünülmelidir (Buyurgan, 2001; Seylan, 2005).

Işık- Gölge: Işık, bir nesnenin ya da objenin yüzeydeki yerinin, biçiminin, formunun, hacminin, dokusunun ve renginin ayırt edilmesini sağlar. Işığın gelişindeki yönün farklılığı da objenin gölgesini oluşturur. Ayrıca ışığın şiddeti de nesnenin aydınlık ya da karanlık görünmesini sağlar. Işığın ilk geldiği yerdeki ton değeri beyazdır ve ışığın şiddetinin azalmasına bağlı olarak griden siyaha doğru yol alır.

Objelerin, varlıkların kabarıklıkları, yuvarlıkları, köşelilikleri, çukurları, girinti çıkıntıları, büyüklük- küçüklükleri, öndelik- arkadalıkları, nitelikleri, ışık- gölge ile algılanıp bilgiye dönüştürülür. Işık şiddetlendikçe, gölgeler koyulaşır. Işık- gölge, aynı rengin bile farklı algılanmasını sağlayabilir. Işık-gölge farkı (zıtlıkları); kuvvetli bir hareketi, belirliliği, titreşimi, diriliği, ilgi çekiciliği sağlar, izleyenin dikkati ve algı süresi uzar (Liman, 2007: 19).

Yön: Hem kavramsal, hem de somut bir öge olan yön, cisimler ve objeler üzerinde göze çeşitli doğrularda görünürler. Tasarımda yön kavramı çok önemlidir. Tasarımda kullanılan öğelerin yerleştirileceği yerler yöne göre belirlenir. Yönün doğru kullanılmasıyla derinlik, işlevsellik gibi kavramlarda açıklık kazanır.

Derinlik yön ögesiyle hem anlam hem de işlev kazanır. Yön farklılıkları, zıtlıkları; içsel gerilimleri, hareketi, derinliği belirleyen, farklı etki ve algı yaratan çelişmelerin bütünlüğüdür. Cisimlerin ve yüzeylerin aynı yönde olmaları yön uygunluğudur. Farklı yönde dizilişler ise zıtlık yaratır. Tasarımlarda kullanılan tek yönlülük monoton bir görüntünün ortaya çıkmasına neden olur (Liman, 2007: 20).

Bir tasarım üzerindeki çizgiler ve noktalar değişik noktalara yönelerek bir hareket oluştururlar. Tasarımcı vereceği mesaj doğrultusunda bu hareketi yönlendirmekle yükümlüdür (Becer, 2005).

İnsanın kendi varlığına göre, uzaysal ve mekânsal yerini belirleyen, hem kavramsal, hem de somut uygulama gerçekliği bulunan bir öge olan yönün esasını, insanın kendi varlığı, konumu teşkil etmektedir. Nesnelerin şekli ve yapısal iskeletlerinin eksenî yön duygusunu ortaya çıkaran unsurlardır. Yön duygusunu

ortaya çıkaran bir başka unsur da konudur. Konuya göre, resimdeki figür ileri-geri ya da yukarı-aşağı hareket ediyor hissi uyandırabilmektedir (Tuna,1997: 23).

Tasarımlarda uygunluk ve zıtlıklar bu ifadeler dikkate alınarak bir denge içinde kullanılmalıdır. Kompozisyonda yan yana gelen dikey ve yatay biçimler kompozisyonun algılanmasında önemli rol oynarlar (Liman,2007: 20).

2.1.2. Türkiye’de grafik sanatların gelişimi

Grafik kelimesi; kökeni eski Latince ve Yunancadan gelen ve anlamı yazı, resim olan bir sanat terimidir. Yeni sanat terimi olarak anlamı ise; resim, fotoğraf ve illüstrasyon yoluyla yapılan, iletişimi sağlayan tüm tasarımlardır. Grafik tasarımcı resim yada illüstrasyon yoluyla mesajını hedef kitleye ulaştıran kişidir.

Grafik sanatlar temelde özgün baskı ve grafik tasarım olarak iki alanda incelenmektedir. Tarihsel gelişimine baktığımızda ise aslında ikisinin de yan yana geliştiğini görürüz. Özgün baskı sanatını grafik tasarımdan ve teknolojiden ayrı düşünmek imkânsızdır. Çünkü grafik sanatlar çoğaltma esasına dayanır ve illüstrasyonun ilk örneklerine eski Mısır’da papürüs üzerine yapılan resimlerde rastlanır.

Türkiye’de ise ilk grafik sanatların başlangıcı Türk basımevinin kurulmasıyla olmuştur. Tam olarak bilinmemekle birlikte, bazı kaynaklara göre Türk basımevi 1727 yılında kurulmuştur. Bu yıldan sonra da baskı teknikleri, matbaa ve kitap basımı ile ilgili gelişmeler olmuştur. Aslında Türkiye’de, grafik tasarım alanında uzmanlaşmanın Cumhuriyet’in ilanından sonra başladığı görülür.

Tezhiplere bezenmiş, minyatürlerle süslenmiş el yazması kitaplar bir yana bırakıldığında gerçek anlamda grafik çalışmalarının, İbrahim Mütefferika’nın 1929 yılında basımını yaptığı “Vankul” adlı sözlükle başlamıştır denilebilir. 19. yy’da ise atlasın ilk gazetesinin, ilk pulun basıldığını görüyoruz. Meşrutiyetten sonra da ilk ilan şirketleri kurulmuştur. 20.yy başında kitap kapaklarında grafiksel düzenlemelere

yer verilmiş, İhap Hulusi tarafından afiş alanında ilk örneklerin yapılmış, Münif Fehim gibi birçok değerli sanatçının da grafik tasarımı alanında ürün vermiştir (İçmeli, 1985: 61-66).

Türkiye’de grafik tasarım eğitimine ilk kez, 1933 yılında Güzel Sanatlar Akademisi’nde Mithat Özer öncülüğünde açılan afiş atölyesinde başlanmıştır. Sanat eğitimi, resim, heykel ve mimarlık gibi geleneksel sanat dallarında yoğunlaşan Güzel Sanatlar Akademisi’ne alternatif olarak, 1957 yılında İstanbul’da Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu eğitime başlamış ve amacı endüstriyel sanatlar ve tasarım alanında eğitim görmüş uzmanlar yetiştirmek olmuştur (Ketenci ve Bilgili, 2006: 286).

Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunun açılmasıyla grafik bölümü öğrenime başlamış Mustafa Roker’in bu okulda öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamasıyla özgün baskı resim değer kazanmış, bu alanda gerekli atölyeler kurulmuş, büyük bir gelişim göstermiştir. İstanbul’da Atatürk Eğitim Enstitüsünde Süleyman Saim Tekcan baskı atölyelerinin kurulmasında çok çaba göstermiştir. güzel sanatlar akademisinde görev aldıktan sonra grafik bölümünde serigrafi ve gravür atölyelerinin kuruluşunu sağlamıştır. Bütün bu atölyelerde öğretmenlik yapan ve bu atölyelerden yetişen Nevzat Akoral, Mustafa Aslier, Aydın Ayan, Alaaddin Aksoy, Muammer Bakır, Sabri Berkel, Hüseyin Bilgin, Gören Bulut, Gül Derman, Devrim Erbil, Veysel Erüstün, Gündüz Gölönü, Güngör İblikçi, Mehmet Güleriyüz, Mürşide İçmeli, Engin İnan, Fevzi Karakoç, Hasan Pekmezci, Mustafa Plevneli, Hayati Misman, Ali Teoman Germener, Süleyman Saim Tekcan, Adnan Turani, Ali İsmail Türemen, Zahit Büyükişleyen, Şenol Yoroğlu kişiliği olan Türk özgün baskı sanatının oluşmasında çaba göstermişlerdir (İçmeli, 1985).

1982 yılından sonra ise Güzel Sanatlar Akademisi ve Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu üniversite statüsüne alınmıştır. Daha sonraları ise üniversite bünyesinde oluşturulan güzel sanatlar fakülteleri ile grafik tasarım eğitimi ülke geneline yayılmıştır. Birçok akademisyen, uzman grafik tasarımcı ve illüstratör bu fakültelerden yetişmiş olmasına rağmen, içinde yaşadığımız ülkenin görsel

çevresinin yetersizliği, ekonomik sınırlılıklar gibi bazı sebeplerden dolayı Türk grafik sanatları yeterli seviyeye ulaşamamıştır.

Özet olarak Türkiye’de grafik sanatlar, üretimin hızla artması, sanayileşmenin çoğalması ve baskı tekniklerindeki teknolojik yeniliklere rağmen grafik sanatlar kavramına ait bilgi birikiminden yoksun olduğundan hak ettiği değeri görememektedir.

2.1.3. İllüstrasyonun tanımı ve tarihçesi

İllüstrasyon sözlük anlamı olarak; resimleme demektir. İllüstrasyonlar genel olarak kitap içindeki metni zenginleştirmek ve kolay anlaşılır hale getirmek için yapılan resimlerdir. İllüstrasyonlar, metnin içinde geçen konunun yorumunu yapmaktan çok, o konuda geçen olayları resim yoluyla anlatmak için kullanılır. Grafik tasarımın sıklıkla kullanılan önemli öğelerinden biridir.

En geniş anlamıyla illüstrasyon bir düşüncenin, bir objenin, bir metnin ve olayın, bazen olduğu gibi bazen de yorum katılarak tasvir edildiği resim türüdür. Mesaj verme özelliğiyle resimden ayrılır. İllüstrasyonu sanat yapan en önemli etken katılan yorum, düşünce, uygulama ve teknikteki özgünlüktür. Betimlediği her neyse konuyla yazıyla bir bütünlük taşıması önemlidir (Sarı, 2006: 3).

“Çeşitli serbest teknik ve stillerde yapılmış olan illüstrasyonlar tanıtım ve reklam medyalarında görsel çözümler üreten en önemli etmenlerden biridir. İlintili oldukları metnin tanımlanıp, değişik anlam ve boyutlarda yeniden algılanmasına yardımcı olurlar. Konu, kavram ve eylemlerin kolayca kavranıp benimsenmesinde, sevilmesinde etkili olurlar" (İllüstratörler Derneği Bülteni İstanbul)

Becer’ e (2005: 210) göre: “Başlık, slogan yada metin gibi sözel unsurları görsel olarak betimleyen yada yorumlayan bütün unsurlara genel olarak “illüstrasyon” adı verilir”(Becer, 2005: 210).

İllüstrasyon; bazı kaynaklara göre de metni açıklamak ya da bezemek amacıyla kitaplara konan resim, ya da baskı olarak tanımlanmaktadır.

Çağdaş dünya da grafik sanatların toplumda karşılıklı iletişimi sağlamak açısından çok büyük bir önemi vardır. İllüstrasyonlarda, grafik sanatların bir kolu olarak hangi toplumdan olursa olsun anlatılmaya çalışılan metne uygun yapılan resimlerdir. Aslında günlük hayatta gazetelerde, kitaplarda, dergilerde, afişlerde dahi rastlanabilmekte ve asıl amacının iletişimi sağlaması olduğu bilinmektedir. Yani aslında göze hitap eden görsel değerler taşıyan her türlü resim, illüstrasyonun çalışma alanıdır. İllüstrasyonun geniş bir kullanım alanı olduğu bilinmeli ve insanların konuşmadan önce görme duyusunu kullandığı düşünülünce illüstrasyonun önemi anlaşılmalıdır.

Çocuk kitaplarının resimlenmesinde ise görsellik kavramı bu tanımın daha da ötesine geçerek kitabın özünü oluşturmaktadır. Çocuk kitaplarındaki resim, çocuğun beyninde yeni kavramları nesnel hale getiren bir unsur oluşturabilir, metinden bağımsız, metin olmadan tek başına da amaçlanan anlam bütünlüğünü sağlayabilir. Okuma bilmeyen çocuklara sadece diziler halinde verilmiş resimler anlamlı kılınabilir. Özellikle de resimli kitaplar okuma yazma bilmeyen çocuklar için yazı yerine geçmektedir (Becer, 2005; Gill, 1984).

Bazı kaynakların bezeme olarak kabul ettiği illüstrasyonlar, yalnızca süsleme amaçlı değil, aynı zamanda metnin akılda kalıcılığını arttırmak ve okura yardımcı olmak amacıyla yapılırlar. İllüstratörün amacı, metne yardımcı olacak resmi, tüm yaratıcılığını, hayal gücünü ve teknik becerisini kullanarak oluşturmaktır. Kitap resmini yapan kişi olan illüstratör, yazarla bağlantılı olarak işe başlamalı ve anlatılan konuyu iyi bilmelidir. Çocuğun gelişim özelliklerini iyi bilen illüstratör konuyu çekici kılar, ve böylece anlamı güçlendirir.

Çocuk gelişiminde çok önemli yeri olan illüstrasyonun gerekliliğini Fred Ludekens'in şu sözleriyle daha iyi kavrayabiliriz: "İyi bir resim, iyi bir metin gibidir" (Çakır, 2001: 37).

Hazırlanmasında geleneksel çizim ve boyama malzemelerinin yanı sıra, fotoğraf, kolaj ve bilgisayar tekniklerinden de yararlanan illüstrasyon; bir sanat çalışması olarak nitelendirilebilir. İllüstrasyon edebi bir problemin yanıtı, bir bilginin açıklanması veya sosyal bir yorumdur. Eski dönemlerde değeri tam olarak anlaşılmadığı için vasıfsız bir iş olarak kabul edilen illüstrasyon, günümüzde ise bir edebi eserle karşılaştırılacak düzeye gelmiştir. Önceleri fotoğraf yerine kullanılan bu çalışmalar, önemsenmeden, kompozisyon sorunları ve sanatsal içerik göz ardı edilerek sadece anlatım çerçevesinde kullanılmıştır. Fotoğrafın icadından sonra illüstrasyonun bu ikinci plan rolü ortadan kalkmış ve gelişerek sanatsal bir yaklaşım kazanmıştır (Gill, 1984).

Çocuk kitaplarına gereken önemi veren ülkelerde, çocuk kitaplarının resimlenmesi de çok önemsenmektedir. Hatta başlı başına sadece çocuk kitapları resimleyen sanat kolları vardır. Bizde kitaplarla ilk kez karşılaşacak olan özellikle birinci sınıf çocuklarımızın öncelikle görsel eğitimlerinin doğru verilmesi gerektiği düşüncesiyle resimleme konusunda gereken önemi göstermeliyiz, ülke olarak. Bu durumda yayınevlerine büyük görevler düşmektedir. Değişen dünyanın değişen şartlarına uyum sağlamak zorunda olduğunun bilincine vararak, gerçekleşen değişimlerden yararlanma yollarına giderek, kitap resimlendirme işinin uzman kişiler olan grafik tasarımcılara yaptırılması gerekmektedir. Yayınevlerinin bu özeni, belki de geleceğimiz açısından bizlere birçok avantaj getirecektir.

Çağdaş bir eğitim anlayışı ile yetiştireceğimiz çocuklarımızın, her şeyi olduğu gibi kabullenmeyen, onları mutlak doğrular olarak görmeyen, eleştiren, yorumlayan gerektiğinde tavır koymasını bilen bir şekilde yetişmesi gerekliliği vardır. Bu tür davranışların oluşumu ise çocukların okuma öncesi çağdan itibaren bilinçli bir şekilde ve özenle seçilmiş kitaplar ve çocuk psikolojisine uygun illüstrasyonlarla donatılmış kitaplarla sağlanır. Okullarımızda okutulan birçok ders kitabı çocuklarımıza gerekli olan birçok bilgi, beceri ve tutumu kazandırmaktan uzak kalmaktadır. Kuşkusuz, sadece ders kitaplarının bir insanı her yönden yetiştirmesi zaten olanaksızdır. Ders kitaplarının yanı sıra diğer kaynaklarla da çocukların eğitimleri desteklenmelidir. Çocuk öyküleri, çocuğun eğitimini destekler nitelikte

olması, onların yeni düşünceler geliştirmesine ışık tutması bakımından ayrı bir öneme sahiptir (Sarı, 2006: 2).

Bu nedenle, çocuklarımızın hayatında oldukça fazla önemi olan çocuk kitaplarının resimlendirilmesinde görev yapacak olan tasarımcıların çocuğun gelişim özelliklerini çok iyi bilmesi, çizimlerinde onların anlayabildiği dili kullanması gerekmektedir.

Çocuğun gelişim düzeyine uygun resim dili kullanılan, günlük hayatıyla bağlantılı olayların anlatıldığı, eğlendirirken öğreten kitaplarla okuma-yazmaya başlayan çocukların yaşama sevinci artar. Çocuğun kendini tanımasına ve iç dünyasını dışa yansıtmasına olanak verir. Etkinliklere daha bilinçli ve üretken katılımını sağlar. En önemlisi de dil gelişimine büyük ölçüde katkı sağlar.

Kimi kaynaklar, mağara dönemi resimlerini illüstrasyon olarak belirtmezler ve illüstrasyonu resimli kitapların kökleriyle bir sayarlar. Tabii bu yanlıştır, bunun sebebi ise mağara duvar resimleri tamamen bir işlevsel amaç güdülerek gerçekleştirilmiştir ki, bu işlevsel amaçta illüstrasyon tanımı için temel öğelerden biridir.(Kaptan,1996: 54)

İllüstrasyonun, insanın varoluşuyla başladığını söyleyen kaynaklara göre; insanlar konuşmaya başlamadan önce mağara duvarlarına dinsel, büyüsel ya da iletişim kurmak amaçlı yaptıkları çizgi ve resimlerle kendilerini ifade etmişlerdir. Bu durum da illüstrasyonun başlangıcı olarak kabul edilebilir.

İllüstrasyonu “kitap resimleme” olarak tanımladığımıza göre, kitap resimlemenin tarihine baktığımızda ilk resimli ve yazılı eserlerin eski Mısır mezarlıklarında bulunan kitapçıklar olduğu bilinmektedir.

Kitap resimleme ilk olarak süsleme amaçlı yapılmıştır. Yazılı eserleri süslemek, kitabı ilgi çekici hale getirmek ve güzelleştirmek için yapılmıştır.

İkinci yy’da, günümüz kitaplarının sayfa yapısında olduğu gibi katlanarak yapılan sayfa düzeni kullanılmaya başlanmış ve bu kitaplarda ilk kez okuma- yazma

bilmeyenler için resimler kullanılmıştır. Eski Yunanlılarda kitaplar, daha çok bilimsel ağırlıklı konular içerdiği için süslemeye çok az yer verilmiştir. Bu süslemelerde zaten sanatsal kaygılar gözetilmeden yalnızca kitapların başlangıç ve bitişlerini belirlemek için yapılmıştır.

Kitabın bugünkü şekli, süslenmesi ve resimlenmesi Hristiyanlıkla beraber başlar. Dini kitaplar, Hristiyanlığın yayılmasıyla beraber, kitap sanatçıları tarafından daha hayranlık uyandırıcı, saygı duyulan kitaplar haline dönüştürülmeye başlanmıştır. Metin içindeki konuları destekleyen dinsel hikâyeler ilk kez resimlerle desteklenince daha anlaşılır duruma gelmiştir.

Ortaçağ Avrupa'sında ise konular ülkelerde aynı olmakla beraber, kitap resmi karakterlerinin birbirinden farklı olduğu görülür. Kitaplarda kullanılan resimlerdeki süslemeler kırmızı ağırlıklı, renkli tasarımlardı. Kırmızıdan başka sarı, yeşil, gümüş ve altın yaldız değişik ve ustaca tekniklerle kullanılmıştır. Kullanılan renklerin çokluğu ve ustaca teknikler için harcanan emek ve ince ayrıntılı çalışmalar, kitapların hazırlanmasındaki maliyeti arttırmıştır. Bu da pahalıya mal olan kitapların daha pahalıya satılmasına ve insanların kitap alımının azalmasına sebep olmuştur.

13. yy'da pahalı kitapların insanların alım gücünü aşması, zorunlu olarak kitapların sadeleşmesine sebep olmuştur. Artık kitaplardaki resimler tek renkle, uçla çizilmekte ve sade bir şekilde boyanmaktaydı. Maliyetin düşük olması dini kitaplarla beraber eğitici, eğlendirici kitapların da yayılmasına sebep olmuştur.

15.yy'ın başlarında ağaç baskının kullanılmaya başlamasıyla kitap maliyetleri daha da ucuzladı. Ağaç ve sonrasında metal üzerine oyularak, kazınarak yapılan baskıların yerini taş baskı tekniği almıştır.

Çocuklar için ilk resimli modern kitaplar Victoria İngiltere'si döneminde ortaya konmuştur (1860-1970). Bu ürünlerin çıkışında, İngiltere'nin önde gelen matbaacılarından biri olan Edmund Evans' ın büyük rolü olmuştur. Onun zamanında iyi tanınan illüstratörler tarafından küçük çocuklar için bol renklerle resimlenen kitaplar üretilmiştir. Seri halde üretilen bu kitapların fikri Evans' a aittir. Evans renkli

baskı için yeni prensipler öne sürmek yerine her sanatçının ağaç baskı tekniğini anlamasına yardımcı olmuş ve sanatçıların potansiyelini en üst düzeyde kullanmalarına olanak sağlamıştır. Çocuk kitaplarındaki bu yeni oluşumlar, etkilerini Birinci Dünya Savaşı'na kadar beraberinde getirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Avrupa'da oluşan bu ani değişim üzerine sanatçıların birçoğu yaşadıkları yerden göç etmek durumunda kalmışlardır (Sarı, 2006:14).

19.yy'da fotoğrafı tekniğinin Fox Talbot tarafından kullanılmasıyla kitap resimleme, sanatçıya büyük kolaylıklar getirmiş ve artık illüstrasyon farklı bir sanat dalı haline gelmiştir.

20.yy'ın başından günümüze kadar geline süre içinde ise çok büyük bir gelişme ve değişim gösteren basım sanayisi artık sanatçının yaptıkları çalışmayı çoğaltmasına olanak verir haldedir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, grafik tasarımcılar, geleneksel düşüncenin çağın gerisinde kaldığı düşüncesiyle, illüstrasyonlarında yeni anlatım olanakları denemişlerdir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda ise gelişmeler devam ettikçe özellikle de endüstrideki devrim illüstrasyon sanatına farklı bir üçüncü boyut çizim getirmiş ve bu üçüncü boyut, çizimlerin geniş kitlelerce tanınmasını sağlamıştır.

Artık günümüzde ve gelecekte dijital dünyanın ilerlemesiyle ve her şeye imkân sağlayan bilgisayar programları sanatçılara büyük olanaklar sağlamaktadır. Buna rağmen etkileyici illüstrasyonlar yine de insanoğlunun dokunuşunu gerektiriyor. Estetik olarak memnun edici ve anlaşılabilir bir esere sadece insan denilen varlık karar verebilir. Teknoloji ise güçlü yeni aletler ve çizim programlarıyla insana yardımcı olur (<http://www.encyclopedia.com>).

Günümüz grafik sanatçısı, kendini ifade etme konusunda geçmişe oranla çok daha fazla olanağa sahip olmuş, bireysel stiller ve teknikler yaratmış, görsel iletişim açısından grafik sanatlar ve illüstrasyonu vazgeçilmez bir hale getirmiştir (Tuna, 1997: 8).

2.1.4. İllüstrasyonun kullanım alanları ve uygulama teknikleri

İllüstrasyonların bir grafik tasarım ürünü olarak görsel iletişimi sağlamadaki etkisi ve önemi bilinmektedir. İllüstrasyon sanatçısı, metni zenginleştirmek ve kolay anlaşılır hale getirmek için resimlerinde, hedef kitlenin eğitim durumuna göre gerçeklik duygusunu etkilemeyecek abartmalara yer vererek fotoğraf makinesinden daha fazlasını yapmayı hedefler.

Bu sebeplerden dolayı, grafik sanatlar ve illüstrasyon çağlar boyu eğitici, etkin iletişim aracı olma ve yol gösterici olma özelliğini sürdürmüştür.

İllüstrasyonlar yalnızca çocuk kitaplarında değil, artık günümüzde birçok alanda kullanılır hale gelmiştir. Tıp ve sağlık alanında canlıların iç ve dış yapılarının anlatımında konunun detaylandırılarak görselleştirilmesinde; mühendislik, biyoloji, botanik, endüstri gibi teknik bilgilerin ve organizmaların ayrıntılı anlatılmasında; ticari amaçlı kaset kapakları, cd, tiyatro, konser, turistik ilanlar, besin ambalajları, basın ilanları, takvimler, tebrik kartları, çıkartma ve etiketlerin tanıtılmasında; kullanılmaktadır.

Ayrıca; toplumun günlük yaşam ve davranışlarının, gelenek ve göreneklerinin resimlenmesinde, kültür bakanlığı tarafından bastırılan kitapların içinde, halk oyunlarını yerli ve yabancı turistlere tanıtmak amacıyla yapılan kültürel illüstrasyonlar da vardır. Gazete, dergi gibi yayınlarda da, halkı bilgilendirmek amaçlı illüstrasyonlar kullanılmaktadır.

İllüstrasyonları yapan tasarımcının hangi konu ile ilgili metin resimleme yapıyorsa o konu ile ilgili bilgi birikimine sahip, deneyimli olması gerekir.

İllüstrasyonlarda, ilk kullanımından günümüze kadar gelişen teknolojinin etkisiyle; kâğıdın özelliklerine ve baskı kalitesine göre kullanılan farklı teknikler vardır. Mesela; -daha öncede bahsedildiği gibi- 13.yy'da kitapların renkli ve ince ayrıntılı olarak sayfa sayfa çalışılması pahalıya mal olan kitapların resimlenmesinde kolay bir yol seçilmesini zorunlu kılmıştır. Tek renkle ve sade resimler yapılırken

15.yy'da, ağaç baskı resim tekniği kullanılmıştır. Sonraları metal ve taş baskı ile yapılan resimlendirmelerle karşılaşmaktadır.

Günümüzde ise baskı makinesi gibi teknolojik gelişmelere bağlı olarak illüstrasyonlar kağıt üzerine farklı tekniklerle yapılmaktadır. En yaygın illüstrasyon teknikleri; suluboya, guaj, pastel, kolaj ve püskürtme tekniğidir.

2.1.4.1. Suluboya

İllüstrasyon çalışmalarında en çok tercih edilen tekniklerden biri olan suluboya tekniği, kâğıt gibi emici yüzeyler üzerine yapılan bir tekniktir.

Suluboya tekniği ile her türlü illüstrasyonun yapılması mümkündür. Suluboya tekniği saydam boya tekniği olarak kullanılabileceği gibi, örtücü boya tekniği olarak da kullanılabilir. Genellikle tabletler halinde ya da tüplerde satılan suluboyalar su ve fırça ile kullanılır.

Suluboya tekniğinin en belirgin özelliği, aslında renklerin saydam birbirini kapatmadan ve canlı kullanımıdır. Boyamaya rengin en açık tonlarından başlanır. Renk tonları koyulaştırılarak katmanlar halinde sürülür. Suluboya sabırlı ve titiz bir çalışma ister. Beyaz suluboya da kullanılmaz, beyazın kullanılması gerektiği yerlerde kâğıdın beyazından faydalanılır. Tek bir rengin tonlarıyla yapılan suluboya tekniğine de “lavi” adı verilmektedir.

Suluboya tekniğinde kullanılan malzemenin de suya dayanıklı grenli, kâğıtlardan oluşması gerekir. Çünkü kâğıdın emiciliği, gerginliği, dokulu, kuru veya nemli olması sonucun iyi ya da kötü olmasını etkiler.

İllüstrasyonlarda kullanılan suluboya tekniğinde iki tür boyama yöntemi kullanılır:

1) Kuru Boyama Yöntemi: Renk tonları açıktan koyuya doğru sürülür ve her defasında bir önceki boya katmanının kuruması beklenir. Ayrıntılı çalışmalarda bu yöntem tercih edilmelidir.

2) Sulu Boyama Yöntemi: Daha deneysel olan ve ustalık isteyen bu yöntemde renk katmanları; kurumaları beklenmeksizin üst üste uygulanır. Renkler birbirleriyle karışarak daha soyut ve organik biçimler oluşturur (Becer, 2005).

Pürüzlü suluboya kâğıdı üzerine suluboya, bu tip boyamada en doğal olanıdır. Renkler çok ıslak kullanıldığı ve birbirlerine girmelerine izin verildiği zaman çok iyi sonuç verir. Boya akışını kontrol etmek istenildiği zaman yüzey yatay hale getirilir. Boyanın doğal karışımını sağlamak için yüzeyi ıslak tutmak gerekir. Böylelikle boya, kâğıdın üzerinde homojen bir şekilde dağılır. Suluboyada renkler ıslak oldukları zaman daha koyu görünürler. Bu yüzden resim boyanırken renkleri biraz daha koyu kullanılmalıdır ki, resim kurduğunda istenilen renk elde edilsin (Borgman, 1979).

2.1.4.2. Guaj boya

Guaj boya, şeffaflığı olmayan suyla eritilerek inceltilecek örtücü bir boyama tekniğidir. Örtücü olmasına karşın; bileşimindeki su oranı arttıkça, suluboya gibi olmasa da saydamlaşabilir. Düz ve dokusuz yüzeylerin boyanmasında tercih edilen guaj boya da suluboya gibi oldukça sık grafik sanatlarda kullanılmaktadır.

Guaj boyalar, yüzey yağlı, kaygan bir yapıya sahip olmadıkça her türlü kâğıt, tahta, seramik, cam, kumaş, alçı yüzeye uygulanabilir.

Guaj boya tekniğinde kullanılan kâğıtların parlak ve fazla emici olmayan grensiz kâğıtlar ya da fon kartonları olması gerekir. Suluboya tekniğinde olduğu gibi fırça, sünger, su ve ilave olarak renkleri karıştırmak için palet kullanılır.

Mat görünümlü olan guaj boya da renkleri kurumadan üst üste sürüldüğünde çatlamalar olabilir. Bu nedenle alttaki renk kuruduktan sonra üstüne renk

sürülmelidir. Beyaz suluboyanın tersine guaj boya da renkleri açmak için kullanılır. Bu nedenle renklerin karışımından zengin ara tonlar elde edilir, hataların düzeltilme olanağı vardır.

2.1.4.3. Pastel boya

Kurusu tebeşir özelliği gösteren ve yağlı pastel boyalarla uygulanan teknikle çocuk hikâyeleri, roman ve masal illüstrasyonları tasarlanabilir.

Pasteller, tıpkı sulu boyaların şeffaf olma özelliği gibi, bunlarda canlı renkleriyle kadifemsi, yumuşak etkiler bırakma özellikleriyle bilinirler.

Pastel çubukları, zayıf bir tutkalla ya da sakız ağacı zatkıyla karıştırılmış toz halindeki boya maddelerinden oluşan bir hamurdan yapılır. Gerçekten de pastel adını bu hamurdan almıştır.

Pasteller genellikle mat, pürüzlü, dokulu ve renkli fon kâğıtları üzerine çalışıldıklarında daha iyi sonuç verirler. Pastel boya yüzey üzerine sürüldükten sonra, üzeri siyah pastel boya ile kapatılarak kazıma işlemi yapılabilir. Bu teknikle birçok çocuk masal kitabı resimlenebilir.

Pastel boyama genellikle tüm boya tekniklerinde olduğu gibi, açık renklerden koyu renklere, yukarıdan aşağıya, geri plândan ön plâna doğru boyanırlar.

Kuru pastelle çizilen yerler istendiğinde elle, pamuk veya bez yardımıyla sürülerek yayılabilir. Bu işlem yapılırken renkler birbirine karıştırılırken, kâğıdın yıpranmamasına ve renklerin kirlenmemesine özen gösterilir.

Kuru pastel yağlı pastele göre daha dayanıksızdır. Sürtünme ve sarsılmadan zarar görebileceği için mutlaka sabitleme işlemi yapılmalıdır.

2.1.4.4. Kolaj tekniği

Herhangi bir yüzey üzerine kağıt parçalarının yada değişik malzemenin kesilerek yırtılarak veya buruşturularak yapıştırılması ile yapılan resim tekniğine kolaj adı verilmektedir. Bu teknikle değişik renkte ve dokuda malzeme kullanılabilir.

Resim yüzey üzerine, çizim ile de başlanabilir. Çizgi veya rengin yerine etkiyi azaltacak veya kuvvetlendirecek malzemeler yapıştırılır. Gerekirse yapıştırılan malzemenin üstü de boyanabilir. Burada önemli olan resimde anlatıma en uygun malzemenin kullanılması ve bu malzemenin etkilerinden yararlanabilmektir.

Kumaş, kâğıt, tül, hasır, plâstik, deri gibi malzemeler tek başına ya da yüzey üzerinde karışık olarak kesilerek, yırtılarak ya da buruşturularak kullanılabilir. Kolaj tekniği ile geometrik düzenlemeler, peyzaj, portre gibi konular çalışılabilir.

2.1.4.5. Püskürtme

Sulu ve yağlı boya ları yüzeye çeşitli aletlerle püskürterek koyu ve açık renk tonları, koyuluk ve açıklık geçişleri sağlanır. Püskürtme tekniği ile şekiller, açıklık ve koyuluklar noktalarla oluşturulduğu için bu teknikle yumuşak ve çok düzgün sonuçlar elde etmek mümkündür. Boyalar, çeşitli el araçları veya hava basınçlı püskürtme kalem veya tabancaları veya hazır basınçlı metal boya şişşeleri ile püskürtülür (Tuna, 1997: 16).

2.2. Ders Kitaplarının Önemi

2.2.1. Ders kitaplarının işlevleri ve tasarımı nasıl olmalıdır?

Çocuklar, çevresinde karşılaştıkları sorunları çöze bilme ve nedenlerini anlayabilme becerilerini önce aileden sonra da okuldan edindikleri bilgi ve

uygulamalarla kazanabilmektedirler. Bu nedenle ders kitaplarının konuları, çocuğa aktarılırken kullanılan yöntem ve teknikler, çocuğun kendisinden yola çıkılarak, en yakın çevresi olan ailesi, mahallesi ve okulunu kapsayacak biçimde genişler. Öğrenciler içinde yaşadıkları toplumda ve dünyada ortaya çıkan değişiklikleri anlayabilmelerine yardım eden araç- gereçlere gereksinim duyarlar. Çünkü onlar, öğrendiklerini uygulayacaklarsa, bunu ancak çevresel ortamları doğal koşullar içinde görerek, deneyerek, yani yaşayarak yapabileceklerdir.

Özellikle ilköğretimin birinci kademesine yeni başlayan çocukların ders kitapları, çocuğun yaşama ilk açılan penceresinden, giderek genişleme alanı gösteren yaşamın diğer boyutlarına olan açılımını kolaylaştırmalıdır. Çocuğa öğretirken, istek ve beklentileri doğrultusunda tasarımlarını uygulama fırsatı verilmelidir. Çocuğun bedensel, duygusal ve zihinsel gelişim süreçlerinin özelliklerine bağlı olarak geliştirilip işlenmelidir ders kitaplarındaki konular. Çocuğun en önemli beklentisi de sevgi ihtiyacının karşılanmasıdır.

“Çocuğun zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal gelişimini tamamlaması için kitaplarda öncelikle sevgi bir hayat iksiri olarak sunulmalıdır. Sevgi bütün güdülen amaçların gerçekleşmesi için çocuğun en temel gereksinimlerinden biri olarak çocuk kitaplarının merkezinde yer almalıdır. Kısacası bir kitabın çocuğun ilgisini çekmesi için öncelikle çocuğun "sevgi" gereksinimini karşılaması gerekmektedir.” (Yavuzer,1984: 68)

Hele içinde yaşadığımız modern çağın kendine has problemlerinden ötürü çocukların sevgiye olan ihtiyacı daha bariz bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Anne babanın çalışıyor olması, komşuluk ilişkilerinin zayıflaması ve insanın tabiatla bağının kopması bu modern çağın akla gelen problemlerindendir (Sarı, 2006).

Erich Fromm'a (1996:333) göre; bugün insan, sevme, aklını kullanma ve karar verme yetilerini yitirmiştir. Yaşamın tadını çıkaramaz olmuştur. Bu nedenle her şeyi yok etmeye hazırdır. 19 yüzyılda sorun Tanrının ölmüş olmasıydı, yirminci yüzyılda sorun insanın ölmüş olmasıdır. Eskiden tehlike insanların köle olmasıydı; gelecekteki tehlike insanların robotlara dönüşmesidir (Froom, 1996: 333).

O halde ders kitapları, çocuğu yaşadığı sevgi gördüğü yakın çevresinden alıp uzak çevresine doğru, aşamalı olarak somuttan soyuta götürebilmelidir. Bu olgular çocuğun birey olarak çevresine uyumunun, estetik değerlerin kavranıp algılanmasının ve yorumlanmasının ön koşulunu oluşturmaktadır.

Kitaplarda yer alan ünite veya konularla ilişkili resim, tablo ve şemaların; anlamlı bir ilişki mantığı içinde verilmesi, resim, şema ya da kullanılan farklı illüstrasyonların çekici, konuları imgeleyen veya simgeleyebilen yeterlilikte verilmesi, çocuğun (temel eğitimde) somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine olan gelişimini kolaylaştırıcı nitelik taşıması açısından önemlidir.

Bu durumda ders kitaplarının önemli bir işlevinin de eğitim programlarının belirlediği şekilde bilgilendirme olduğu ve bu bilginin toplumsal hayatta kullanılabilir olması gerektiği söylenebilir.

Kitabın bilgilendirme işlevini; öğrenim içeriklerinin belirlenmesi, etkinlikler, bilgi kapsamının saptanması ve bilimin gelişmesine koşturarak yeniden düzenlenmesi oluşturur. Konuların belli bir dizge, sıra ve zihinsel bağlantı içinde seçilip işlenmesi önemlidir. Amaç, öğrenciye bilgileri bilimsel yönden dizgeleştirme yöntemi ve becerisini kazandırmaktır. Öğrencinin dizgeleştirilmiş bilgilerle zihinsel boyutta işlem yapabilir duruma gelmesi amaçlanır. (Liman, 2007)

Kitapların bilgi iletme aracı olmasının ötesinde, çocuğun görsel eğitimine katkıda bulunmak ve ona öğrenmeyi sevdirmek gibi işlevleri de vardır. Bu da sanatsal ve estetik kaygılarla tasarlanmış, titiz üretim yöntemleriyle çoğaltılmış, çocuğa verilen önemin göstergesi niteliğindeki kitaplarla olasıdır. Kitabın ulaşmak istediği sonucun, hedef kitle ile bütünleşmesi gerekmektedir. Bu kitlenin beğenileri ve gelişim özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. İlköğretim I. Kademe’de öğrenim gören çocukların gelişim özellikleri düşünülmeden hazırlanan kitaplar onlarla bütünleşemez (Doyran, 1997).

Ders kitabı çocuğun gelişim özellikleri, sevgi ihtiyacı göz önünde bulundurularak yapılandırıldığında çocuğun, toplumun yaşam biçimi ve gereksinimlerine uygun olarak kişilik geliştirmesine yardımcı olacaktır.

Ancak ders kitapları, demokratik düşünceli, ülkesini ve toplumunu seven, yaratıcı kişiliğin yerleşmesine katkıda bulunduğu gibi, baskıcı, bireyci, ufkü son derece dar bilimsel bilgilere kapalı kişiliğin gelişmesine de neden olabilir. Bu nedenle ders kitapları, tasarım ve yazım aşamalarında da demokratik, çağdaş düşünceye ve özerk kişiliğe saygılı kurumların, bilimcilerin, sanatçıların ve uzmanların denetimlerinde gerçekleştirilmelidir.

Ders kitabı bilgiyi, bilgiye ulaşma yollarını aktaran en eski ve önemini yitirmemiş öğretim aracıdır. Çocuğa yönelikse, resimlenmesi, tasarımı farklı bir tavır gerektirir. Uyarıların, uyarma duyarlılığının, her geçen gün daha da şiddetlendiği günümüzde ders kitapları çocuklara, görsel açıdan ölçülü, amaca uygun, estetik tasarımlar olarak sunulmalıdır (Kaya 1996: 152).

Tasarımcı; ders kitabının hazırlanmasında yazarın düşünceleri ile işin içine girer. Tasarımcı, yazar daha kitapla ilgili düşüncelerini oluştururken bir kitabın nasıl daha istekle okunabilir, daha öğretici ve daha çekici hale getirmesi gerektiğini bilen kişidir. Yazarın metinde anlatmak istediği şey, ne kadar açıklayıcı olursa olsun tek başına mesajı okuyucuya tam anlamıyla yansıtmaz. Tasarımcı işte bu durumda devreye girer ve okuyucu, yazar ve yayınevi üçgeninde köprü kurar.

Bir kitabın tasarlanma süreci, aşağıdaki evrelerden geçerek gerçekleşir (Becer, 2005).

1. Yayına hazırlama: Kitapta yer alacak metinlerin, yazarların ve okuyucunun yararına yeniden düzeltilmesi.

2. Görsel planlama: Basılacak imgelerin görsel yapısı hakkında belirleyici kararlar alma.

3. Teknik planlama: Kitabın yapısı ve üretim yöntemlerinin saptanması.

Kitlesel üretim teknolojisinin en temel hedefi; pahalı olmayan hızlı ve nitelikli kitap üretmektir. Nitelikli bir kitabın tasarımında da bazı ilkelerin göz önünde bulundurulması gerekir.

Kitap, öncelikle okumak için tasarlanır. Bir kitap kolay, akıcı bir dille okunabilmelidir. Hele ki konumuz gereği ders kitabı tasarımı yapılan sınıf 1. sınıfsa sayfa düzenlenmesinde metnin kısa ve anlaşılır bir dille yazılması ve metnin illüstrasyonlarla (resimlerle) desteklenmesi(açıklanması) gerekir.

Kitap, ihtiyaca yönelik ve ilgi çekici olmalıdır. Yine 1. sınıf öğrencisinin sevgi ihtiyacına yönelik ve ilgi çekici resimlerle süslenmelidir.

Kitap fiziki açıdan dayanıklı olmalıdır. Öğrencinin ilgisini çeken ihtiyaçlarına cevap veren kitap defalarca yeniden okunacağı için cilt kısmı sağlam, baskı kalitesi iyi olmalıdır. Tasarımcı, yazar gibi kitabın içeriğini de, hedef kitlesini de, kullanacağı illüstrasyonların amacına uygunluğunu da çok iyi bilmelidir.

Kitap tasarımcıları, sürpriz yaklaşımlardan çok deneyimlerden yararlanan okuyucuyu ve yazarı bir arada düşünmek zorunda olan ve popüler beğeniden öteye evrensel beğeniye dikkate alan bir yol izlemelidir. İyi bir kitap tasarımcısı “Temponun, ritmin ve dokunmanın estetiğini kurmalıdır (Becer, 1996:138)”.

Kitap tasarımında, içinde bulunduğu iletişimi amaç edinen bütün tasarım ürünleri üç temel boyutta değerlendirilebilir.

1. Semantik boyut (anlama yönelik): Bu boyutta şu noktalar sorgulanır.

a. Kitapta konuya ve okuyucuya uygun bir tasarım söz konusu mudur?

b. İllüstrasyon ve diğer görsel unsurlar, metinde anlatılanları hiçbir yanlış anlaşılmaya yer vermeyecek biçimde doğru olarak açıklayabiliyor mu?

c. Gerek metin, gerekse illüstrasyonlar, mesajın aktarılmasına belirli bir katkıda bulunuyor mu? İllüstrasyonların üslubu, kitabın içeriğini destekliyor mu?

2. Sentaktik boyut (söz dizimsel): Görsel unsurlar arasındaki ilişkileri ortaya koyan boyuttur. Bu boyutta şunlar sorgulanır:

a. Kitabın sayfa düzeninde, yazı karakterlerinde, satır boşluklarında, marjlarında ve illüstrasyon boyutlarında belirli bir bütünlük ve görsel devamlılık söz konusu mudur?

b. Kitapta kullanılan illüstrasyon ve fotoğraflar birbirlerini tamamlayan belirgin bir üslup anlayışı taşıyor mu?

3. Pragmatik boyut (kullanım ve uygulamaya dayalı):

Kitap tasarımının üç temel boyutu, karşılıklı olarak birbirlerini etkiler. Özellikle eğitici kitaplarda, illüstrasyon ve grafik unsurlar gün geçtikçe daha fazla egemen olmaya başlamıştır. Geçmişte resimler metni destekleyen bir işleve sahipken, günümüzde görüntü, yayının önüne geçmeye başlamıştır. Önceleri imgeler metinleri görselleştirirken, günümüzde metinler imgeleri, belirli bir kültür, ahlak ve imgeleme açıklayan unsurlara dönüşmüştür (Barthes, 1990).

Ders kitaplarının ülkemizde giderek kağıt, baskı teknikleri açısından iyileşmesine karşın; hala tasarımları olumlu izlenimler bırakmamaktadır. Hatta bazı kitapların tasarlanmış olduklarını söylemek bile olanaksızdır. Eğitici kitap üretimiyle uğraşan tasarımcı; kültürel, estetik ve kalıcılığa doğru bir yaklaşımla bakabilmelidir. İyi bir tasarım; kitabı sevdirebilir, okutur, işleter, satın aldırır ve kalıcı kılar (Doyran, 1997: 42).

2.2.2. Ders kitaplarının çocuğun dünyasındaki yeri

İlkokul 1. sınıf öğrencileri, genellikle somut olan şeyleri daha iyi kavradığı için, basit ve resimli masal kitaplarını okumaktan zevk almaktadır.

Yeni okumaya başlayan çocuğun kitapla ilk ilişkisi, okunan bir masal, öykü ya da fıkra ile başlar. Öğrencinin dikkatini çekici resimli, karikatürlü masal ve hikâye

kitaplarını daha olumlu karşılar ve okumaktan zevk alır. Okuduğunu anlamadığı bir masalı ve hikâyeyi okumaktan sıkılır. İlk okumaya başlayan öğrenci; okuduğu her şeyi anlayıp başkasına anlatmak ister. Örneğin: Kaplumbağa ve Tavşan hikâyesini çocuk okumaktan zevk alır. Çünkü bunlar öğrencinin çevresinde gördüğü ve sık sık isimlerini duyduğu hayvanlar olduğundan, bu tür masal ve hikâyelerden daha çok zevk alır.

Görsel yönden zengin; yani çocuğun ilk bakışta renkli ve resimli hikâye ve masal kitapları dikkatini çekecek, sonrasında da konunun ne kadar somut konular içerdiği, onun okumaktan zevk almasını sağlayacaktır. Tabii ki bununla birlikte öğrenci, okuma-yazması ilerledikçe somuttan soyuta doğru yazılan hikâye ve masal kitaplarını tercih eder. İlk başta “Karga ile Tilki”, “Tavşan ile Kaplumbağa” gibi hikâyelere ilgi duyarken, daha sonra ders kitaplarını da (eğer doğru görsel dil kullanılmışsa) okumaktan hoşlanır.

Eğer okullardaki ders kitaplarında da, öykü ve hikâyelerdeki gibi, çocuğun gönüllü ilgisiyle kullanması amaçlanmışsa, daha çok resim ve grafik, daha açık ve güncel bilgiler yer almalıdır.

Ders kitaplarında; ilgi çekici özelliklerin aranması, çocuğun gönüllü kitaptan faydalanması, resim ve grafiklerin (görsel düzenlemenin) doğru kullanılması, metni kolaylaştırmak için hazırlanmış illüstrasyonların çok yerinde ve yeterli olması gerekmektedir.

İşte bu nedenlerle bu tür yayınların üretimi bireysel yayıncılığın sınırlarını zorlar. Yani çocuklara öykü kitapları yayımlamak için tek bir kişi bile yetebilecekken, bilimsel nitelikte kitapların üretimi uzmanlıklardan oluşan bir ekip çalışması gerektirir (Erdoğan, 2001: 9).

Yeni ders yılı başladığı zaman Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen kitaplar hemen okutulmaya başlanır. Oysa bu kitapların biçimsel yönden incelenmesi, kitapların formatını, öğrenmeye katkısını, öğrenci seviyesine uygunluğunu, çekiciliğini, kitabın içeriğini, kullanım kolaylığını ölçmede yarar sağlar. Böylece ders yılı başlamadan önce incelemiş ve analiz edilmiş kitaplar arasında en iyisini seçme olanağı bularak, öğrencilere iyi bir öğrenme ortamının aracı konusunda yardım sağlanmış olur. Dersin uygulanmasında ders kitabını

değerlendirmek öğretim yılında değerli bir kitap ve değerli öğrencilerle, değerli bir şevk elde etmede tek olanaktır (Beyhan, 2001).

2.2.3. Ders kitaplarının öğretimdeki yeri ve önemi

Eğitim, özellikle de ilköğretim, zorunlu ve kamusal niteliği dolayısıyla, toplum üzerinde belirleyici etkiye sahiptir. İlköğretim, temel bir siyasal ve toplumsal sosyalizasyon aracı, toplumsal değişimin gerçekleştirilmesindeki ana enstrümanlardan biri olarak kullanıla gelmiş, ulus-devletin kuruluşu aşamasında kullanılan temel araçlardan biri olmuştur. Eğitim, Cumhuriyet kadroları tarafından da, modern Türkiye'nin yaratılmasındaki en önemli mekanizmalardan biri olarak görülmüştür. Milli eğitim müfredatları, resmi devlet politikaları ile tanımlanmış, kontrol altına alınmıştır. Eğitimin en önemli girdilerinden biri olan ders kitapları ise, söz konusu resmi tanımlamanın ve kontrolün ürünüdür ve ulus-devlet sisteminin sosyal ve politik söylemlerinin ana taşıyıcılarıdır. Zaman ve mekânla ilgili referans noktalarının ve kamusal belleğin oluşturulmasında, toplumsal değişimin öngördüğü “yeni insan”ın yaratılmasında temel referans noktalarını oluştururlar (Kancı, 2007).

Öğretimin zamanında gerçekleşmesi, sağlıklı bir ortamda ve kalıcı olması için etkili öğretim araçlarına ihtiyaç vardır. Ders kitapları okullarda kullanılan ve vazgeçilemeyen en önemli öğretim materyalidir.

Okullarda, teknolojik gelişmeler sonucu kullanılan araç-gereç ve materyaller (televizyon, video, slayt ve hatta bilgisayar ortamında kullanılan projeksiyon aletleri gibi) değişiklik göstermesine rağmen; yapılan araştırmalar, okullarda en etkili olarak kullanılan malzemenin ders kitapları olduğunu göstermektedir.

Ders kitapları, öğretim sırasında, öğrencilerin neleri öğreneceği ve öğretmenlerin neleri öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir kaynak olma özelliğini taşıdığı gibi, sınıf içi öğrenme-öğretme etkinliklerine yönelik kararlar üzerinde de önemli etkilere sahiptir. Genelde birçok öğretmen, dersin amaçlarını, öğrencilere uygulanacak testleri, öğretim stratejilerini, ödevleri v.b kullanılan ders kitaplarına

göre belirlemektedir. Yapılan bir araştırma da, ders kitaplarının Türkiye’de sınıf içi öğretimin içeriğini büyük ölçüde belirlediği, bu nedenle öğretmenlerin (beğensin ya da beğenmesin) kendilerini ders kitabı kullanmak zorunda hissettikleri sonucu ortaya çıkmıştır (Yök / Dünya Bankası,1999).

Kitapların yadsınamayacak bir diğer özelliği de; öğrenci açısından kullanım kolaylığı olan, her öğrencinin ulaşabildiği ve sıklıkla başvurduğu bir kaynak olmasıdır.

Bu nedenle, ders kitabının, eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına yön veren ve en çok kullanılan öğretim aracı olduğunu söylemek mümkündür. Öğretim araçları içinde, en çok ders kitaplarının kullanılıyor olması (Pettersen and Others, 1991), öğretimdeki rolünü arttırmaktadır.

Aydınlanmanın, kültürleşme sürecinin en önemli aracı olan ders kitapları, bir toplumun gelişmişlik seviyesinin de en önemli göstergesidir. İnsanlarla birebir etkileşime girerek, bilginin paylaşımını sağlayan kitaplar önemsenmeli; bilgi, estetik bütünlük içerisinde sunulmalıdır (XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı,2004: 500).

Çeşitli duyu organlarına hitap edemeyen ders aracı yetersiz kalır. Bir konunun, kavramın öğretilmesinde, bir becerinin kazandırılmasında ders kitabı çok sayıda araçtan sadece biridir. Ders kitabı, tüm modern araç-gereçlere rağmen öğretmenin vazgeçemediği bir öğretim materyalidir. Bu materyalin öğrenme-öğretme ortamına katkıda bulunabilmesi için birtakım niteliklere sahip olması gerekmektedir. İyi bir ders kitabında bulunması gereken niteliklerin başında, öğretim programıyla tutarlılık göstermesi gelmektedir. Bunun yanı sıra; iyi organize edilmiş bir öğrenme materyali özelliklerine sahip olması, görsel unsurlarla desteklenmesi, kısa zamanda yararlanabilecek şekilde olması ve öğrenmede devamlılık sağlaması da önemlidir (Toprak, 1993: 9).

Bugüne kadar, ders kitaplarının hazırlanması, içeriği, fiziksel görünümü, tasarımı, değerlendirilmesi konusunda pek çok araştırma yapıldı. Bu araştırmalar incelendiğinde daha çok ortaöğretimdeki ders kitaplarının ele alındığı görülmektedir.

İlköğretim düzeyinde kitapların incelenmesine yönelik araştırmalara pek rastlanmıyor.

1970'li ve 1980'li yıllarda, ders kitaplarının nasıl yazılması ve seçilmesi gerektiği ile ilgili yazılan makaleler bulunmaktadır. Bayraktar' a (1977) göre; yazılan kitapların seçimini belli bir komisyona bırakmayıp bu işi öğretmen, öğrenci ve diğer ilgililere bırakmak gerekmektedir. Bunun da kendine göre bazı koşulları olmalıdır. Bu koşullardan birisi, müfredat programlarında olduğu gibi ders kitapları da belli bir süre için denemeden geçirilmeli, bu süre sonucunda kitaplarla ilgili gerekli bilgileri toplamak için öğretmenlere, öğrencilere ve bu işten anlayan diğer ilgililere örnekleme usulü bir anket uygulanmalıdır. Uygulanacak anket, tarafsız ilgili uzmanlarca ustaca hazırlanmalı, değerlendirilmeli, değerlendirme sonucunda ortaya çıkacak duruma göre kitap seçilmelidir (Bayraktar, 1977: 54).

Ders kitapları hazırlanırken bilimin bulduğu yöntemlerin izlenmesi zorunludur. Eğer, çağın gelişmiş toplumlarına ayak uydurabilecek, kültürel varlığını koruyabilecek ve yaşatacak bir toplumun bireylerini hazırlamak, yetiştirmek isteniliyorsa; ders kitabının önce bir amacı olmalıdır. Bu amaç o toplumun eğitim felsefesi ile belirlenir ve müfredat programlarında şekillenir. Program, belirlenen amaca götürecek ilkeleri, kişiye kazandırılması düşünülen tutum ve davranışları ayrıntılarıyla belirler. Her davranışı kazandırabileceği varsayılan araç ve yöntemleri gösterir. İşte bunlar hazır olduktan sonra kitap yazımına geçilebilir. Ders kitabı bir iletişim aracıdır. İletişim de karmaşıklığı nedeniyle ancak bir ekip tarafından açık seçikleştirilebilir. Kitap hazırlamada görev alacak ekipte: Yazar, öğretmen, psikolog, öğrenci, ressam, iletişim uzmanı, editör, konu uzmanı bulunmak zorundadır (Özyüksel, 1985: 22).

Ders Kitaplarında, geçmişten bugüne kadar gelinen aşamaya bakıldığında, çok fazla bir yol kat edilmediği görülmektedir. 1997–1998 ders yılında, ders kitaplarının seçimi ile ilgili uygulamaya bakıldığında, derste okutulacak olan ders kitaplarının seçiminin veliler tarafından yapılmasına karar verilmişti. Bir derste aynı ders kitabının izlenmesi zorunluluğu kalkmış birçok ders kitabının birlikte

kullanılabildiği bir ortam yaratılmıştı. Sözde bu uygulamayla, öğrencilerin araştırmaya yönlendirileceği savunuluyordu. Uygulama 1 yıl kadar sürmüş sonra vazgeçilmiştir. Çünkü bu uygulama okullarda velilerin kitabın içeriğine bakmadan ekonomik yönden uygun kitapları seçmelerine ve öğretmenlerin de farklı kitaplardan ders anlatmaya çalışması gibi sıkıntılara sebep olmuştur. Fakat daha bu yöntemin ne derece yararlı olup olmadığı ile ilgili bir araştırma yapılmadan alınan yeni bir kararla bu uygulamadan da vazgeçilmişti. Peki, o zaman bir uygulamaya başlanırken bu sorunların yaşanabileceği önceden düşünülmemiş miydi? Neden eğitim ile ilgili çok önemli kararlar hızlı bir şekilde alınıyor ve neden hızlı bir şekilde vazgeçiliyordu?

Fakat yapılan araştırmalar, ders kitaplarının yalnızca ülkemizde değil, tüm dünya ülkelerinde sorun olduğunu ve ders kitaplarının daha verimli hale getirilmesi çabalarının devam ettiğini göstermektedir.

2.2.4. Ders kitabı tasarımındaki görsel (GRAFİKSEL) düzenleme

Eğitim öğretim sürecinin vazgeçilmez temel araç-gereçleri olarak kabul edilen ders kitaplarının, çocuğun birinci derecede ilgi ve ihtiyaçlarını karşılaması yönünden özel yeri ve önemi vardır. Temel eğitimin ilk aşamasındaki 1. sınıf çocuğunun ders kitapları yaşamayı öğrenme ve keşfetme sürecinde ona öncelikli adımları, yaşama uyum sürecinde ilk teknik bilgi ve deneyimi öğretmesi açısından çok önemlidir. Bu önem ve değer ölçüsünde ders kitapları hazırlamanın ise son derece titiz, özenli, yaratıcı çalışmalar ve araştırmalar gerektireceği bu önemlilik ve değerliliğin mantıksal bir sonucudur.

Ders kitabının görsel düzenlenmesinde devamlı olarak göz önünde bulundurulması gereken çok önemli ilkeler vardır. Bunları önem sırasına göre şöyle sıralayabiliriz:

- Görsel düzenleme her şeyden önce konuya uygun, anlatımı kolaylaştırıcı olmalıdır. Anlatımı kolaylaştırıcı metin, başlık ve resmin uyum içerisinde olması gerekir.

- Konu anlatımında kullanılan resim ve grafik üyelerinin yalnızca uyum içerisinde değil, yeterli ölçüde verilmesi de önemlidir. Yeterli görsel araca yer verilmemesi, konuların açıklanmasında problemlere neden olabilir. Bu nedenle, ders kitaplarında görsel düzen incelenirken konunun açıklanması için yeterli aracın sunulup sunulmadığının kontrol edilmesi gerekir (Kılıç ve Seven, 2005: 138).

- Resimler ve grafikler konu ile ilgili ipuçlarına sahip olmalıdır. Metinde anlatılan olayla ilgili kısa mesajlar vermelidir görsel öğeler.

- Görsel aracın faydalı olabilmesi için öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olması gerekir. Öğrenci seviyelerinin çok üstünde veya çok altında tasarlanmış araçlar, istenilen verimin alınmasını engeller. Bunun için öğrencilerin yaşlarına göre bilişsel, psikomotor, fiziksel gelişim özelliklerinin tespit edilip aracın bu özellikler doğrultusunda hazırlanması gerekir (Kılıç ve Seven, 2005: 138).

- Ders kitabının bir diğer özelliği de; öğrenciye psikolojik yönden olumlu duygular hissettirmesi olmalıdır. Öğrenci için kitabı ilgi çekici yapan içindeki metnin içeriğinden çok görsel düzenidir. Çoğu zaman öğrenciyi kitaba yaklaştıran ya da uzaklaştıran kitabın görsel düzenlemesidir.

Görsel araçlar ders kitaplarında; bilgi vermek, bilgileri desteklemek, ilgi çekmek, konuları özetlemek, olgular veya kavramlar arasındaki ilişkileri göstermek, zihinde canlandırılması güç olan kompleks durumları açıklamak ve dağılımların gösterilmesi amacıyla kullanılırlar (Kılıç ve Seven, 2005: 140).

2.3. İlköğretim I.Kademe 1.Sınıf Öğrencilerinin (6-7 Yaş) Gelişimi Ve Öğrenmeye Etkisi

Çocukların, temel eğitim çağı dediğimiz 6-7 yaş arası, çocuğun kendini tanıdığı, bazı bilgi ve becerileri kazandığı dönemdir. Bu dönemde ilköğretim birinci sınıf seviyesi olan öğrencinin ilk çocukluk çağındaki bazı çocuksu davranışlarının yerini, günlük hayatın gerekliliklerine adapte olmuş daha olumlu davranışlar gösterebilen, öğrenciler olması beklenmektedir.

2.3.1. Bedensel gelişim

Bireyin bedensel gelişimi yalnızca boy artışı, kilo alışı gibi gelişmelerin yanında el-ayak yapısı gibi bazı alt organlarında büyümesi ve olgunlaşması anlamına gelmektedir. Mesela; 6-7 yaş arası öğrencilerinin el ve parmak kemiklerinin ince işler yapabilecek hassasiyete tam olarak sahip olamaması incelik isteyen çalışmaları yapmada zorlanmalarına neden olmaktadır.

Kalıtsal ve çevresel faktörler, çocukların bedensel gelişmelerinde bireysel farklılıklara sebep olmaktadır. Özellikle ilkokul döneminin sonuna doğru, kızların erkeklerden daha hızlı geliştikleri görülür.

Çocukların boy ve kilosundaki bireysel farklılıklar, öğrencilerin davranışlarını etkilemektedir. Özellikle göz, kulak gibi dışarıda kalan organların hassasiyeti, özelliklede bu tür görünen organlardaki bozukluklar, çocuğun başarısını olumsuz etkilediği gibi, onun uyumsuz ve sinirli bir kişilik olarak yetişmesine de sebep olmaktadır.

2.3.2. Duygusal gelişim

Çocuk, duygusal gelişiminin temellerini ailedeki etkileşimden alır. Çocuğun aile içindeki iletişimi, hem okulda hem de ileride, duygusal yaşantısında temel oluşturur. Bununla birlikte duygusal gelişiminde aile yaşantısı kadar, okul içindeki yaşantısı da çok önemlidir.

Heyecan, korku, mutluluk, hüznün, hoşlanma, acı duyma gibi birçok sözcükle anlatılan duygular, aslında kişinin temel ihtiyaçları ve güduları ile ilgilidir. Duygu türlerinin yoğunluğu kişiden kişiye farklılık gösterir. İlkokul çağından önce, ilk çocukluk döneminde çocuklar daha fazla öfkeli, kıskanç, düşmanca tavırlı olarak gözlemlenir. İlkokul çağına doğru ise, çocuğun duygularındaki yoğunluk azalacak ve öfkesini, kıskançlığını yani duygularını kontrol altına alması beklenir.

Aile yaşantısındaki anne babanın görevini okulda öğretmen üstlenir. Çocuğun duygusal gelişiminde öğretmenin yapması gereken şeyler vardır. Kılıçcı' ya (1992;65) göre; duygusal gelişim yönünden öğretmenin yapabileceği en önemli yardım, onların her fırsatta duygularını dile getirmelerine olanak hazırlama olmalıdır. Her türlü olumlu ve olumsuz duygular sınıfta konuşulmalı böylece çocuğun olumlu duygularını başkalarıyla paylaşarak mutlu olmasına, olumsuz duygularını konuşarak arınım sağlanmasına çalışmalıdır (Kılıçcı, 1992: 65).

Çocuğun okulda gösterdiği başarıya duygularının etkisi olduğu gibi, başarısının da duygularına etkisi olmaktadır. Başarılı olma duygusunun çocuğun iyi duygularını ve kendisine güvenmesinin kaynağı, başarısızlık duygusunun ise öfkenin ve kendine güvensizliğin kaynağı olduğu bilinmektedir (Tuna, 1997: 44).

2.3.3. Zihinsel gelişim

Bireyin zihinsel gelişimi, doğuştan getirdiği zihin gücü ile aile, çevre, okul gibi dış faktörlerinin birleşiminden oluşur.

Bu dönemde çocuklar mantıklı düşünebilmeye yatkın olup, kafalarında yavaş yavaş sayı, zaman, mekân, boyut, hacim, uzaklık gibi fiziki varlıklara ait kavramlar oluşturmaya başlarlar. Aynı dönemde çocuklar hem nesnelerin adlarını hem de aralarındaki benzerlik ve farklılıkları kavrayarak gurupluma ve sınıflama bilincini de geliştirirler. Bu dönemin sonuna doğru ise çocuk yavaş yavaş problemlerini kendi başına çözebilme yeteneğine erişir. Fakat bu dönemde problem çözme hâlâ anlık olup somut nesneler üzerinde gerçekleştirilir. Böylece çocuklar artık düşündüğü ve merak ettiği çeşitli becerileri öğrenmeye başlar (Sarı, 2006: 110). Bu nedenle özellikle 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin eğitiminde nesneleri görüp dokunmalarına izin verilmelidir.

2.3.4. Sosyal gelişim

Bireyin toplumda üstlendiği roller sürekli değişiklik gösterdiği için toplumsal gelişim ve sosyalleşme ömür boyu devam etmektedir. Ama bireyin ilk yaşlarında önce aile sonra da onun için geniş bir çevre olan okul bireyin sosyalleşmesinde çok önemli bir faktördür. Çünkü çocuk bir birey olarak okulda gruplara dâhil olmakta ve gruba kendini kabul ettirmeye çalışarak ilk sosyalleşme çabalarını göstermektedir. Böylece birey, arkadaşlarıyla kurduğu ilişkilerle paylaşmayı, yarışmayı, işbirliği yapmayı ve sorumluluk almayı grup içinde öğrenmektedir.

Bireysel farklılıklar çocukların sosyal gelişmelerinde de görülmektedir. Çocuklar küme içinde izlenilerek küme içindeki rolleri tespit edilebilir. Kümeden dışlanmış, yalnız çocukların diğerlerine oranla daha başarısız olduğu ifade edilmektedir (Tuna, 1997: 46).

Çocuğun zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal gelişimini tamamlaması için kitaplarda öncelikle “sevgi bir hayat iksiri” olarak sunulmalıdır. Sevgi bütün güdülen amaçların gerçekleşmesi için çocuğun en temel gereksinimlerinden biri olarak çocuk kitaplarının merkezinde yer almalıdır. Kısacası bir kitabın çocuğun ilgisini çekmesi

için öncelikle çocuğun "sevgi" gereksinimini karşılaması gerekmektedir (Yavuzer, 1984: 68).

2.4. Ders Kitabı İllüstrasyonlarının Tasarım İlkeleri

2.4.1. Ders kitaplarının tasarımında kullanılan illüstrasyonların nitelikleri ve çocuğun yaratıcı ve estetik kimlik kazanmasına etkisi

Ders Kitapları illüstrasyonları çocuğun, her şeyden önce dünyayı ve içindeki varlıkları tanımalarını sağlayan, hayal güçlerini destekleyen, estetik beğenilerine uygun olmalıdır. Zekâ gelişimlerini olumlu yönde etkileyen illüstrasyonlar çocuklar için vazgeçilmez olabilir. Çocuğun yaş grubuna göre, algı düzeyine uygun metin, yazının puntosu ve bu metne uygun görsel materyal kullanılabilir.

İllüstrasyon metni desteklerken çocuğun da severek, ilgiyle okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olur. Resimlenmemiş ders kitapları çocuk için sıkıcı olabilir. Çünkü resimler, özellikle de küçük yaş gurubu çocuklar için her zaman metinden daha ön plandadır. Birinci sınıf ders kitaplarında cümlelerin yanında bulunan resimler birer illüstrasyondur. Bu illüstrasyonlar, çocukların dünyasında geleceğini iyi planlamaya yardım edecek kadar etkilidirler. Birinci sınıf ders kitaplarındaki resimlerden etkilenerek, resim yapmak isteyen, hatta ileride seçeceği mesleği bile belirleyen insanlar vardır.

Gerçek ya da hayali olsun, çeşitli eşyaların ifadesi ve yapılan yaratıların çeşitliliğiyle, içlerindeki boşluk doldurulabilir. İllüstrasyonun görünüşü ile çocuklar sahip oldukları duygularla çevrelerini anlamayı öğrenirler. Yazılan şeyleri açıklayan, yaratıcı sunumlar olan illüstrasyonlar, çocukları okumaya çektiği gibi aynı zamanda sahip oldukları estetik duyguların gelişimine yardım eder (Keş, 2001: 99).

Ders kitaplarında resimlemenin ayrı bir önemi vardır. İllüstrasyonla metin ve dil desteklendiği gibi, aynı zamanda görsellikle metin ve dil yanlışlıkları da örtülmektedir. İllüstrasyonların kalitesi, estetiği ve hedef kitleye uygunluğu kitaba

olan ilgiyi arttırabilir. Özellikle birinci sınıf ders kitaplarında metindeki konuların sevimli resimlerle anlatılması çocuğu okumayı öğrenmeye istekli kılabilir.

İlk okuma yazma eğitiminde kullanılan resimlemeler, metni açıklamak ya da yorumlamak amacı ile yapılır. Resimler sözcüklerin soyut dünyasını görselleştirirken, çocuğa çizerin yorumuyla görsel sanatlara ait birikimlerinden de örnekler sunmaktadır. Bu resimler, çocuktaki estetik değer yargılarının gelişmesine yardımcı olur (Sarı, 2006: 76). "İster çocuk kitaplarında isterse ders kitaplarında olsun illüstratör metne yönelik yorumu ile birlikte metnin hemen bir görsel tekrarını da yapmamalıdır. Çocuğa yorum yapabilme şansı yaratan ve görsel duyarlılığını geliştiren çizimler yapılmalıdır."(Tuna, 1997: 29)

Bir illüstrasyonun başarılı olması için, ilk amacının hedefi bilgilendirmek ve metnin içeriğini hedef doğrultusunda görselleştirmek olması gerekir. İllüstrasyonun çocuğun ilgisini çekecek şekilde dekoratif özelliklere de sahip olması gerekir. Eğer illüstrasyon çocuğu görsel yönden tatmin ederse bu durum bilinçaltına yerleşecek ve bireyin ileri ki yaşlarda estetik bilinç kazanmasına da sebep olacaktır.

İllüstrasyonlar çocuğa küçük yaşta estetik beğeni kazandırırken, öğrenmesini de, illüstrasyonun niteliğine göre hızlandırmakta veya yavaşlatmaktadır. Bu dönemdeki çocukların karşılaştığı resimler, çocukta resim yapma hevesi doğurmalıdır. Bu illüstrasyonlarla çocukta algılama, düş kurma, güzellik duygusu, sosyalleşme, bilgi edinme ve eğlenme yeteneklerini geliştirmesi beklenir (Tuna, 1997: 31).

Çocukluk döneminde resimli kitapların okunması tercih edilir. İlk okuma yazmada kullanılan çocukların harfleri öğrenmesini kolaylaştıran isimli kartlar da olduğu gibi harflerin yanına yapılan illüstrasyon ile o objenin harfi arasında bir bağ kurup, harfi aynı zamanda kelime içinde göstererek çocuğun belleğinde kalıcı olması sağlanır. Bir başka deyişle çocuğun okuma yazma eğitiminde harflerin ve bununla birlikte kelimelerin akılda kalıcılığı ile öğrenilirliğinin, görsel algılarının uyarılması ile hız kazanacağı, bundan dolayı öğrenilecek harf ve kelimenin ilgili objenin

illüstrasyonu ile birlikte gösterilmesiyle çocuğun zihnindeki soyut kavramın somut bir düzeye çekileceği düşünülmektedir (Sarı, 2006: 78).

İllüstrasyonlarda kullanılan formlarda sanatsal kaygı mutlaka olmalı, formlardaki hareket, onların gizemli duygularını harekete geçirecek biçimde tasarlanmalıdır. Kompozisyon bütünlüğü, denge veya dengesizlik resmin genel atmosferinde boğuculuk yaratmamalıdır. Resimdeki ayrıntı son derece önemlidir. Ayrıntılar, genel elemanların varlığını güçlendirecek yeterlilikte olmalıdır.

Resimlerdeki elemanlar, o denli özgür ifade edilmelidir ki, zaman, zaman çocuklar "ben böyleyim, beni böyle kabul et" gibi zihinsel tartışmaya girmelidir. Belki bir portakal, portakal gibi, bir ağaç, ağaç gibi çizilmeyebilir; ancak, formlardaki, biçimlerdeki içsel ritim öyle bir yakalanmalıdır ki, ağacın kıvrımlarını, portakalın dolgunluğunu hissedebilmelidir çocuk. Resimdeki desen güçlülüğü, bu anlamda hem çocuğa keyif verecek hem de ondan önde gidebilecektir. Çizgilerin, formların, kıvrımların renklerle uyumlu danslarıyla katılabilmelidirler. Bu dansa, resimlerdeki tipler katılmalı, çocuklarla empati, kurabilmelidir. Kralın pelerini üstünde hissetmeli, prensin tacını başına geçirebilmeli, kaplumbağa ile yarışabilmeli, topladığı çiçeklerin kokusunu duyabilmelidir. Böyle bir anlatım ve çizerin içtenliği ancak, okuyucu kitlesinin yaratıcı ve estetik gelişimine katkıda bulunabilir. Genel biçim, kompozisyon, ritim kaygısına renkler eşlik edebilmeli, resimdeki şiir ve şarkının konusuna uygun olmalıdır. Bu uygunluk, mutlaka gökyüzünün mavi, ağacın yeşil olacağı anlamında bir uygunluk değildir. Anlatılmak istenilen atmosfere uygunluktur. Çünkü çocuk resminde renk kaygısı son derece içsel, sezgisel ve yaratıcıdır ve bu resimlerde uyumsuzluğu çok zor görürsünüz. Bir uyumsuzluk veya karamsarlık varsa, onun yine iç dünyasındaki çatışmaların yansımasıdır. Kitap resimlerinde renk kaygısı yine bu coşkuyu, bu kendi içindeki uyumu taşımanın yanı sıra, ondan daha önde, daha sürükleyici, yine okuyucunun beş duyusunu harekete geçirecek bir buluşma gerçekleştirmelidir. Bir merak uyandırmalıdır, çocuk bu merakın peşinden sürüklenmelidir. Keşfe, yolculuğa çıkmalıdır kahramanlarla birlikte. Çünkü merak, yaratıcılığın anahtarıdır (Özünel, 2000: 4).

Amacına uygun bir illüstrasyon için, çizerin metindeki olayı iyi anlaması ve mekan içindeki karakterlerin dağılımını çok iyi yapması gerekir. Aslında başından beri söz ettiğimiz nitelikleri gerçekleştirecek olan illüstratörün çocuk dünyasına çok yakın olması ama aynı zamanda da bir sanatçı duyarlılığı ile kitabı resimlemesi gerekir.

Son olarak; çocuklar için hazırlanmış ders kitaplarında yüzeysellikten uzak yalın bir anlatım tercih edilmelidir. Çünkü yalın anlatım dili akılda kalıcılığı ile çocuğun görsel eğitimine katkıda bulunarak, kalıcı, sanat değeri taşıyan eserler ortaya koyabilir ve çocuğun estetik gelişimine katkıda bulunur.

2.4.2. Türkiye’de ders kitaplarının tasarımında illüstrasyon öğesinin kullanım sorunları ve öğrencilerin öğrenme düzeyine etkisi

Türkiye’ de, sadece çocuk kitapları illüstrasyonlarını irdelemek gerekirse çocuk kitaplarının resimlendirme çalışmalarındaki gelişmeler, edebiyatımızla yakından ilgilidir. İslamiyet ve Batı uygarlığı etkisinde kalan edebiyatımız gibi çocuk kitapları da kendilerine düşen payı almıştır. Minyatürde rastladığımız ilk resim çalışmalarını resimlendirmelere başlangıç kabul edecek olursak, bunların çok ince çalışmalar olduğunu göreceğiz. Kurtuluş Savaşı’ndan çıkan sanatçılarımız bu dönemde çocukları ihmal etmek zorunda kalmışlardır. Avrupa’da devam eden teknik ilerlemeler 1950’li yıllarla birlikte ülkemizde de görülür. Kitap resimlemede 1950’de oturmaya başlayan özgün tasarımlara örnek olan sanatçılarımızdan Abidin Dino’yu ve Sait Maden’i büyük ustalar olarak gösterebiliriz. Abidin Dino, eserlerinde teknik olarak çizgiden yararlanmıştır ve pek çok özgün teknik arayışına girmiştir. Bu nedenle, her tekniğin kendisine özgü üslup özelliklerinden yararlanmıştır. Daha çok siyah-beyaz tasarımları tercih etmiştir. Cumhuriyet tarihimizle birlikte, güzel sanatlar akademisi öğrencilerinin yurt dışında eğitimlerini tamamlayarak ülkemize dönmelerinden sonra, bir takım sanatsal hareketler 1940’larda filizlenmiştir. Yine bu dönemde küçük çocukların algılama biçimine uygun tasarımlarda da artış olmuştur. Masal ve halk öykülerimiz yeni baştan ele alınarak yazılır ve resimlenir. Naki

Tezel'in 1943'te yayımlanan halk öyküleri ve masalları örnek verebileceğimiz ilk çalışmadır (Sarı, 2006: 78).

Günümüzde çocukların dinlenmek ve bilgi edinmek için başvurduğu kaynakların artık bilgisayar gibi araçlar olduğu düşünülürse, ders kitaplarının, çocukta okuma isteğini uyandıracak çekicilikte hazırlanması gerekmektedir.

Ders kitabı çocuğa; barındırdığı bilgiyle değil, görsel anlamda içeriğindeki tasarımı ve illüstrasyonu ile ulaşmalıdır.

Gökaydın'a (1996) göre; ülkemizde illüstrasyon açısından şu temel sorunlar yaşanmaktadır:

1. İllüstrasyon, metnin açıklamalı şeması sayılmaktadır.
2. Çocuğun görsel algısının geliştirilmesi, estetik ve sanat eğitime katkısı anlaşılamamıştır.
3. İllüstrasyonun, grafik sanatlarının özel bir uzmanlık alanı olduğu ve resim çizme yetisinin dışında, çeşitli yetileri gerektirdiği anlaşılamamıştır.
4. Ders kitabı resimlemesi, tasarımı ve üretimi ile bu alandaki yetkin kişilerin uzun süreli bilimsel, sanatsal çabaları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu kişilerin birbiriyle iletişimi ön koşuldur. Farklı dünya görüşlerinde birbirleriyle iletişimsiz olarak, sipariş yöntemi ile illüstrasyon yaptırılması gerekli ekip çalışmasına uygun değildir.
5. Ders kitapları illüstrasyonlarının değerlendirme ve eleştirilerini yapacak bir kurul olmadığı için, baştan sona tek düze ve hiçbir estetik kaygı gütmeyen illüstrasyonlar kolayca kabul görmektedir.
6. Genellikle ezberlenmiş, şablonlaşmış, sahteleşmiş resimlerin yer aldığı ders kitapları, çocuğa yönelik sanat eğitimi birikiminden yoksun uygulayıcılar tarafından üretilmiştir. Çünkü ders kitabı illüstrasyonları sadece illüstrasyon birikimini değil; çocuğun sanat eğitime ilişkin bilgi birikimini de gerektirir.

7. Zaman zaman, kitapların içeriğinde seçilen sanat ürünü niteliğini taşıyan metinler, bu sanat kimliğine uymayan kalıplaşmış resimlerle tamamlanmaya çalışılmaktadır. Oysa bu sayfalarda rahatlıkla bir sanat ürünü olarak ressamın resimleri kullanılabilir.

8. İllüstrasyonlar için kitap maliyetine ayrılan pay her zaman küçük olduğundan, resimlemede çalışan elemanların kendilerini bir sanatçı özgürlüğünde hissederek, uzun uğraş vererek çaba göstermeleri engellemektedir. Çünkü böyle uzun bir çaba, uygulayıcının ciddi emeğiyle bütünleştiğinde karşılığındaki maddi değer artar.

9. Ülkemizde, Grafikerler Meslek Kuruluşu’nun sınırlı işlevlerinin dışında, illüstrasyon uygulayıcılarının toplandığı bir meslek kuruluşu yoktur. İllüstrasyon uygulayıcıları arasındaki iletişim eksikliği, basılan çocuk kitaplarının illüstrasyonları üzerine eleştiri yapılmasını engellemektedir. Oysa sistematik gözlem her zaman uygulamayı daha dikkatli yetkinliğe götürmektedir.

10. Ders kitaplarının basım koşullarına ve basım niteliğine illüstrasyon uygulayıcıları müdahale edemediğinden, hazırlanmış iyi bir illüstrasyonun basım sürecinde bozulması, sanatçının bu tür üretimlere imza atmasını engellemektedir. İmza taşımayan ürün bir anlamda “sorumluluğu taşımayan üründür”.

11. Ülkemizde Grafik Sanatlar Eğitimi yapan bir çok Güzel Sanatlar Fakültesi ve Eğitim Fakültesi olmasına karşın, illüstrasyon eğitimi, bu fakülte ve ilgili bölümlerde tasarımın bir parçası olarak öğretilir. Oysa kitap illüstrasyonu ayrı bir ana sanat dalı olarak eğitim yapmayı gerektirmektedir.

İçmeli’ye göre; “İlköğretim ders kitaplarında yer alan resimlemeler çoğunlukla desen hatalarıyla doludur. Figürler kuru bir anlatımla, sevimsiz, espriden uzak çizilmişlerdir. Ders kitaplarının birçoğunda biçimler ve formlar birbirinden kaba bir konturla ayrılmaktadır. Resimleme çizere özgü bir dille realize edilmelidir” (İçmeli, 1996: 133)

2.5. Ders Kitapları Tasarımı

2.5.1. İlköğretim I.Kademe birinci sınıf öğrencilerinin türkçe ders kitabının biçimsel yönden incelenmesi

KİTABIN YAZARI: Ramazan TORTOP, Necati YILDIRIM, Muhterem TORTOP, Fatih GÜLTEKİN

GÖRSEL TASARIMCI: Ali Cavit YAREN, Mehmet Lütfi KARAASLAN

YAYINEVİ: TOP YAYINCILIK

YAYIN TARİHİ: İZMİR, 2006

Kâğıt: Kitabın sayfaları okunabilecek şekilde seçilmiş ne parlak ne de mat kâğıt kullanılmış. Kullanılan kâğıt yazının görünmesi için de uygun kâğıttır ancak arka sayfada kullanılan resimleri göstermesi açısından gözü rahatsız edici ve dikkatin dağılmasına sebep olabilir.

Sayfa düzeni ve illüstrasyon: Kitaptaki resimler, sayfadaki yazıları engellemeyecek şekilde yerleştirilmiştir. Yazılar tek sıra halinde, başlık ve alt başlıklar farklı renklerde birbirine karışmayacak şekilde düzenlenmiş ve öğrencilerin ulaşmak istediği konuya rahatça ulaşmasına imkân verecek bir sayfa düzeniyle yazılmıştır. Cümlelerin kısa, anlaşılır ve net olması bakımından üslup ve içerik öğrencinin anlamasını kolaylaştırıcı niteliktedir. Türkçenin dil kurallarının daha kalıcı ve anlaşılır olması için kavramlar şemalarla açıklanmıştır (Beyhan, 2001).

Ayrıca sayfalardaki resimlerde farklı düzenlemeler yapılması, yazı ve şiirlerin okunurluluğunu ve ilgi çekiciliğini arttırmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi ders kitaplarında kullanılan illüstrasyonlar, konuları destekler nitelikte olmalıdır ki hem göze hitap etmelidir, hem de 1.sınıf öğrencilerinin beklentilerine cevap vermelidir. 1.Sınıf Türkçe ders kitabındaki illüstrasyonlarla ilgili duruma sonuçlar kısmında yer verilecektir. İllüstrasyonlardaki çocuklar, öğrencilerin kendi yaşamlarındaki örnekler olması açısından, renklerin canlılığı ve basit olması açısından çocukların seviyelerine

uygun görünmektedir. Kitap içine resimler farklı yerlerde ve yazıları engellemeyecek şekilde yerleştirilmiştir. Resimlerde konuların içindeki karakterler basit bir şekilde ve konuya uygun olarak çizilmiştir.

Küçük sınıflarda puntoların büyük olması gerekmektedir. Buna bağlı olarak kitaptaki harfler 20–22 punto büyüklüğünde, sınıf düzeyine (1. sınıf) uygun şekilde yazılmıştır.

Öğrenmeyi kolaylaştırmak açısından çocuklar daha somut algılayıcı döneminde olduklarından soyut konulardan bahsedilmemiştir. Çünkü, soyut düşünemezler. Sevgi gibi anlaşılması kolay soyut kavramlar somuta çevrilerek resimlerle açıklanmıştır.

Cilt olarak kitap incelendiğinde sayfaların yapıştırılarak birbirlerine tutturuldukları gözlenmektedir. Sağlam olarak gözüke de bir süre sonra orta sayfaların açılmasına sıra geldiğinde cilt de sayfalar da yıpranabilir ve ayrılabilir.

Kapak resmi olarak Atatürk ve bir öğrencinin çizilmiş olması hoş gözüke de, bir tane öğrencinin hem de eski gibi görünen önlüğe benzer bir kıyafetle çizilmesi etkisini azaltabilir. Öğrencinin ya da birden fazla öğrencinin Atatürk'e yakışır bir şekilde daha düzgün önlüklerle yer alması gerekirdi.

Öğrenmeyi pekiştirmek amacıyla konu sonlarında resimlerle beraber boşluk doldurma şeklinde düzenlenmiş ölçme ve değerlendirmelere yer verilmesi okunan ya da öğrenilen yeni bir kavramın pekiştirilmesinde çocuklara büyük katkılar sağlayabilir. Birinci sınıf çocuklarının ilgisini çekici ve anlamasını kolaylaştırıcı nitelikte Dünya Haritası bulunması güzel olabilir ama tek başına Türkiye haritası da bulunabilirdi.

2.5.2. Birinci sınıf matematik ders kitabının biçimsel yönden incelenmesi

KİTABIN YAZARI: Melek AY, Risalet BÜLBÜL, Rabiye ERSAYAR

GÖRSEL TASARIMCI: Sevim YILMAZ

YAYINEVİ: M.E.B. Devlet Kitapları

YAYIN TARİHİ: İSTANBUL, 2006

Kâğıt: Kitabın sayfaları okunabilecek şekilde seçilmiş olmakla beraber çok kaliteli olmayan mat kâğıt kullanılmıştır.

Sayfa düzeni ve illüstrasyon: Kitaptaki illüstrasyonlar, dersin yapısına uygun olarak genellikle sayfadaki yazıları anlatacak şekilde tasarlanmıştır. İllüstrasyonlar, bazen resimlerle bazen de fotoğraflarla desteklenmiştir.

Çocuğun yaşının özelliklerine uygun olarak konuları destekleyen resimler de somut kavramlar, hayvan figürleri kullanılmıştır.

Ayrıca sayfalardaki rakamların öğretilmesinde oyunlar, bulmacalarla desteklenmiş, yazı ve rakamların algılanmasını ve ilgi çekiciliğini arttırmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi ders kitaplarında kullanılan resimler ve fotoğraflar konuları destekler nitelikte olmalıdır ki hem göze hitap etmelidir, hem de 1.sınıf öğrencilerinin beklentilerine cevap vermelidir. 1.Sınıf Matematik ders kitabındaki illüstrasyonlarla ilgili duruma sonuçlar kısmında yer verilecektir.

2.5.3. Birinci sınıf hayat bilgisi ders kitabının biçimsel yönden incelenmesi

KİTABIN YAZARI: Havva ALDAL, Şenay KALIN FALAKOĞLU, Leman ÇETİN

GÖRSEL TASARIMCI: Sibel GÜRCAN

YAYINEVİ: Okyay Yayıncılık

YAYIN TARİHİ: İSTANBUL, 2006

Özellikle Hayat Bilgisi ders kitabının sayfa düzenlemesi ve baskı kalitesi oldukça düşüktür. Kullanılan illüstrasyonlardaki renkler, belki de baskı kalitesinden kaynaklanan büyük bir matlık içermektedir. Sayfada renkler titrek ve yansımali olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da resimlerin anlaşılrlılığını zorlaştırabilir.

MEB Talim Terbiye Kurulu'nca ders kitaplarının hazırlanmasında bazı standartlar belirlenmiş ve bunlara uyulması istenmektedir. Örneğin kitabın ön kapağında kitabın adı, kullanılacağı okul türü, okutulacağı sınıf, yazar ve hazırlayanların adı soyadı, yayınevi adı, amblemi ve dersin özelliğine uygun bir kapak düzeni istenmektedir. Ön kapakta bulunan bu bilgilerle birlikte kitabın basım yeri, yılı ve kurul kararları da iç kapakta yer alacaktır. Sırtta ise kitap adı, sınıf, yayınevi ve basım yılı bulunacaktır. Bu bir standarttır. Fakat bu bilgilerin önem sırası belirtilmediği, örneğin sırt yazısının yukarıdan aşağı doğru yazılması gerektiği vurgulanmadığı için çok farklılıklar gözlenmekte, genel bütünlük kaybolmaktadır. Kapakta çok çeşitli yazı karakterinin bir arada kullanılması ise ciddi bir karmaşaya neden olmaktadır. Kitap bir ekip işidir ve bu ekibin tasarımcısı, kitabın yazarı kadar önemli olmalıdır.

Kitap içindeki bloklama biçimleri bütün metinlerde önemli bir sorundur. Satırların rahat takibi bloklamaya bağlıdır. Sola blok bir metinde sağdaki serbestliğin gözün aynı satırı tekrar okumasına ya da satır atlamasına engel olduğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Bu aynı zamanda (özellikle de İngilizce metin türü olan bilgisayar programlarıyla yazımlarda) hatalı hece bölmelerini ortadan kaldıracaktır. Bir iki sayfa tasarruf yapmak için kitabın işlevinden ödün vermek çok yanlıştır. Kitapların ilk sayfalarındaki bu tür sorunları ortadan kaldıracak, özellikle yayınevlerine önemli kolaylıklar sağlayacak bir yöntem bulunabilir. Örneğin Türk Bayrağı, İstiklal Marşı, Andımız, Atatürk Resmi/Fotoğrafi, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, PC ve MAC bilgisayarlarda da kullanılabilen bir CD'ye kaydedilip yayıncılara satılsa bu karmaşa ortadan kalkabilir. Böylece çocuklar, başka

kitaplardan taranmış sonra da gözlerine mavi lens takılmış, gerçek dışı Atatürk portreleri görmekten kurtulmuş olurlar. Kitapların sadece kenarlarındaki boşluğa önem vermek yetmez. Sayfadaki metin ve resimler birbirine çok yaklaşmış, satırların ve paragrafların aralıkları çok dar bırakılmış ise algılama zorlaşır, çocukta bıkkınlık yaratır. Pek çok kitapta görülen gereksiz bant ve çerçeveler, süsleme amaçlı zeminler de dikkati dağıtan öğelerdir. Sayfa tasarımında boşlukların doldurması kaygısı yerine algılamayı kolaylaştırıcı alanların yaratılması düşünülmelidir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ile ilköğretim 1. kademe 1. sınıf “Matematik, Türkçe ve Hayat Bilgisi” ders kitaplarındaki illüstrasyonların grafiksel açıdan, tasarım ilkelerine ve çocukların algı düzeylerine uygunluğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu nedenle bu araştırma nitel bir araştırma olup, araştırma çeşitlerinden temel araştırma gurubuna dâhildir. Çünkü bu araştırmada amaç; bu konuda var olan bilgilere yenilerini eklemektir. Aynı zamanda bu araştırma, araştırma modellerinden “tarama modeli” ne uygun bir araştırmadır. Var olan bir durum, var olduğu şekliyle kendi koşulları içinde değerlendirilmiştir (Karasar, 2004).

3.2. Evren Ve Örneklem:

3.2.1. Evren

Araştırmanın evrenini Bolu il merkezinde bulunan 2007–2008 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okullarında, birinci kademe görevli olan 15 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Evren kapsamına giren okullar;

1-Bolu 50.yıl İzzet Baysal İlköğretim Okulu

2-Abant İlköğretim Okulu

3-Sakarya İlköğretim Okulu

4-Atatürk İlköğretim Okulu

3.2.2. Örneklem:

Bu araştırmanın evrenini temsil etmek üzere Random tekniği kullanılarak yeterli sayıda örneklem grubu oluşturulmuştur.

MEB tarafından onaylanmış ve yayınlanmış 2007–2008 eğitim öğretim yılında okutulan, ilköğretim 1. kademe 1.sınıf ders kitapları arasından random tekniği ile seçilmiş “Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi” ders kitaplarındaki illüstrasyonlar oluşturmuştur.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma için Bolu Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünden (Ek–2) gerekli izin alındıktan sonra belirlenen örneklemdeki okullara gidilmiş ve okul idarecilerine araştırma ile ilgili bilgi verilmiştir. Hazırlanan ölçekler 2007–2008 eğitim-öğretim yılı ikinci yarıyılı sonunda örnekleme seçilen ilköğretim okulları ilköğretim I. Kademedeki toplam 15 birinci sınıf, sınıf öğretmenlerine araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

Ders kitaplarındaki illüstrasyonların grafiksel açıdan uygun olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla öğretmenlere anket uygulaması yapılmıştır. Ankette

kullanılan ölçek sorularının hazırlanmasında, A.İ.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim – İş Eğitimi Bölümü, Grafik Ana Sanat Dalı’ndan Prof. Erol Özden’den ve Eğitim Bilimleri bölümünden Yrd. Doç. Ahmet Yıkılmış’ tan yardım alınmıştır.

Anket uygulanmadan önce araştırmanın amacı öğretmenlere açıklanmış ve dikkat edilmesi gereken noktalar söylenerek gerekli uyarılar yapılmıştır. Anketin uygulanacağı okullardaki öğretmenlerin anketi cevaplama süreleri aynı tutulmuştur.

3.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan veriler, verilerin özelliklerine uygun istatistiksel analiz teknikleri kullanılarak bilgisayar ortamında çözümlenmiş, bulgular tablolar halinde sunulmuş, gerekli yorumları yapılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın her bir sorusu için aşağıda belirtilen işlemler yapılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler üzerinde yapılan istatistiksel işlemler;

1. Toplanan veriler, istatistiksel analizlere tabi tutulup; analizlerde frekans ve yüzde dağılımları alma ile ağırlıklı ortalama hesaplaması yapılmıştır. Araştırmanın bulguları bu istatistiklerin analizine dayandırılmıştır.
2. Toplanan verilere, küçük örneklerle de çalışmaya imkân verdiği için küçük örneklem teorisi olarak da bilinen, araştırmacılar için büyük kolaylık sağlayan t dağılımı, uygulanmıştır. "T" testi örnek boyutunun küçük olduğu ve ana kütleye ilişkin standart sapmaların bilinemediği durumlarda kullanılır.

Aslında üç tür t testi bulunmaktadır. Bunlar tek grup t testi (one-sample t test), bağımsız iki grup arası farkların t testi (independent samples "t" test) ve eşleştirilmiş iki grup (paired-samples "t" test) arasındaki farklılıkların incelenmesine yönelik "t" testidir (www.istatistikanaliz.com). Araştırmada ise, "T" test herhangi bir konuda belirli öngörülerde bulunulduğunda bu öngörünün

doğruluk derecesini test etmek amacıyla uygulanmıştır. T testi uygulanarak yapılan analizler doğrultusunda değerlendirme yapılmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Çocuk Resimlerinin Etkili Olup Olmadığına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 1)

Tablo 1. Çocuk resimlerinin etkili olup olmadığı ile ilgili öğretmen görüşleri öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo- 1 de verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
evet	12	80,0	80,0	80,0
kısmen	3	20,0	20,0	100,0
toplam	15	100,0	100,0	100,0

Çocuk resimlerinin etkili olup olmadığına ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 12 kişi %80 oranında “evet” cevabını ve 3 kişi de %20 oranında “kısmen” cevabını vermiştir.

4.2. Kullanılan Resimlerin İlköğretim Programına Uygun Olup Olmadığına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 2)

Tablo 2. Kullanılan resimlerin ilköğretim programına uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri, öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo- 2 de verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
evet	6	40,0	40,0	40,0
kısmen	8	53,3	53,3	93,3
hayır	1	6,7	6,7	100,0
toplam	15	100,0	100,0	100,0

Kullanılan resimlerin ilköğretim programına uygun olup olmadığına ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 6 kişi %40 oranında “evet” cevabını, 8 kişi %53,3 oranında “kısmen” cevabını, 1 kişi de %6,7 oranında “hayır” cevabını vermiştir.

4.3. Resimlerin Çocuğa Uygun Olup Olmadığına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 3)

Tablo 3. Resimlerin çocuğa uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo- 3 de verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
evet	6	40,0	40,0	40,0
kısmen	5	33,3	33,3	73,3
hayır	4	26,7	26,7	100,0
toplam	15	100,0	100,0	100,0

Resimlerin çocuğa uygun olup olmadığına ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 6 kişi %40 oranında “evet” cevabını, 5 kişi %33,3 oranında “kısmen” cevabını ve 4 kişi de %26,7 oranında “hayır” cevabını vermiştir.

4.4. Resimlerin Grafikselleştirilmesinin Yapılıp Yapılmadığına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 4)

Tablo 4. Resimlerin grafikselleştirilmesinin yapılıp yapılmadığına ilişkin öğretmen görüşleri öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo- 4 de verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
evet	1	6,7	6,7	6,7
kısmen	12	80,0	80,0	86,7
hayır	2	13,3	13,3	100,0
toplam	15	100,0	100,0	100,0

Resimlerin grafiksel düzenlemesinin yapılıp yapılmadığına ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 1 kişi %6,7 oranında “evet” cevabını, 12 kişi %80 oranında “kısmen” cevabını ve 2 kişi de %13,3 oranında “hayır” cevabını vermiştir.

4.5. Resimlerin Baskı Kalitesinin Yerinde Olup Olmadığına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 5)

Tablo 5. Resimlerin baskı kalitesinin yerinde olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri, öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo-5 de verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
evet	5	33,3	33,3	33,3
Yanıt kısmen	7	46,7	46,7	80,0
hayır	3	20,0	20,0	100,0
toplam	15	100,0	100,0	100,0

Resimlerin baskı kalitesinin yerinde olup olmadığına ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 5 kişi %33,3 oranında “evet” cevabını, 7 kişi %46,7 oranında “kısmen” cevabını ve 3 kişi de %20 oranında “hayır” cevabını vermiştir.

4.6. Altlarında Anlaşılır Açıklama Olup Olmadığına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 6)

Tablo 6. Resimlerin altlarında anlaşılır açıklama olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri, öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo-6 da verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
evet	2	13,3	13,3	13,3
Yanıt kısmen	11	73,3	73,3	86,7
hayır	2	13,3	13,3	100,0
toplam	15	100,0	100,0	100,0

Resimlerin altlarında anlaşılır açıklama olup olmadığına ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 2 kişi %13,3 oranında “evet” cevabını, 11 kişi %73,3 oranında “kısmen” cevabını ve 2 kişi de %13,3 oranında “hayır” cevabını vermiştir.

4.7. Numaralandırılmanın Yapılıp yapılmadığına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 7)

Tablo 7. Resimlerin altlarında numaralandırmanın yapılıp yapılmadığına ilişkin öğretmen görüşleri, öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo- 7 de verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
evet	4	26,7	26,7	26,7
Yanıt kısmen	5	33,3	33,3	60,0
hayır	6	40,0	40,0	100,0
toplam	15	100,0	100,0	100,0

Numaralandırmanın yapılıp yapılmadığına ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 4 kişi %26,7 oranında “evet” cevabını, 5 kişi %33,3 oranında “kısmen” cevabını ve 6 kişi de %40, oranında “hayır” cevabını vermiştir.

4.8. Yapılan Resimlerin Metne Uygun Olup Olmadığına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 8)

Tablo 8. Yapılan resimlerin metne uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri, öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo-8 de verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
evet	5	33,3	33,3	33,3
Yanıt kısmen	9	60,0	60,0	93,3
hayır	1	6,7	6,7	100,0
toplam	15	100,0	100,0	100,0

Yapılan resimlerin metne uygun olup olmadığına ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 5 kişi %33,3 oranında “evet” cevabını, 9 kişi %60 oranında “kısmen” cevabını ve 1 kişi de %6,7 oranında “hayır” cevabını vermiştir.

4.9. Amaca Uygun Olup Olmadığına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 9)

Tablo 9. Amaca uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri, öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo- 9 da verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
Yanıt evet	2	13,3	13,3	13,3
kısmen	13	86,7	86,7	100,0
Hayır	15	100,0	100,0	100,0
toplam	15	100,0	100,0	100,0

Amaca uygun olup olmadığına ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 2 kişi %13,3 oranında “evet” cevabını, 13 kişi %86,7oranında “kısmen” cevabını vermiştir.

4.10. Sayfa İçinde Yerleştirilirken Estetik Olarak Düzenlenip Düzenlenmediğine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 10)

Tablo 10. Sayfa içinde yerleştirilirken estetik olarak düzenlenip düzenlenmediğine ilişkin öğretmen görüşleri, öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo- 10 da verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
Yanıt evet	5	33,3	33,3	33,3
kısmen	5	33,3	33,3	66,7
hayır	5	33,3	33,3	100,0
Toplam	15	100,0	100,0	100,0

Sayfa içinde yerleştirilirken estetik olarak düzenlenmediğine ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 5 kişi %33,3 oranında “evet” cevabını, 5 kişi %33,3 oranında “kısmen” cevabını ve 5 kişi de %33,3 oranında “hayır” cevabını vermiştir.

4.11. Şekillerin, Grafiklerin, Haritaların Öğrencilerin Düzeyine Uygun Olup Olmadığına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 11)

Tablo 11. Şekillerin, grafiklerin, haritaların öğrencilerin düzeyine uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri, öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo- 11 de verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
evet	5	33,3	33,3	33,3
kısmen	9	60,0	60,0	93,3
Yanıt hayır	1	6,7	6,7	100,0
Toplam	15	100,0	100,0	100,0

Şekillerin, grafiklerin, haritaların öğrencilerin düzeyine uygun olup olmadığına ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 5 kişi %33,3 oranında “evet” cevabını, 9 kişi %60 oranında “kısmen” cevabını ve 1 kişi de %,6,7 oranında “hayır” cevabını vermiştir.

4.12. Resimlerin Konu Anlatımına Uygun Olup Olmadığına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Araştırma Sorusu 12)

Tablo 12. Resimlerin konu anlatımına uygun olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri, öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar doğrultusunda tablo- 12 de verilmiştir.

Öğretmen Yanıtları	Katılan Kişiler	yüzde	Geçerli Yüzde	Artan Yüzde
evet	6	40,0	40,0	40,0
kısmen	8	53,3	53,3	93,3
Yanıt hayır	1	6,7	6,7	100,0
Toplam	15	100,0	100,0	100,0

Resimlerin konu anlatımına uygun olup olmadığına ilişkin bulgulara göre; 15 katılımcıdan 6 kişi % 40 oranında “evet” cevabını, 8 kişi %53,3 oranında “kısmen” cevabını ve 1 kişi de %,6,7 oranında “hayır” cevabını vermiştir.

Statistics (İstatistik)

		Cevap veren	Çocuk resimlerinin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?	Kullanılan resimler ilköğretim programına uygun mu?	Resimlerin çocuğa uygun olduğunu düşünüyor musunuz?	Resimlerin grafiksel düzenlemesi yapılmış mı?	Resimlerin baskı kalitesi yerinde mi?	Altlarında anlaşılabilir açıklama var mı?	Numaralandırılmış mı?	Yapılan resimler metne uygun mu?	Amaca uygun mu?	Sayfa içinde yerleştirilirken estetik olarak düzenlenmiş mı?	Şekiller, grafikler, haritalar öğrencilerin düzeyine uygun mu?	Resimlerin konu anlatımına uygun olduğunu düşünüyor musunuz?
N	Valid	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
	Missing kayıp değer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean ortalama		8	1,2	1,67	1,87	2,07	1,87	2	2,13	1,73	1,87	2	1,73	1,67
Median medyan		8	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Mode		1(a)	1	2	1	2	2	2	3	2	2	1(a)	2	2
Std. Deviation Standart sapma		4,472	0,414	0,617	0,834	0,458	0,743	0,535	0,834	0,594	0,352	0,845	0,594	0,617
Variance varyans		20	0,171	0,381	0,695	0,21	0,552	0,286	0,695	0,352	0,124	0,714	0,352	0,381
Range Ranj		14	1	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2

Anket uygulaması on beş öğretmene yapılmış olup ve katılım tam olarak sağlanmıştır. Sonuç olarak ders kitaplarında kullanılan illüstrasyonların önemi 1.sınıf öğretmenleri tarafından da desteklenmiştir. Aynı sorulara verilen cevaplardaki ortak görüş, kitaplardaki grafiksel düzenlemenin öğrencilerin algılama düzeyini etkilediği şeklindedir.

BÖLÜM V

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Ders kitaplarının da dahil olduğu tüm grafik ürünlerin tasarımında önemsenmesi gereken tasarım ilkelerinin başında, kullanılan öğelerin algılanması gelmektedir. Bunun için sadelik, yalınlık ön koşuldur. Sadeliği, yalınlığı sağlayan ise öğelerin algılanması için bırakılması gereken boşluktur. Pektaş' a (1987) göre; tasarımın akciğerleri olan boşluklar rahatlamayı sağladığı gibi zenginlik de ifade eder.

Fazla sıkıştırılarak hazırlanan ders kitaplarındaki resimlerin, kazandıracağı maddi kazanç inanıyorum ki, çocuklarımızın geleceğine dair birçok değeri kaybettirecektir. Buna yaşanmış önemli bir örnek verilebilir. Sayın danışmanım Prof. Erol Özden'le bir konuşmamızda; kendisinin de 1. sınıfta Ramis imzalı okuma yazma ders kitabındaki resimlerden etkilenecek, resme ilgisinin başladığını öğrendim. Akademik anlamda ve sanatta, kendisini kanıtlamış bir insanın resim sevgisinin 1. sınıf kitaplarındaki resimlerden etkilenecek başlamış olması araştırmamda önemli bir sonuçtur.

Kullanılmakta olan ders kitaplarındaki önemli eksikliklerin birisi de görüntü yazı ilişkisinin yani sayfadaki grafiksel düzenlemenin yeterli olmamasıdır. Yapılan anket uygulamasının sonucunda öğretmenlerin bu konuda; resimlerin grafiksel düzenlemesinin yapılıp yapılmadığına ilişkin bulgulara göre, sayfa düzenlemesini çokta yeterli bulmadıklarını göstermektedir. Sayfa düzenlemesindeki resimlerin, yazıların aralarına sıkıştırılmış olduklarını düşünen bazı öğretmenlerin görüşlerine göre ise; illüstratör kitap yazıldıktan sonra resimleme yapmıştır. Halbuki illüstratör,

yazarın düşünceleri ile kitap yazımına dahil olan kişidir, ama maalesef illüstrasyonlar, yayınevleri tarafından (maliyeti düşürmek amacıyla) sanat eğitiminden geçmemiş kişiler tarafından yapılmaktadır.

Aslında resimlerin; metni görselleştirmesi, konuyu zenginleştirmesi ve anlaşılır hale getirmesi gibi çok önemli görevlerinin olduğu düşünülürse, illüstrasyonların gerçeğe yakın fotoğraf gibi yapılmaması gerekmektedir. Ders kitaplarındaki yanlışlardan biride, çekiciliği arttırmak için aşırı deformasyonlarla kolaycılığa kaçılıp, yaş seviyesine uygun olmayan, desen yanlışlıklarının oluşması olmuştur. “Şekillerin, grafiklerin ve haritaların öğrenci seviyesine uygun olup olmadığını” gösteren bulgulara göre de öğretmenler, resimleri öğrenci, seviyesine çok da uygun bulmamaktadır.

Ders kitaplarında yer alan çocuğun görsel eğitime ve estetik beğenisine çok büyük katkısı olan illüstrasyonların, alanında uzman kişiler tarafından yapılmadığı, bu nedenle estetik değerlerden ve özenli resimlemeden uzak olunduğu saptanmıştır.

5.2. Öneriler

İlköğretim 1. kademe 1. sınıf ders kitaplarındaki illüstrasyonların daha etkili hale getirilmesi için aşağıda bazı önerilere yer verilmiştir;

1- Ders kitaplarının hazırlanmasında belirlenen bazı kurallar ve sınırlamalar bulunmaktadır. Bu sınırlamalar ve kuralların, yalnızca metne yönelik olmaması resimler içinde bazı kuralların getirilmesi gerekmektedir. Estetik biçimi ve resimleri özenli olan kitaplar, içeriğin anlaşılmasında son derece önemlidir. Bunun için ders kitaplarının resimlenmesi yayınevlerine bırakılmamalı, devlet tarafından alanında uzman kişiler bir araya getirilerek ortak görüşler bulunmalı, hatta sponsorlarla resimlendirmenin yapılması gerekmektedir.

2- Ders kitaplarının hazırlanmasında sadece maliyeti düşürmeye yönelik hareket edilmemeli, seçilmiş sade bir anlatımla yapılmış resimler tercih edilmelidir. Bu görevi de; MEB Talim Terbiye Kurulu'nun oluşturduğu bir araştırma gurubu yapmalıdır. Bu araştırma gurubu, öğrenci seviyesine uygun, öğretmen görüşlerinin de yer aldığı bir çalışma programı oluşturmaktadır.

3- Çocuğun görsel eğitime ve estetik beğenisine çok büyük katkısı olduğuna inandığımız illüstrasyonların, kitabın yayınevinde hazırlanmasından satışına kadar bütün aşamalarına, alanında uzman kişilerin dahil edilmesi ve resimlerin daha sevimli, sempatik ve gülümseyen insanlardan oluşmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

4- Üniversitelerin görsel sanatlarla ilgili eğitim veren bölümlerinde sadece ders kitaplarındaki illüstrasyonları yapabilecek kişilerin yetiştirileceği bilim dalları açılmalıdır.

1. sınıf ders kitapları, çocuğun okul hayatında karşılaştığı ilk kitaplar olması açısından çok önemlidir. Bu nedenle bir sonraki araştırmacıya önerim; yurt dışındaki 1. sınıf ders kitaplarındaki illüstrasyonların durumunun görülmesi açısından; yabancı uyruklu 1. sınıf ders kitapları ile Türk kitaplarının karşılaştırılması olabilir.

KAYNAKLAR

Atalayer, F., **Temel Sanat Öğeleri**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1994. s:769

Barfield, L., **The User Interface, Concepts and Design..** Addison-Wesley Publishing Company, Oxford, 1993.

Barthes, R., **Image-Music- Text**. New York: The Moonday Pres, 1990.

Bayraktar, Z., **Ders Kitapları Nasıl Seçilmelidir?**, Çağdaş Eğitim, Şubat 1977, ss: 11-54

Becer E., **İletişim ve Grafik Tasarım**, Ankara: Dost Kitabevi, 2005

Beyhan, N., **Ders Kitaplarının Özelliklerinin İncelenmesi**, İzmir 2001,

BİLAK., Ankara Üniversitesi TÖMER, Ankara, 1997, ss.10-18

Coşkun, H., Kaya, İ. ve Kuglin, J. **Türkiye ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları**, Ankara, 1996.

Borgman H, **Art and illustration techniques**, New York: Watson-Guptill Publications, 1979.

Çakır, K., **“6-12 Yaş Çocukları İçin Yapılmış İllüstrasyonların Değerlendirilmesi ve Yeni İllüstrasyon Önerileri”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2001.

Doyran, E.Y. “**İlköğretim Birinci Sınıf Ders Kitapları İllüstrasyonlarının, Çocuğun Eğitimine Katkısı**” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 1997.

Demircan, Z. M., “Web Sayfanız Rahat Okunabiliyor mu?” **NetLIFE**, 2001, sayı: 7, ss: 86-90

Demirel, Ö. **Türkçe Programı ve Öğretimi**, Ankara, USEM Yayınları-12, 1995, s. 181-184

Erdoğan, F., **Radikal gazetesi**, Abra Yayınları, Hazırlayanlar: Dilsaz Kocatürk, Dilek Molbay, 2001.

Ergin A. ve Gözütok, F.D. **İlköğretim Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi**, Türkiye ve Almanya' da İlköğretim Ders Kitapları, Ankara, 1996, s. 77-89

Ertürk, S., **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara: Meteksan A.Ş., 1994, s.102

Erginer E., **Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme**, Ankara: Anı Yayıncılık, 2000

Froom, E., “**Sağlıklı Toplum**”, (Çev. Yurdanur Salman, Zeynep Tanrısever), **Payel Yayınları**, İstanbul, 1996

Genç A, Sipahioğlu A. **Görsel Algılama**, İstanbul: 1990

Gill, W. R. **Rendering With Pen and Ink**. London, 1984.

Hasip P., “**Ders Kitaplarında Tipografi ve Tasarım Sorunları** “, 2001 H.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları 7, Ankara, 2001

İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi-Malatya, **XIII. ULUSAL EĞİTİM BİLİMLERİ KURULTAYI**, Ankara: Öncü Basım Evi,2004

Jeavons, T. ve Beaumont, M. **An Introduction To Typography**, Quintet Publishing Limited, London. 1990.

Kancı, T., **1920’lerden bugüne Türkiye’de ilkokul ders kitapları**, Şubat 2007.

Kaptan, A. Y., **“Afişte İllüstrasyonun Yeri ve Önemi”** . Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1996.

Kaptan, S., **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**, Ankara, Tekışık Web Ofset Tesisleri, 1995, s.59-60, 121-122

Karasar, N., **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara, 1991, s. 77, 115

Kaya, İ., **Çocuk Kitabı Resimlerinde Klişe Yaklaşımlar** Çocuk Kitapları Sempozyumu, Ankara: Tömer Yayınları, 2000.

Ketenci H. F., Bilgili C., **Görsel İletişim ve Grafik Tasarımı**, İstanbul: Beta Basım A.Ş, 2006

Keş, Y., **“Görsel İletişimde İllüstrasyonun Kullanım Alanlarına Kuramsal Bir Yaklaşım”** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SDÜ. Sosyal Bilimler Enst., 2001.

Gökaydın, N.. **Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı**. Ankara: Sedir Yayınevi, 1990.

Kılıç A.-Seven S., **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**, Ankara :Öncü Basımevi, 2005.

Liman, S., **“İlköğretim I. Kademe Ders Kitabı İllüstrasyonlarının Tasarım İlkelerine ve Öğrencilerin Algı Düzeyine Uygunluğu”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. 2007.

Magnik, J. “Typography & Page Layout”, [http://www.dtp-
aus.com/typo/txt-lay.htm](http://www.dtp-aus.com/typo/txt-lay.htm)

Odabaşı H. A., **Grafikte Temel Tasarım**, İstanbul: Yorum Sanat Yayınları, 2002.

Ozil Ş. ve Tapan N., **Türkiye' nin Ders Kitapları**, İstanbul, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları sayı: 5, 1991.

Özyüksel, S., **Yeni Ders Kitapları Hazırlanırken**, Çağdaş Eğitim, Ağustos 1995, sayı: 102, s.22

Petterson and Others, **“The Use of Verbo-Visual Information Teaching of Geography-Views From Teachers”**, The23tr Annual Conference of tehe International Visual Literacy Assocation, Washington,1991.

PEKTAŞ, H., **“Basın İlanlarında Grafik Tasarım ve Layout”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1987. Ankara.

Reynolds, L., **Yazının Okunaklılığı**, Mimar Sinan Üniversitesi, Çeviriler, İstanbul, 1985

Sarı, N., Çocuk Kitapları **“İllüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma Ve Bir Örnekleme”**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi 2006.

Sarıkavak, N. K., **Tipografinin Temelleri**. Doruk Yayıncılık, Ankara, 1997.

Seylan, A.. **Temel Tasarım**. Ankara: Kitap Yayınları, 2005.

Tepecik A. **“Grafik Sanatlar”**, Ankara: Detay&Sistem Ofset.,2002

Toprak, T., **“İlkokul Ders Kitaplarının Öğretim Programlarına Uygunluğunun Değerlendirilmesi”** (Adana İlinde Bir Araştırma), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1993, s. 9.

Tuna, S., **“İlkokuma ve Yazma Öğretiminde İllüstrasyon’dan Faydalanma”**. Sanatta Yüksek Lisans Tezi, (1997).

Uçar T.F., **Görsel İletişim ve Grafik Tasarım**, İstanbul: İnkılap Kitabevi , 2004.

Yavuzer H., **Çocuk Psikolojisi** , İstanbul: Remzi Kitabevi,1998

Yavuzer, H., **Resimleriyle Çocuğu Tanıma, Resimleriyle Çocuk**, Remzi Kitabevi Yay. İstanbul ,1992

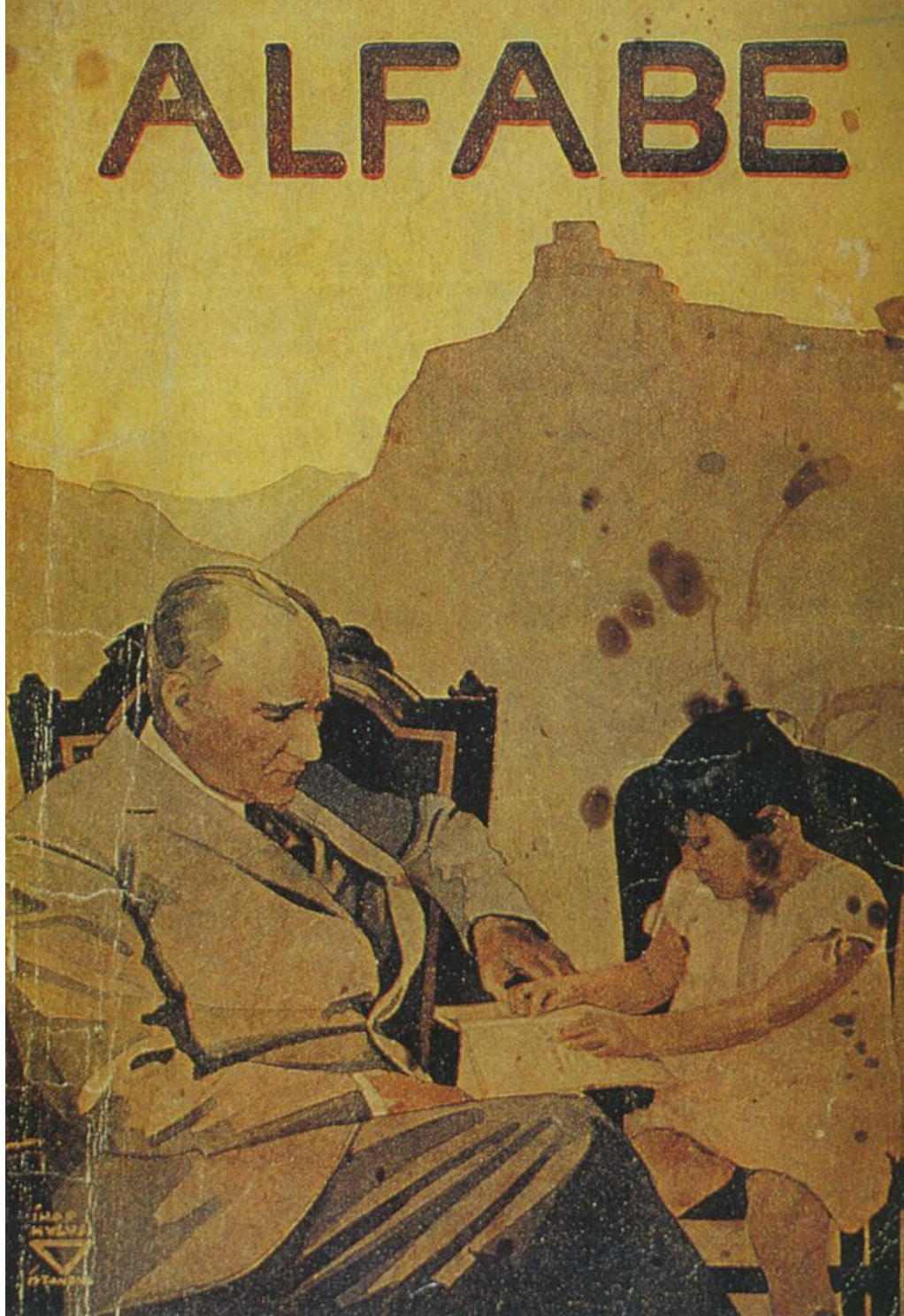
Yolcu, E.. **Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri**, Ankara: Nobel Yayın, 2004.

IV. ULUSAL SINIF ÖĞRETMENLİĞİ SEMPOZYUMU 15- 16 EKİM 1998 PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ-DENİZLİ PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi 1999, Sayı:6 ,Özel Sayı

H. Ü. Bilgi İşlem Dairesi/Lacivert Tasarım Grubu Web Tasarım Kılavuzu”,
<http://www.hun.edu.tr>

H.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları 7, Ankara, 2001.

EKLER

Ek1: İLLÜSTRASYON ÖRNEKLERİ

Resim 1. İhap Hulusi' ye ait "Alfabe" kitabı kapağı

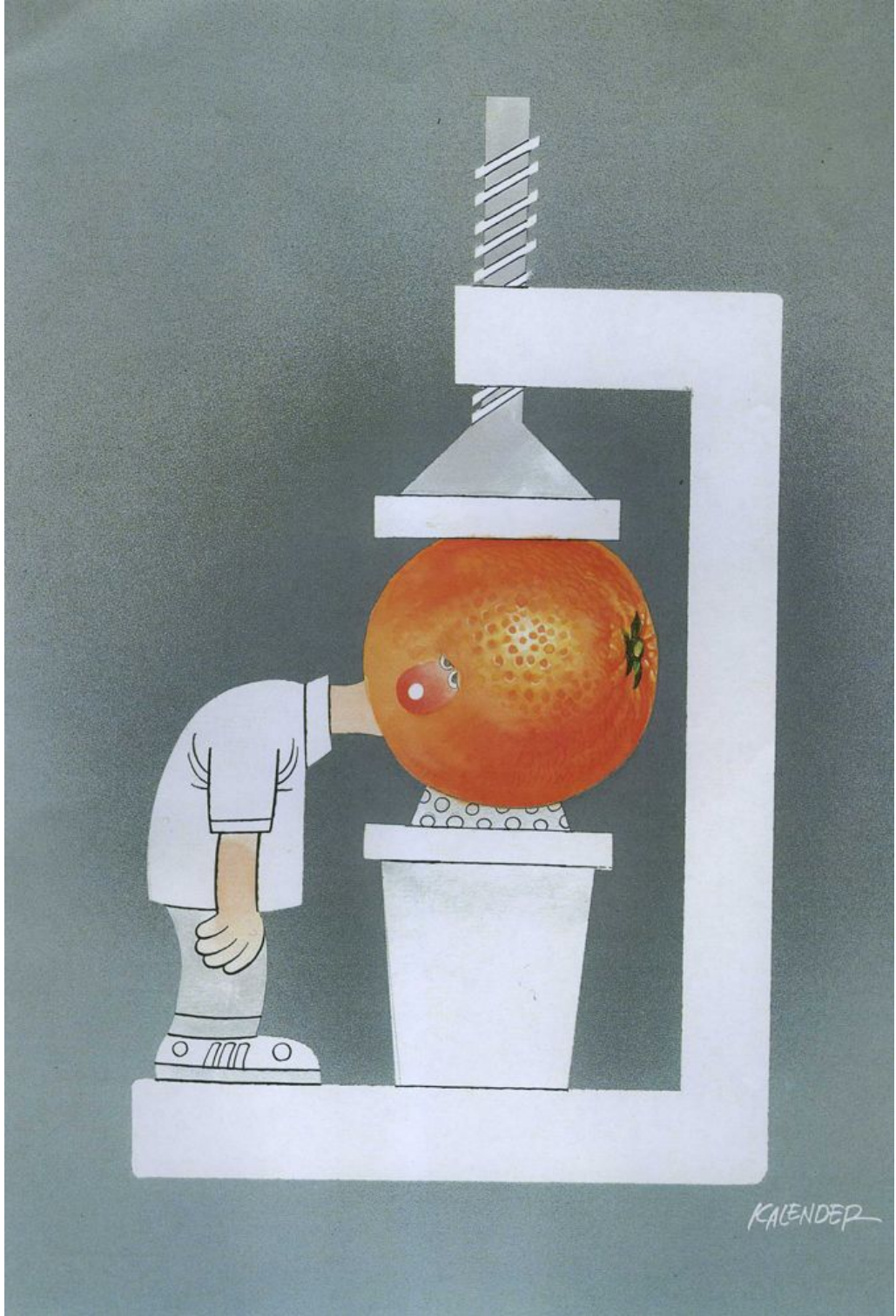
Resim 2. İhadi Hulusi'ye ait "Okuma Kitabı" kapağı

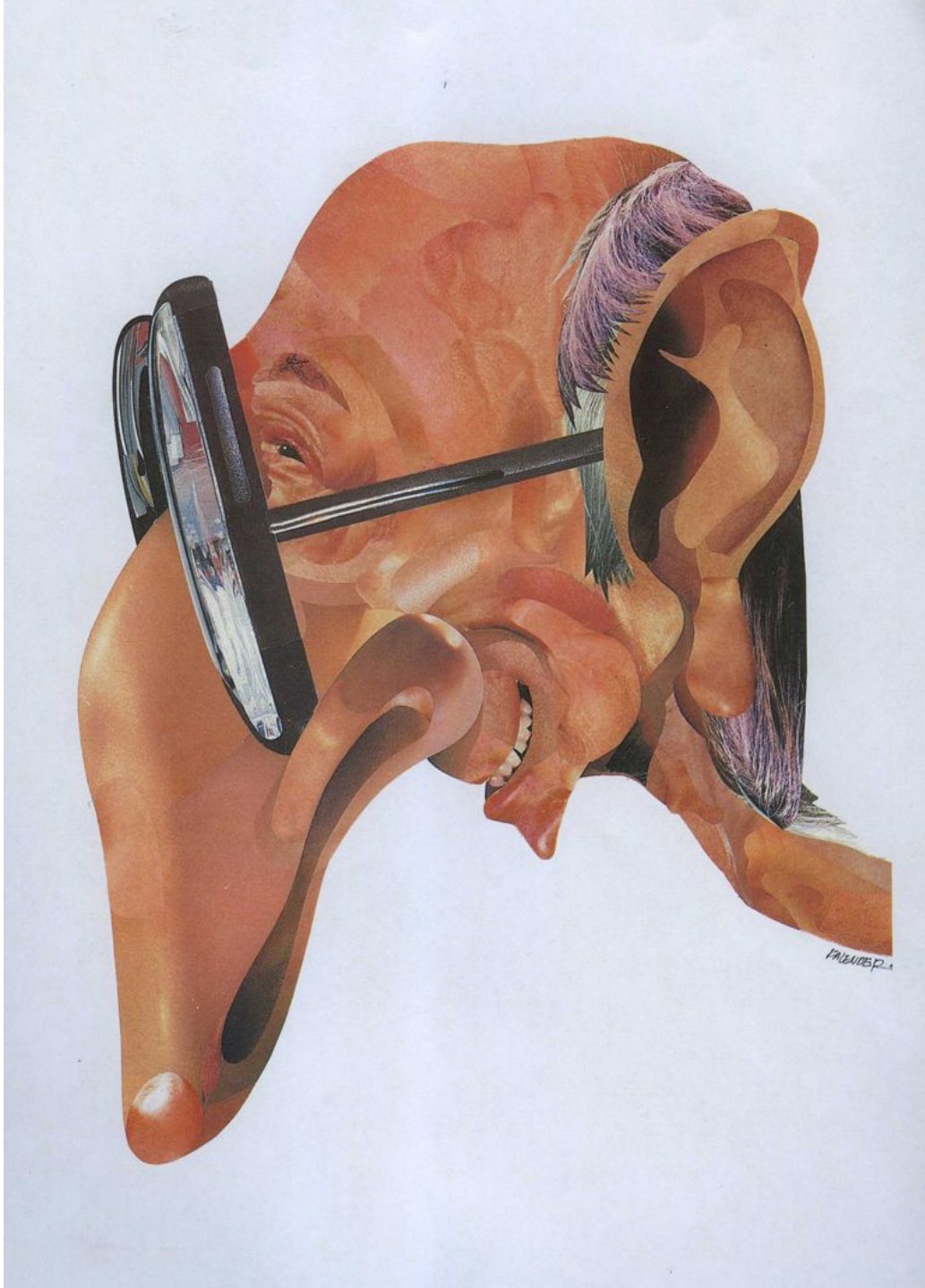
Resim 3. Öznur Kalender' e ait illüstrasyon

Resim 4. Öznur Kalender' e ait illüstrasyon

Resim 5. Öznur Kalender' e ait illüstrasyon

Resim 6. Öznur Kalender' e ait illüstrasyon

Resim 7. Mürşide İçmeli'ye ait MEB' E yapılmış kitap illüstrasyonu

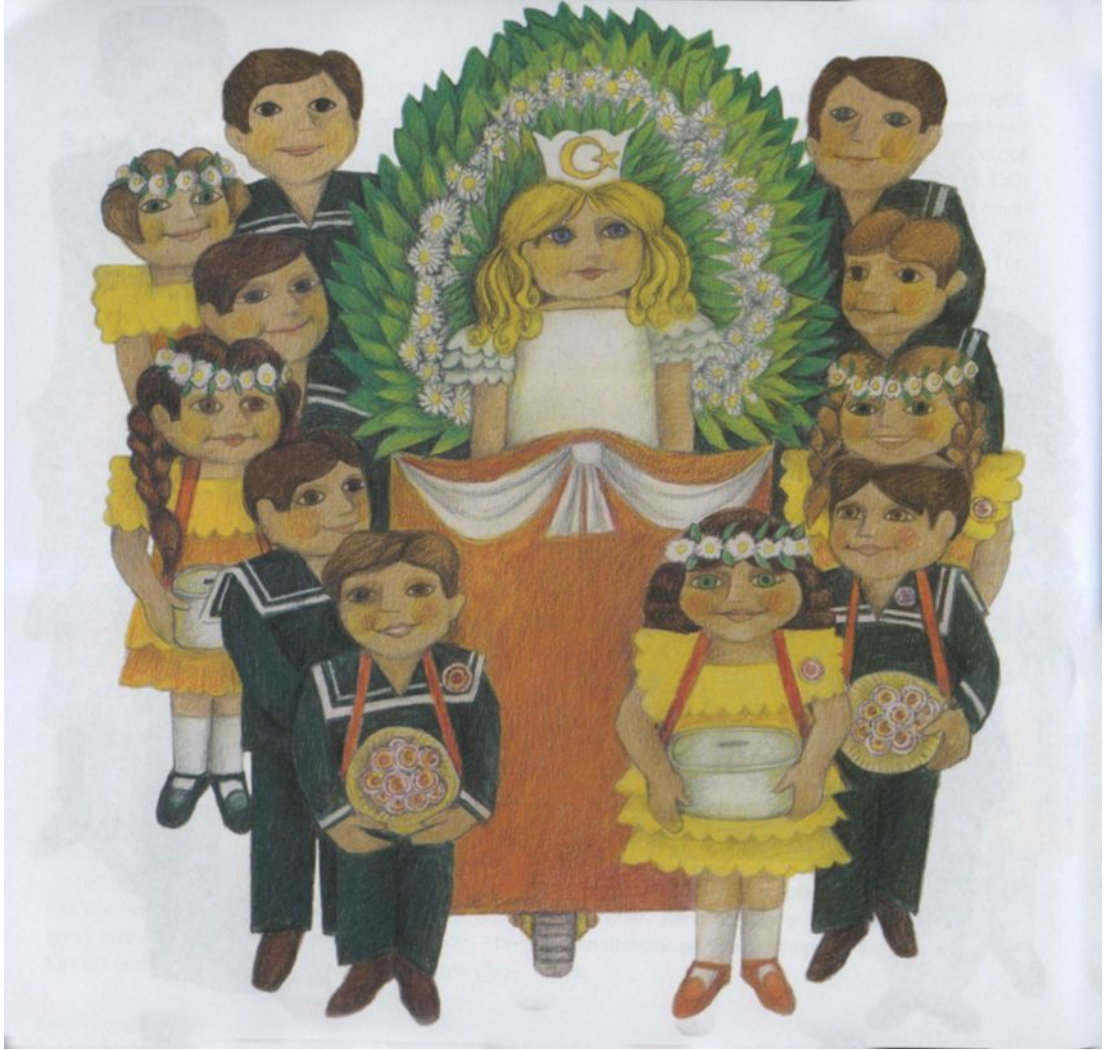
Resim 8. Mürşide İcmeli'ye ait MEB' E yapılmış kitap illüstrasyonu

Resim 9. Mürşide İçmeli'ye ait MEB' E yapılmış kitap illüstrasyonu

Resim 10. Mürşide İcmeli'ye ait MEB' E yapılmış kitap illüstrasyonu

Resim 11. Mürşide İcmeli'ye ait MEB' E yapılmış kitap illüstrasyonu

Resim 12. Mürşide İçmeli'ye ait MEB' E yapılmış kitap illüstrasyonu

Resim 13. Mürşide İçmeli'ye ait MEB' E yapılmış kitap illüstrasyonu

Resim 14. Mürşide İçmeli'ye ait MEB' E yapılmış kitap illüstrasyonu

Ek: 2

**2007-2008 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI İLKÖĞRETİM BİRİNCİ KADEME
BİRİNCİ SINIFLARDA OKUTULAN M.E.B. YAYINLARINDAN TÜRKÇE,
MATEMATİK, HAYAT BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDAN
İLLÜSTRASYON ÖRNEKLERİ**

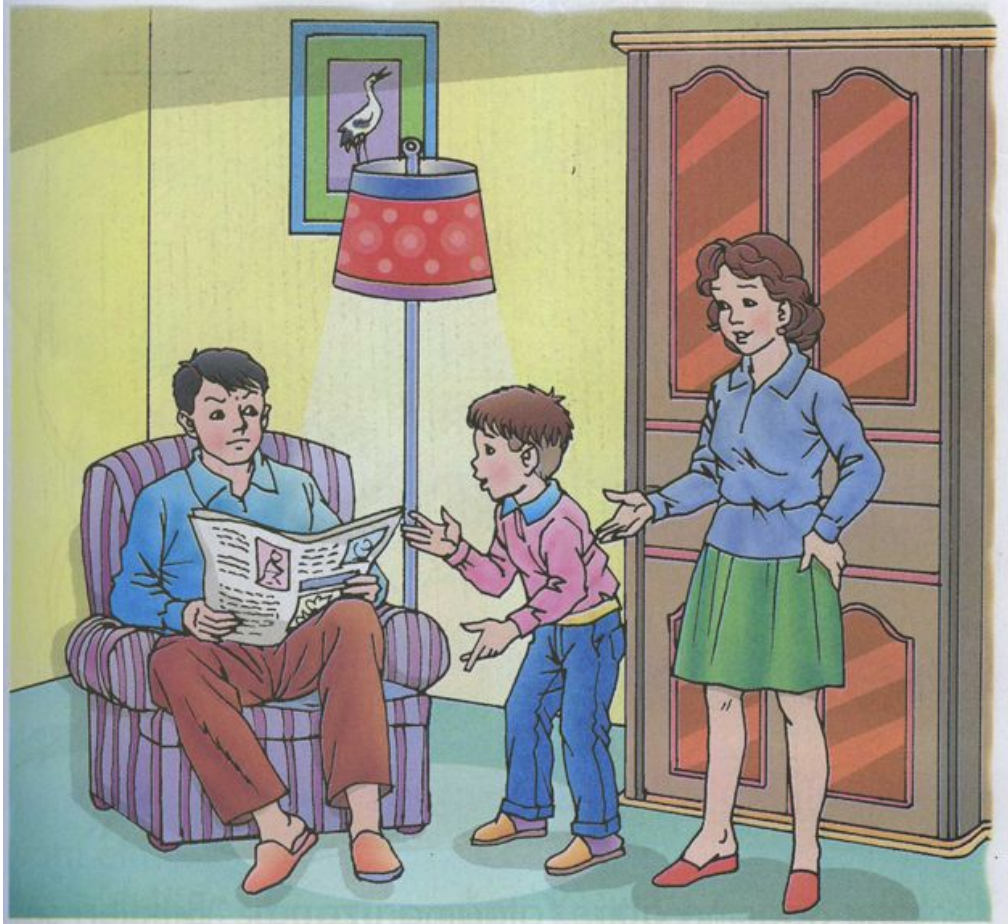
Resim 15. Türkçe ders kitabı kapağı

Resim 16. Türkçe ders kitabından sayfa düzenlemesi

Resim 17. Türkçe ders kitabından sayfa düzenlemesi

Utku:

– Babacığım! Pencerenin önündeki ağacı lütfen keser misin? Hiçbir yeri göremiyorum, dedi.

Babası şaşırmıştı:

– Sana doğanın önemini anlatmıştık. Bu konuda bilinçli olduğumu sanıyordum. Ağaç kesilir mi?

Annesi söze karıştı:

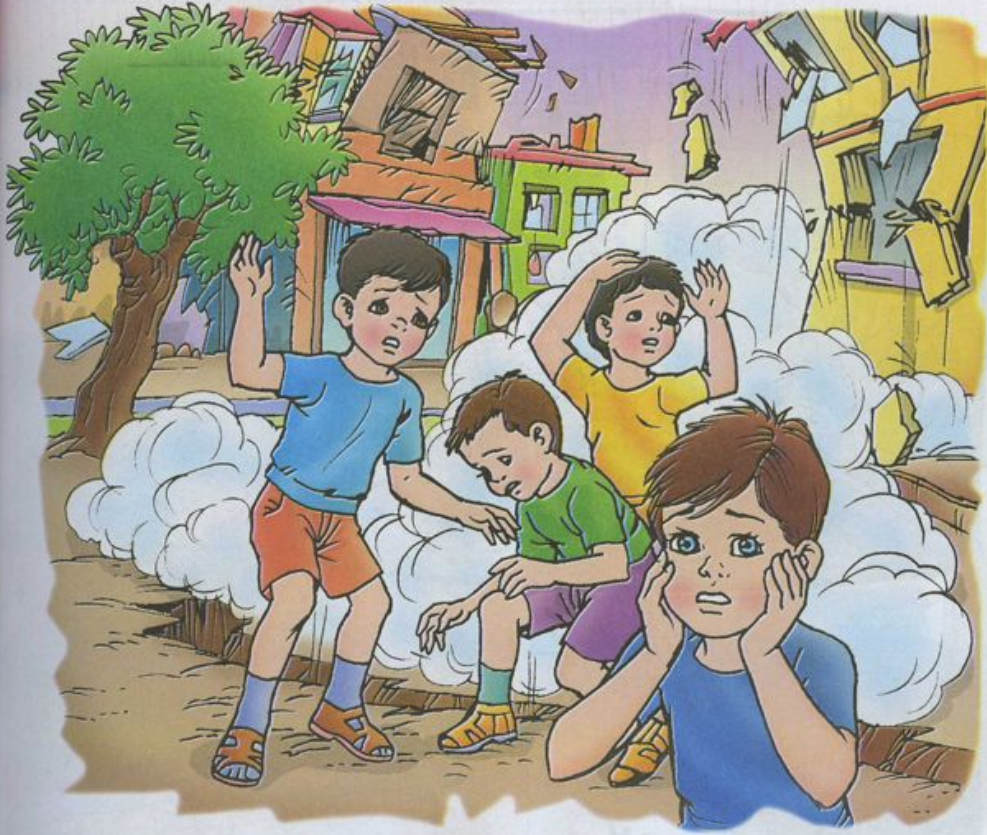
– Ağaçlar havayı temizler. Çevreye güzellik verir. Herkes bir ağaç keserse dünya ne hâle gelir? Biraz düşün lütfen!

ORMANDA BİR GÜN

İrem ile Kerem, amcalarıyla birlikte ormana gittiler. Bir süre dolaştıktan sonra bir ağacın altına oturdular. Sepetlerini çıkardılar. Yemeklerini yediler.

İrem, elindeki meyve suyu kutusunu atacak bir çöp kutusu aradı. Piknik yerinde, sağa sola atılmış çöpler gördü. O da çöp kutusu bulamayınca, elindeki kutuyu bir ağacın arkasına bırakıverdi.

DEPREM

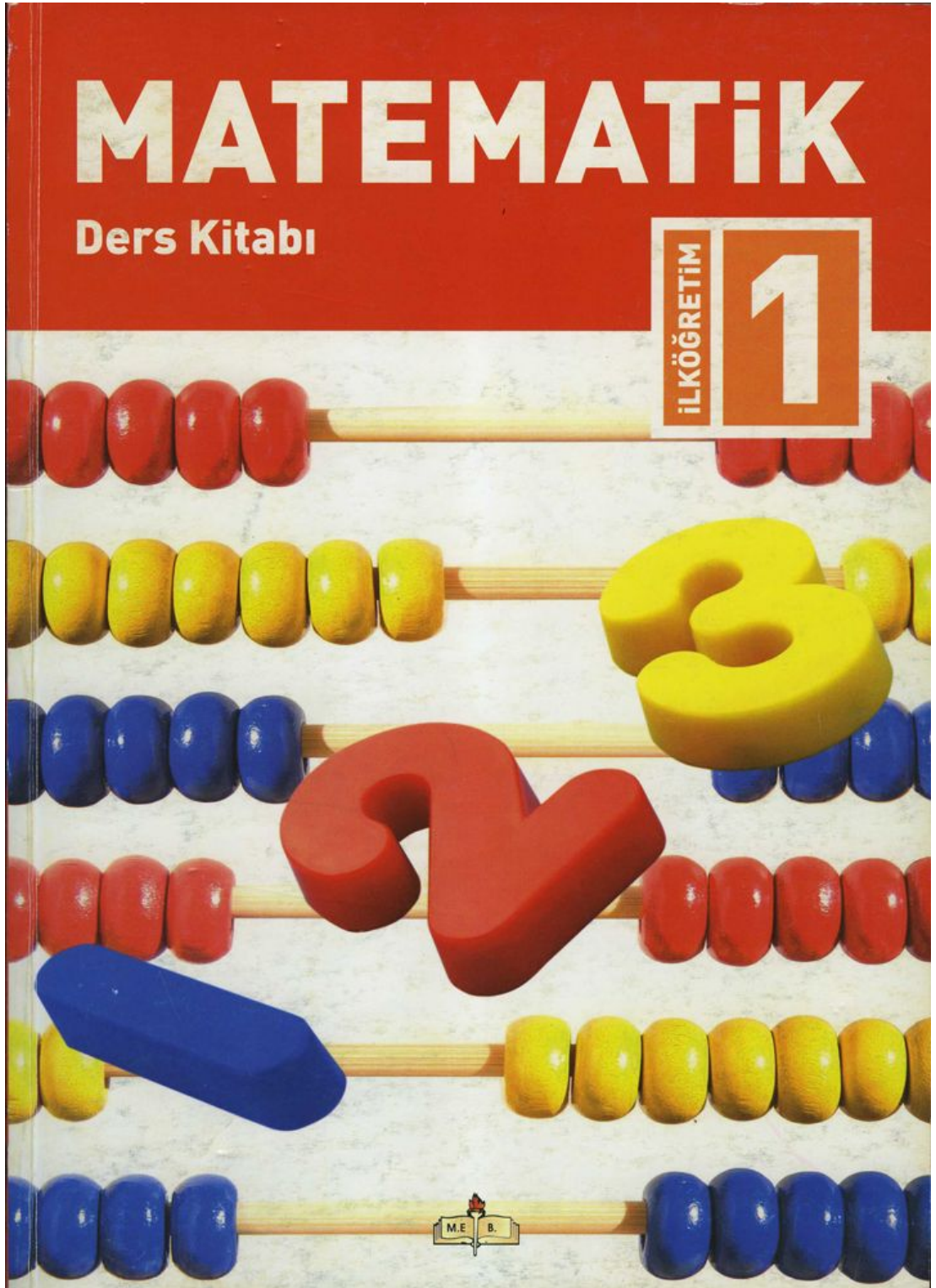
Sıcak bir ağustos günüydü. Arkadaşlarla oynuyorduk . Büyükler tarlada, bahçede çalışıyorlardı.

Nasıl oldu bilmiyorum. Birdenbire yer sarsılmaya başladı. Önce toprak çatladı. Sonra yarıldı. Evler yıkıldı. Ortalığı toz duman kapladı. İnsanlar, hayvanlar ayakta duramıyordu. Yıkıntı altında kalan insanların iniltileri geliyordu.

Bir anda şehrimiz harabeye döndü. İnsanlar, sevdiklerini yitirdiler. Az önce konuşan, gülen insanlar yok oldular.

Resim 21. Türkçe ders kitabından sayfa düzenlemesi

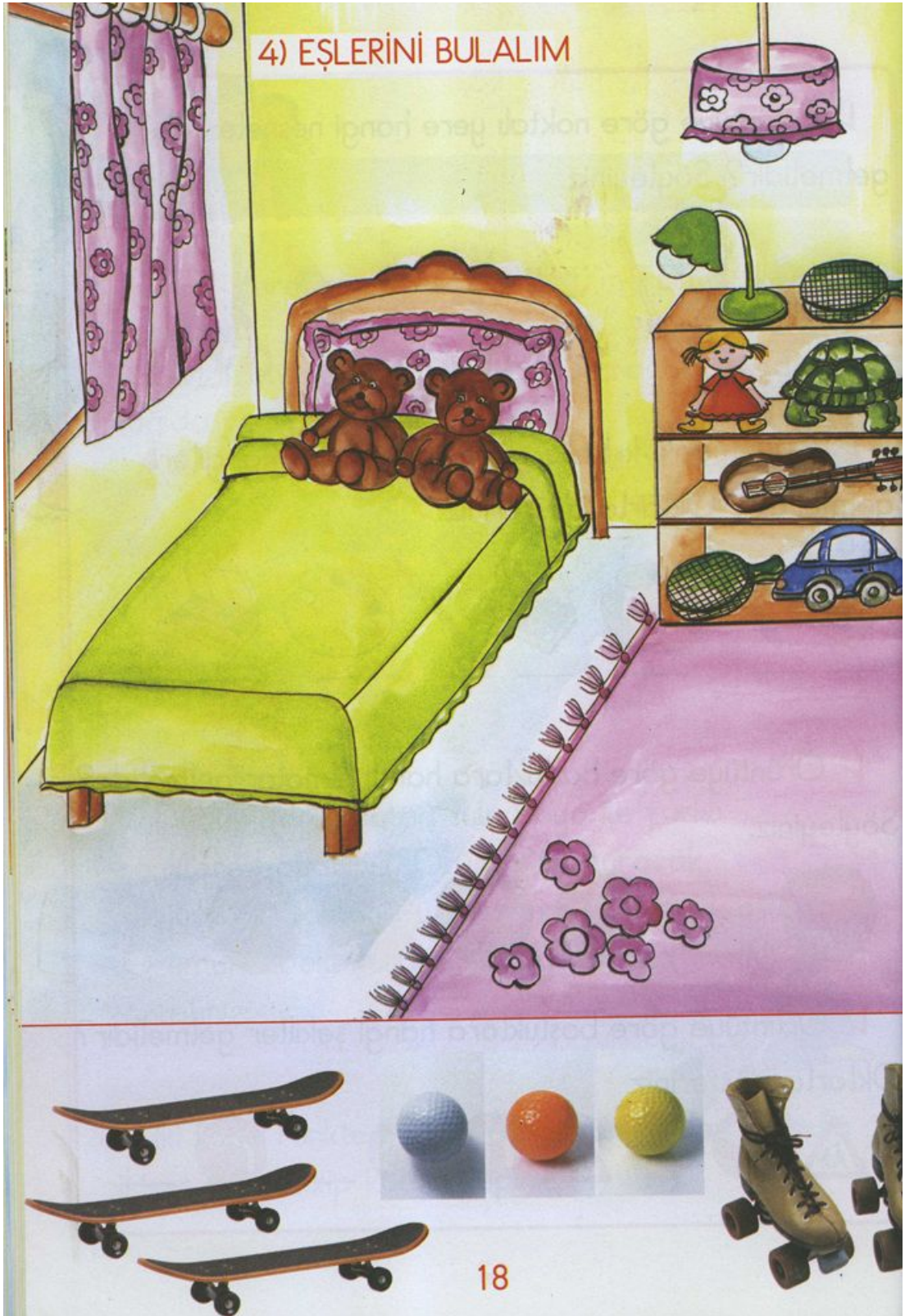
Resim 22. Matematik ders kitabı kapağı

- ▷ Kaplumbağalar ve çiçekler nasıl dizilmiş?
- ▷ Bahçenin duvarı nasıl bir kurala göre boyanmış?

Resim 23. Matematik ders kitabından sayfa düzenlemesi

Resim 24. Matematik ders kitabından sayfa düzenlemesi

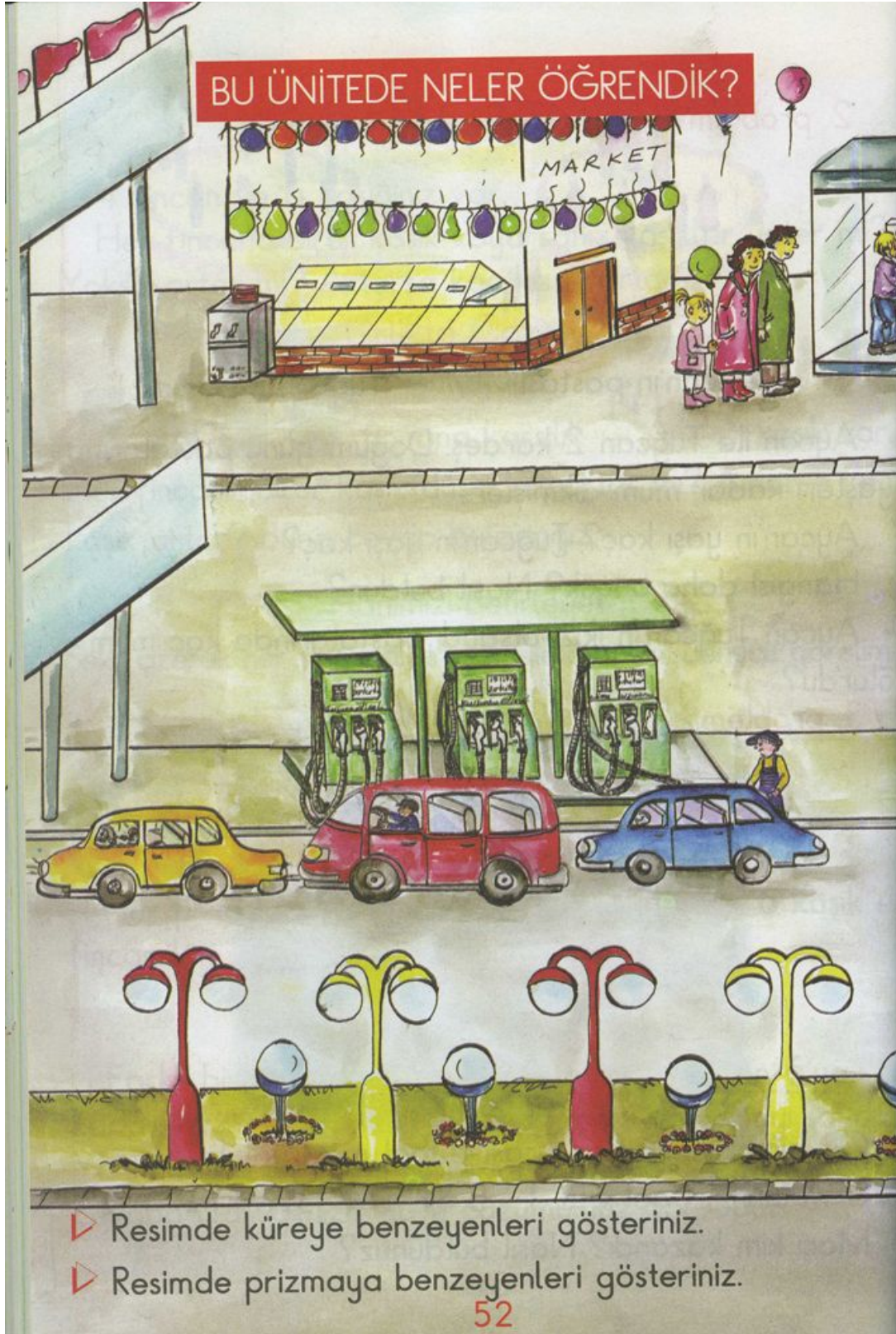
Haydi, 4 yapalım!

Tabaklarda kaçar tane meyve ve sebze var?

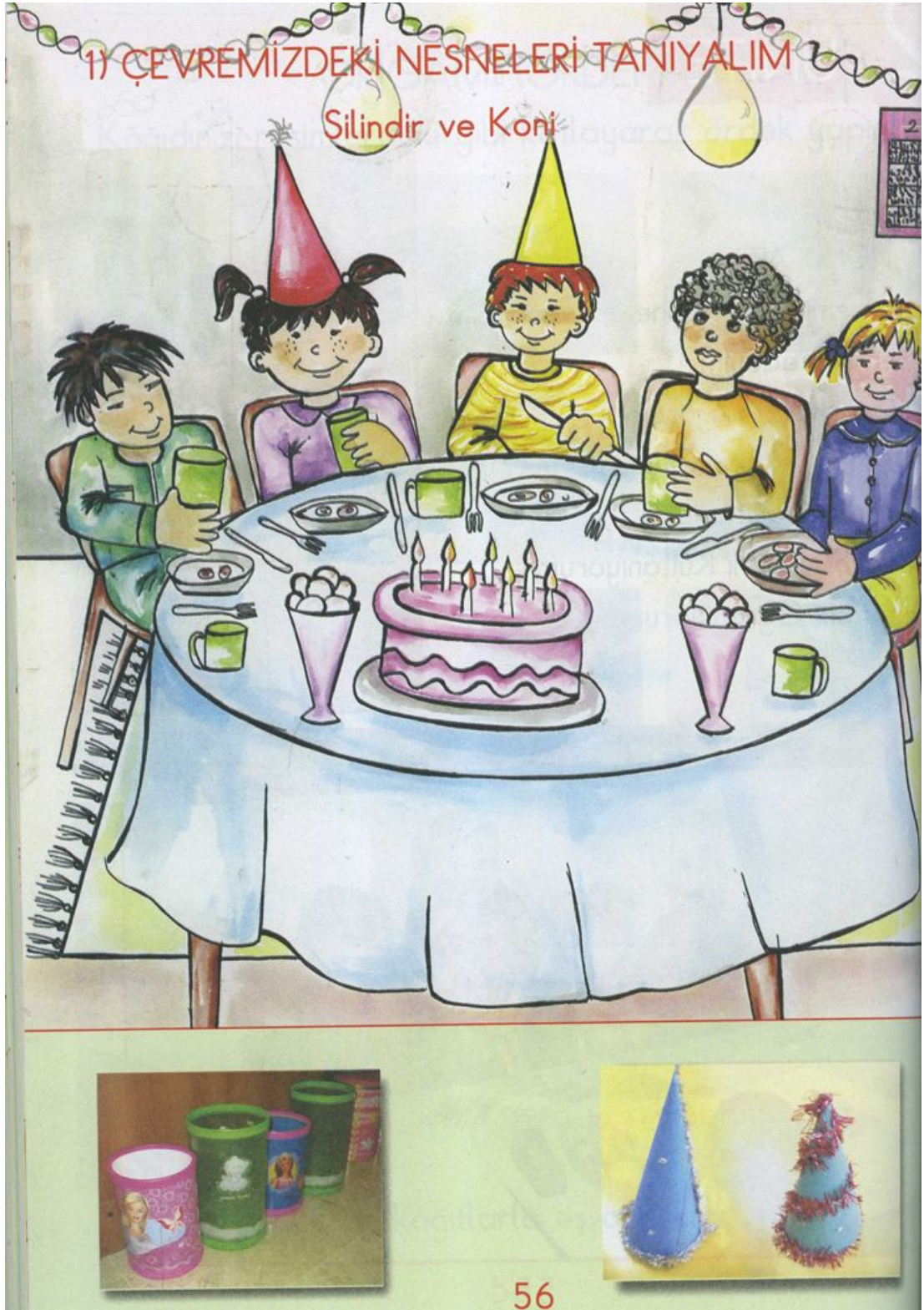
Dans eden kaç karınca var? Şimdi kaç karınca dans ediyor?

37

Resim 25. Matematik ders kitabından sayfa düzenlemesi

Resim 26. Matematik ders kitabından sayfa düzenlemesi

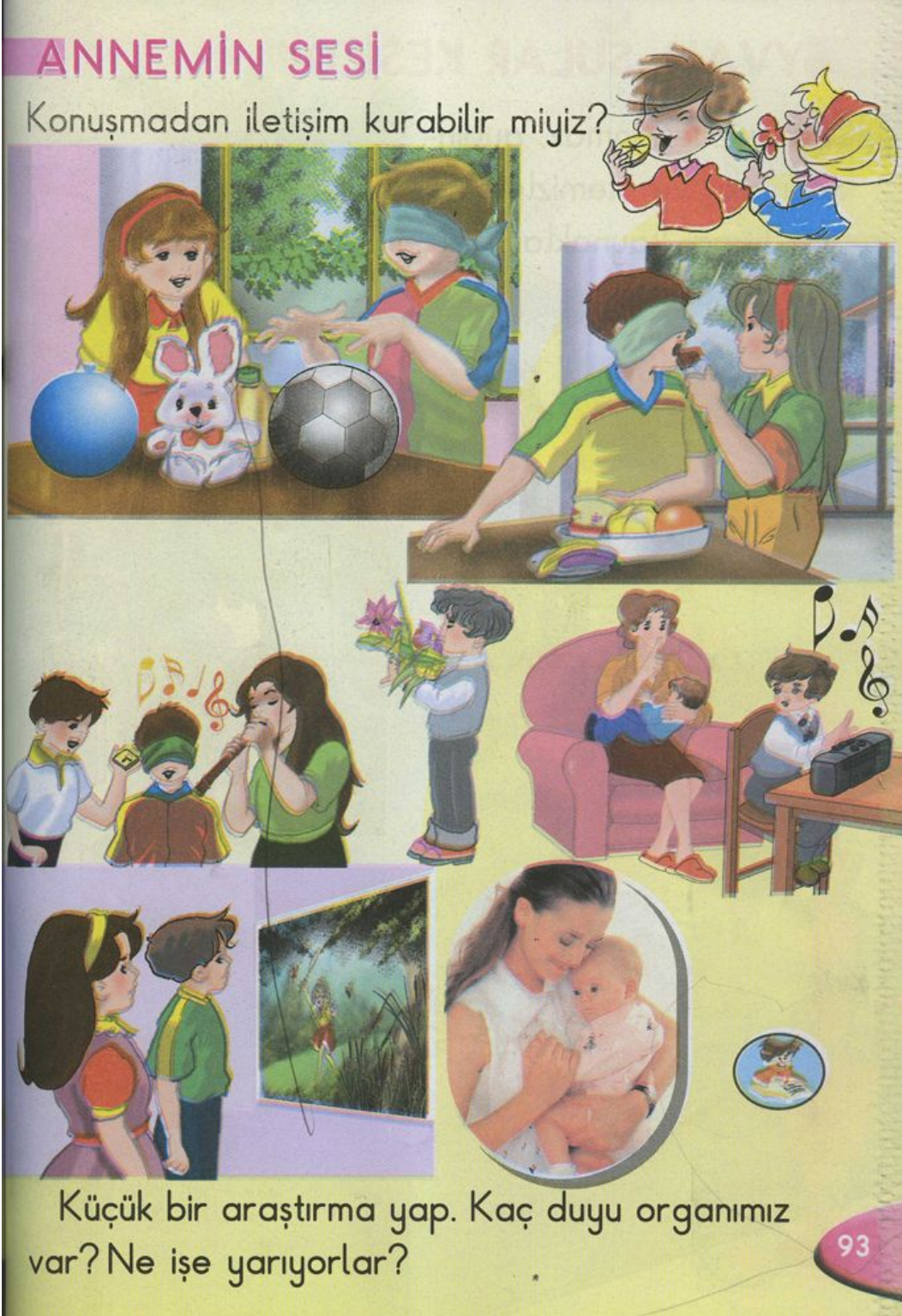
Resim 27. Matematik ders kitabından sayfa düzenlemesi

Resim 28. Hayat Bilgisi ders kitabı kapağı

ANNEMİN SESİ

Konuşmadan iletişim kurabilir miyiz?

Resim 29. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi

KIZGINIM

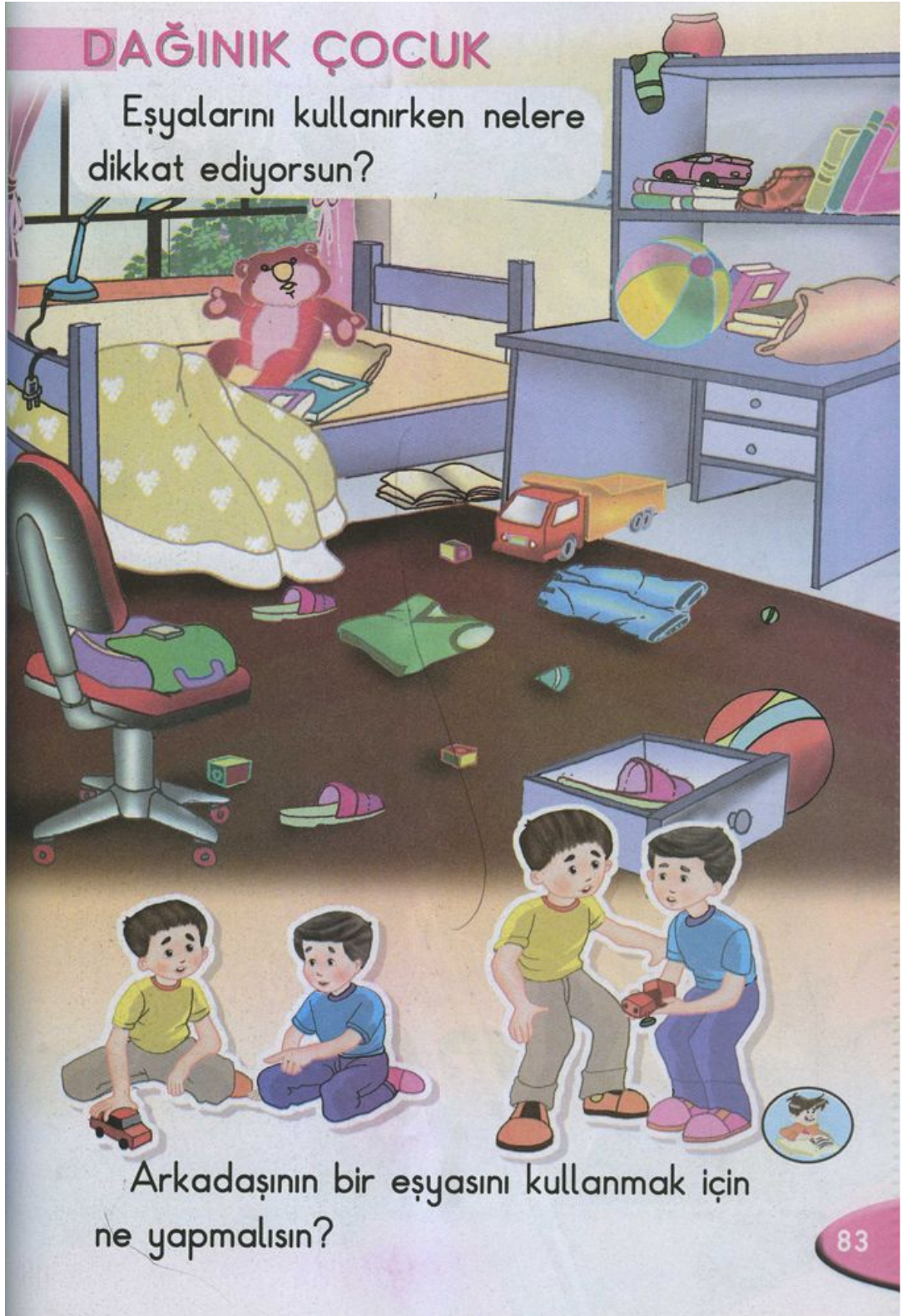
Çevrendeki insanlara karşı hangi duyguları hissediyorsun?

Duygularını, çevrendeki insanlara karşı nasıl gösteriyorsun?

Resim 30. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi

Resim 31. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi

Resim 32. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi

Resim 33. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi

Resim 34. Hayat Bilgisi ders kitabından sayfa düzenlemesi

Ek – 3**ANKET**

İllüstrasyon(Resimleme): Bir kitap metninin anlamına açıklık getirmek amacıyla, yada bir düşünceyi görsel anlatımla iletmek için kullanılan resim türüdür.

Bu anket 2007-2008 Eğitim-Öğretim yılında Bolu ili merkez ilçesinde, İlköğretim okulları 1.sınıf ders kitaplarının illüstrasyonlarının grafiksel açıdan değerlendirilmesi için hazırlanmıştır.

Aşağıda ilköğretim 1. sınıf ders kitaplarının illüstrasyon değerlendirmesi ile ilgili 12 adet yargı vardır. Lütfen her maddeyi dikkatle okuyarak o maddede yer alan ifadenin size ne derece uygun olduğuna karar veriniz. Verdiğiniz karara göre aşağıdaki ölçeği dikkate alarak yandaki sayılardan uygun olanı daire içine alınız.

- 1.Evet.
- 2.Kısmen.
- 3.Hayır.

1-Çocuk resimlerinin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

(1) (2) (3)

2- Kullanılan resimler ilköğretim programına uygun mu?

(1) (2) (3)

3- Resimlerin çocuğa uygun olduğunu düşünüyor musunuz?

(1) (2) (3)

4-Resimlerin grafiksel düzenlenmesi yapılmış mı?

(1) (2) (3)

5-Resimlerin baskı kalitesi yerinde mi?

(1) (2) (3)

6-Altlarında anlaşılır açıklama var mı?

(1) (2) (3)

7-Numaralandırılmış mı?

(1) (2) (3)

8-Yapılan resimler metne uygun mu?

(1) (2) (3)

9-Amaca uygun mu?

(1) (2) (3)

10-Sayfa içinde yerleştirilirken estetik olarak düzenlenmiş mi?

(1) (2) (3)

11-Şekiller, grafikler, haritalar öğrencilerin düzeyine uygun mu?

(1) (2) (3)

12-Resimlerin konu anlatımına uygun olduğunu düşünüyor musunuz?

(1) (2) (3)

Ek - 4

ARAŞTIRMA İZNİ

T.C.
BOLU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.14.00.02.311/ 11432

Konu : Araştırma izni.

19 HAZİRAN 2008

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) 28/02/2007 Tarih ve B.08.0.EGD.0.33.05.311/1084 sayılı makam onayı.
b) 05/03/2007 Tarih ve B.08.0.EGD.0.33.05.00-320/1143 sayılı emirleri.
c) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
d) 11/06/2008 Tarih ve B.30.2.ABÜ.0.E1.00.00.400-373 sayılı yazı.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün ilgi (d) yazısında bildirildiği üzere; Enstitülerinin Resim İş Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden Şule ARSLAN'ın, İlimiz Merkez 50. Yıl İzzet Baysal, Abant, Sakarya, Atatürk İlköğretim Okullarında görevli 1. sınıf öğretmenlerine, "İlköğretim I. Kademe 1. Sınıf Ders Kitaplarındaki İllüstrasyonların Grafikselsel Açıdan İncelenmesi" konulu anket uygulama isteği;

Bakanlığımız Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığının ilgi (b) emirleri ekinde alınan ilgi (a) makam onayı ile uygulamaya konulan ilgi (c) Yönerge doğrultusunda incelenmiş olup,

"İlköğretim I. Kademe 1. Sınıf Ders Kitaplarındaki İllüstrasyonların Grafikselsel Açıdan İncelenmesi" konulu anketin İlimiz Merkez 50. Yıl İzzet Baysal, Abant, Sakarya, Atatürk İlköğretim Okullarında görevli 1. sınıf öğretmenlerine uygulanması, katılımcıların gönüllü olması, okul müdürlüğünün bilgisi ve sorumluluğunda uygulanması halinde müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, olurlarınıza arz ederim.

Recep SEZER
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
18/06/2008

Hüseyin DOĞAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bolu İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Tabaklar Mah. Cumhuriyet Cad.
Anadolı Sok. 14200 BOLU
Tel : 0374 215 11 06- 0374 215 12 04
Fax : 0374 215 44 85
Web : <http://bolu.meb.gov.tr>
E-POSTA: kultur14@meb.gov.tr

Ek – 5

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Şule ARSLAN
Sürekli Adresi : Yaşamkent Mahallesi, Kalıcı Konutlar, 24. Ada 16. Blok
 Daire:2, BOLU.
Doğum Yeri ve Yılı : Ankara, 21.01.1976
Yabancı Dili : İngilizce
İlkokul : Cumhuriyet İlköğretim Okulu,
Lise : Gümüşhane Lisesi
Lisans : Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
 Eğitim Fakültesi Resim - İş Eğitimi Bölümü
Anabilim Dalı : Resim - İş Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı
E-Mail : ssulearslan@gmail.com

Çalışma Hayatı :

* 1999 yılında AİBÜ Resim - İş Eğitimi Öğretmenliği Bölümünden mezun olduktan sonra Milli Eğitim Bakanlığına atanmıştır. 26.10.1999 - 15.09.2000 tarihleri arasında Mudurnu Cumhuriyet İlköğretim Okulunda Resim - İş öğretmeni olarak çalışmıştır. Alanya – Antalya Sugözü Cemal Coşkun İlköğretim Okulunda 20.09.2000 – 21.12.2001 tarihleri arasında Resim - İş Öğretmeni olarak görev yapmıştır.

* 11.03.2000 tarihinde Bolu’da evlenmiştir. 21.03.2002 doğumlu bir kız çocuğu annesidir.

* 26.12.2001 tarihinden itibaren Bolu Abant İlköğretim Okulunda Resim - İş Eğitimi (Görsel sanatlar) Öğretmeni Olarak Görev yapmaktadır.